

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

KRIMINOLOGICKÉ A TRESTNĚPRÁVNÍ
ASPEKTY KRIMINALITY MLÁDEŽE
(SE ZAMĚŘENÍM NA REGION KLATOVSKA)

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Klára VITÁKOVÁ**
Osobní číslo: **R19M0445P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Kriminologické a trestněprávní aspekty kriminality mládeže (se zaměřením na region Klatovska)**
Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Charakteristika základních pojmů
3. Právní úprava trestání mládeže
4. Trestní odpovědnost dětí a mládeže
5. Opatření ukládaná dětem a mládeži
6. Vývoj kriminality mládeže v ČR
7. Charakteristické rysy kriminality mládeže
8. Nejfrekventovanější delikty mladistvých
9. Příčiny kriminality mládeže
10. Prevence kriminality
11. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

JELÍNEK, J. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2.
KRULICHOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
ŠÁMAL, P., GŘIVNA, T., BOHUSLAV, L., NOVOTNÝ, O., HERCZEG, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-375-5.
VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-732-3.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **16. listopadu 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 31. července 2023

Čestné prohlášení

„Tímto čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Kriminologické a trestněprávní aspekty kriminality mládeže (se zaměřením na region Klatovska)“ vypracovala samostatně za použití řádně uvedených zdrojů a literatury.“

V Plzni, 31. března 2024

.....
Klára Vitáková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala doc. JUDr. Františku Vaverovi, Ph.D., LL.M., za jeho vlídný přístup při vedení mé diplomové práce a cenná doporučení při jejím zpracování. Dále bych ráda poděkovala por. Mgr. Dagmar Brožové za poskytnutí statistických údajů zaměřující se na okres Klatovy, bez kterých bych se ve své práci neobešla.

OBSAH

Úvod (cíl a metody práce).....	1
1. Charakteristika základních pojmů.....	4
1.1 Kriminalita.....	4
1.2 Mládež.....	4
1.3 Dítě.....	5
1.4 Mladistvý.....	5
1.5 Osoba blízká věku mladistvému.....	6
1.6 Probační a mediační služba.....	7
1.7 Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	7
1.8 Tresty ukládané mládeži.....	8
2. Právní úprava trestání mládeže.....	9
2.1 Historický exkurz.....	9
2.2 Současná právní úprava.....	10
3. Trestní odpovědnost dětí a mládeže.....	13
3.1 Trestní odpovědnost dětí mladších patnácti let.....	13
3.2 Trestní odpovědnost mladistvých.....	15
3.3 Zánik trestní odpovědnosti mladistvých.....	18
3.3.1 Účinná lítost.....	19
3.3.2 Promlčení trestního stíhání.....	21
4. Opatření ukládána dětem a mladistvým.....	23
4.1 Děti mladší patnácti let.....	24
4.1.1 Výchovná povinnost.....	27
4.1.2 Výchovná omezení.....	28
4.1.3 Napomenutí s výstrahou.....	29
4.1.4 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného výchovného programu.....	30
4.1.5 Dohled probačního úředníka.....	31
4.1.6 Ochranná výchova.....	32
4.1.7 Ochranné léčení.....	34
4.2 Mladiství.....	35
4.2.1 Výchovná opatření.....	36
4.2.2 Ochranná opatření.....	38
4.2.3 Trestní opatření.....	41
4.2.4 Upuštění od uložení trestního opatření.....	44
4.2.5 Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření.....	46
4.2.6 Zahlazení odsouzení.....	47
5. Vývoj kriminality mládeže v České republice.....	49
6. Charakteristické rysy kriminality mládeže.....	53
7. Nejfrekventovanější delikty mladistvých.....	56
8. Příčiny kriminality mládeže.....	58
8.1 Individuální zvláštnosti jedince.....	58
8.1.1 Dědičnost.....	59
8.1.2 ADHD.....	59
8.2 Rodinné prostředí.....	60
8.3 Školní prostředí.....	62

8.4 Volnočasové aktivity.....	63
8.4 Jiné vlivy prostředí.....	65
8.4.1 Vliv médií.....	66
8.4.2 Počítačové hry.....	66
9. Prevence kriminality.....	68
9.1 Primární prevence.....	69
9.2 Sekundární prevence.....	70
9.3 Terciární prevence.....	71
9.4 Příklady rizikového chování u mládeže.....	72
9.4.1 Šikana.....	73
9.4.2 Záškoláctví.....	73
9.4.3 Užívání návykových látek.....	74
9.5 Vybrané projekty prevence kriminality mládeže.....	74
9.5.1 Community That Care.....	74
9.5.2 Systém včasné intervence.....	75
9.5.3 Projekty organizované na území Plzeňského kraje.....	75
10. Kriminalita mládeže v regionu Klatovska.....	77
10.1 Cíl práce.....	77
10.3 Metody.....	77
10.4 Okres Klatovy.....	77
10.4 Stav a struktura kriminality v okrese Klatovy.....	79
10.5 Shrnutí.....	85
Závěr.....	87
Použitá literatura.....	89
Monografie.....	89
Právní předpisy.....	91
Judikatura.....	92
Internetové zdroje.....	93
Články.....	94
Přílohy.....	95
Cizojazyčné resumé.....	100

Úvod (cíl a metody práce)

Kriminalita, a to zejména kriminalita mládeže, je nedílnou součástí nynější společnosti, která rozhodně neznepokojuje pouze každého rodiče, ale i veškeré členy lidského společenství. Kriminalitu mládeže určitě všichni vnímáme jako jeden z velmi důležitých a stále aktuálních problémů společnosti, o kterém by se, dle mého názoru, mělo více mluvit nejen mezi veřejností, ale především mezi samotnou mládeží. Důvod této potencionální vyšší informovanosti u osob mladších osmnácti let je jednoduchý, a to abychom co nejvíce předešli porušování právních předpisů těmito osobami.

Kriminalitou, která je velmi nebezpečnou poruchou chování, se zabývá velká řada odborníků, o to více je jí věnováno pozornosti, pokud pachatelé jsou ti nejmladší. Při zkoumání tohoto problému nevystupují do popředí pouze otázky právní či kriminologické, ale i otázky pedagogické, psychologické či například sociologické. Při zkoumání trestných činů je potřeba se zaměřit zejména na oblast etiologie, tedy na pochopení důvodů páchaní protiprávní činnosti mládeží. Pouze díky zkoumání příčin vzniku kriminality mládeže je možné zmírňovat vznik tohoto problému.

Každý člověk v průběhu dospívání prochází různou formou emocionálního a sociálního vývoje. Dospívání může však ovlivnit i řada vnějších prvků, které mohou každého utvářet pozitivně, ale i negativně. Pro každého jednotlivce může být toto období odlišně náročné, je to proces objevování vlastních názorů, ale i vlastního místa ve společnosti. Zároveň je to čas, kdy dochází k postupnému nárůstu samostatnosti. Mnoho mladistvých nemá s tímto procesem problém, ale najdou se i takoví, pro které je toto období velmi problematické a projevuje se nejrůznějšími specifiky. Tato specifika pak stát musí brát v úvahu v případech, kdy reaguje na určité společensky neakceptovatelné chování mladistvého, které naplňuje znaky trestného činu.

Tato diplomová práce je rozdělena do deseti kapitol, které jsou následně děleny do podkapitol. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy, které souvisejí s kriminalitou mládeže a jsou v samotné práci uvedeny. Druhá kapitola zachycuje nejen současnou právní úpravu trestání mládeže, ale i historický exkurz od počátků kodifikace trestního práva na našem území. Následující třetí kapitola rozebírá trestní odpovědnost dětí a mladistvých, neboť se velmi liší od trestní

odpovědnosti dospělých pachatelů. Dále najdeme v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, systém opatření, která jsou možná uložit pouze pachatelům mladším osmnácti let, proto je pozornost v kapitole čtvrté věnována nejen systému obecně, ale i jednotlivým opatřením, zvláštnostem při upuštění od uložení trestního opatření a při zahlazení odsouzení mladistvého. Následující kapitola se zabývá vývojem kriminality mládeže na území České republiky od roku 2000, tato část primárně vychází ze statistik Policie České republiky, ale podpůrně obsahuje i vývoj vyvozený ze statistik Vězeňské služby České republiky. Šestá kapitola je věnována charakteristikám, které jsou typické pro kriminalitu mládeže, a sedmá kapitola uvádí nejčastější delikty, které jsou páchané mládeží. Osmá a devátá kapitola se následně věnuje příčinám a prevenci kriminality mládeže.

Desátá kapitola obsahuje praktickou část této práce a je zaměřena na region Klatovska, který je mi velmi blízký, proto jsem si ho zvolila pro svůj výzkum. Tato kapitola směřuje především k zjištění kriminality mládeže na tomto konkrétně vymezeném území.

Hlavním cílem mé diplomové práce je strukturovaně a systematicky popsat kriminalitu mládeže jak z trestněprávního, tak i z kriminologického hlediska. Za dílčí cíle práce jsem si stanovila popsat základní pojmy, které souvisí s kriminalitou mládeže, uvést právní úpravu trestání mládeže a její vývoj, který proběhl na území České republiky, nastínit trestní odpovědnost dětí a mladistvých, uvést jednotlivá opatření, která může soud uložit mládeži, přiblížit vývoj tohoto druhu kriminality od roku 2000, stanovit základní charakteristické rysy kriminality mládeže, uvést současné nejfrekventovanější druhy deliktů dětí a mladistvých vyplývající ze statistik Policie České republiky, následným dílčím cílem je také poukázat na možné příčiny a způsoby prevence kriminality mládeže. Poslední část této diplomové práce je věnována kriminalitě mládeže v regionu Klatovska, proto cílem této části je nastínit stav a vývoj kriminality mládeže v této oblasti.

Základní metodou použitou v práci je metoda analýzy, která bude spočívat v rozboru konkrétních dílčích částí zkoumané problematiky, což je důležité zejména pro pochopení tohoto tématu jako celku. Další metody využitě v práci jsou metody komparace a analýzy statistických dat, které jsou použité zejména

v kapitole páté, sedmé a v praktické části této diplomové práce. Metoda analýzy statistických dat je použita zejména pro zjištění stavu a struktury kriminality mládeže jak na území celé České republiky, tak i v okrese Klatovy. Metoda srovnávací je použita zejména při porovnávání stavu kriminality mládeže mezi jednotlivými roky zkoumání.

Při práci se zdroji jsem využívala zejména odborné publikace z oboru trestního práva a kriminologie. Dále jsem vycházela z platné právní úpravy, komentářů k jednotlivým zákonům, odborných článků, ale také ze statistik Policie České republiky a Vězeňské služby České republiky. Ve své praktické části jsem následně vycházela ze statistických údajů, které mi byly poskytnuty Krajským ředitelstvím policie Plzeňského kraje.

1. Charakteristika základních pojmů

S pojmem kriminalita mládeže souvisí velké množství základních pojmů, které je potřeba si nejprve definovat. Vymezení většiny těchto pojmů najdeme především v § 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Pojem kriminality mládeže je složen ze dvou základních slov, tedy z kriminality a mládeže, proto jsou tyto dva pojmy vysvětleny hned jako první. Součástí tohoto tématu jsou také pojmy probační a mediační služba, orgán sociálně-právní ochrany dětí a tresty ukládané mládeži. Níže jsou tedy vysvětleny takové pojmy, které se v samotné práci objevují nebo které s tématem přímo souvisejí.

1.1 Kriminalita

Kriminalita je velmi nejednoznačný pojem, kdy jednotná, obecně uznávaná definice neexistuje. Je možné jí odvodit od latinského slova *crimen*, který bychom mohli přeložit jako slovo zločin. Nejčastěji se můžeme setkat se dvěma definicemi kriminality. První z nich je legální definice, která má za to, že kriminalitou se rozumí trestná činnost, tedy souhrn evidovaných trestných činů, které byly spáchané na určitém území za určitý časový okamžik. Toto pojetí je užší a obsahuje pouze jednání, které je upraveno trestními předpisy. Na druhou stranu sociologické chápání kriminality je mnohem rozsáhlejší a zahrnuje i jednání, které sice není trestněprávně sankcionované, ale je společensky nežádoucí.¹ Kriminalita je negativní sociální jev, který není možné odstranit, a proto je nutné ho alespoň minimalizovat a kontrolovat.

1.2 Mládež

V kriminologické i trestněprávní praxi existují takové osoby, které jsou označovány jako mládež. Pojem mládeže v sobě zahrnuje další pojmy, kterými jsou děti, mladiství, ale i osoby blízké věku mladistvých. Obecně se tedy mládeží rozumí takové osoby, které jsou mladší osmnácti let. Sám zákon obsahuje definici tohoto pojmu, kdy říká, že „*není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí mládeží děti a mladiství.*“²

¹ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 22

² § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

1.3 Dítě

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, vymezují pojem dítěte odlišně.

Podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se za dítě považuje osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.³ Dítětem se rozumí jen člověk do dne předcházejícího jeho osmnáctým narozeninám, neboť v den svých narozenin již osobou mladší osmnácti let být nemůže.⁴

Ve speciální úpravě, konkrétně v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, nalezneme, že dítětem se rozumí ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku. Taková osoba není dle zákona trestně odpovědná, ale je možné ji uložit nějaký druh opatření, který by vedl k její nápravě. Tato diplomová práce vychází z pojetí dítěte podle této právní úpravy, tedy že dítětem se rozumí osoba mladší patnácti let.

1.4 Mladistvý

Podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, se touto osobou chápe ten, kdo v době spáchání činu již dovršil patnáctý rok věku, avšak nepřekročil osmnáctý rok. Zákon nám dále říká, že *„mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku.“*⁵

Hlavní odlišnost mezi dítětem a mladistvým můžeme spatřovat zejména v tom, že děti mladší patnácti let jsou vždy trestně neodpovědné, zatímco

³ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. s. 1734

⁵ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

mladiství již jsou trestně odpovědní, pokud nejsou nepřičetní z důvodu duševní poruchy nebo v důsledku nedostatečné rozumové nebo mravní vyspělosti. Postavení mladistvých je však v rámci systému trestního práva v jejich prospěch modifikováno jak v oblasti trestní odpovědnosti a jejich právních následků, tak v oblasti procesní.⁶

Odlišností ve výkladu pojmů mládeže, dětí a mladistvých nalezneme však mnohem více, kdy například Úmluva o právech dítěte uvádí, že „dítětem se rozumí každá lidská bytost, která je mladší osmnácti let. To však platí pouze v případě, že prostřednictvím právního řádu, který se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“⁷ I policejní statistiky, které jsou dále v této práci používány, uvádějí odlišné rozdělení, a to na osoby nezletilé, mladistvé a děti, kdy tyto statistiky používají pojem nezletilý pro osoby mladší patnácti let, mladistvý pro osoby, které překročily patnáctý rok věku, ale nepřekročily osmnáctý rok. Pojem dítě je pak používán pro osoby mladší osmnácti let, ale tím se nechápe součet nezletilých a mladistvých, protože jeden skutek mohou spáchat obě osoby a není možné, aby skutek byl započítán dvakrát.

1.5 Osoba blízká věku mladistvému

Nakonec zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zná i kategorii pachatelů blízkého věku mladistvých neboli mladé dospělé, což jsou takové osoby, které v době činu překročily osmnáctý rok věku. Zákon tento pojem ale nijak neupravuje, proto je ponecháno na praxi a rozhodnutí soudu, o kolik let může pachatel převýšit věk osmnácti let a jako maximální hranice je takto stanoven věk 21 let.⁸

Na takovou osobu se často hledí mírněji a věk blízký věku mladistvému může být chápán jako polehčující okolnost. V trestněprávním systému se na ně hledí již jako na dospělé, ale za určitých okolností zde ještě existuje možnost zmírnit jejich postavení. Tyto osoby jsou již fyzicky vyspělé, ale nejsou zcela zralé sociálně a duševně.⁹

⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. s. 1735

⁷ Čl. 1 sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. s. 1736

⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. s. 1735

1.6 Probační a mediační služba

„Probační a mediační služba věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.“¹⁰

Vzhledem k potřebě zvláštního přístupu k osobám mladistvým, které se dopustily provinění, by měl být v rámci Probační a mediační služby umožněn vznik a rozvoj příslušné specializace jejich zaměstnanců, a to s přihlédnutím k místním podmínkám, ale i personálním možnostem. Činnost probační a mediační služby je velmi rozsáhlá. Součástí probační práce je například preventivní působení, které má za cíl bránit recidivě trestné činnosti osob podrobených probačnímu dohledu.¹¹

1.7 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgánem sociálně-právní ochrany dětí mohou být krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo a krajské pobočky Úřadu práce České republiky,¹² jejichž působnost a pravomoc je stanovena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Orgány činné v trestním řízení mají povinnost v řízení o protiprávních činech dětí a mladistvých spolupracovat s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí,¹³ a to zejména z důvodů posílení výchovného působení řízení, reagování na potřeby a zájmy mladistvých, ale i zamezování a předcházení jejich trestné činnosti. Orgánu sociálně-právní ochrany dětí se může například uložit zjištění poměrů mladistvého nebo vypracování podrobné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a o aktuální životní situaci mladistvého.¹⁴

¹⁰ § 4 odst. 4 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 4532

¹² § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

¹³ § 3 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁴ § 55 odst. 3 a § 56 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Pokud se vede řízení proti mladistvému pachateli je nutné o hlavním líčení a veřejném zasedání vždy vyrozumět příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, jehož zástupce může v řízení činit návrhy a pokládat vyslychaným osobám otázky, slovo k závěrečné řeči je mu uloženo po mladistvém.¹⁵ Povinností soudu je také doručit orgánu sociálně-právní ochrany dětí opis rozsudku.¹⁶ Příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí může také ve prospěch mladistvého podat opravné prostředky, a to i proti jeho vůli. Lhůta k podání takového opravného prostředku mu běží samostatně.¹⁷

1.8 Tresty ukládané mládeži

Povaha řešení odpovědnosti mládeže za provinění se odráží zejména v odlišné terminologii zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, vztahující se k právním následkům provinění, u kterých se místo pojmů trestů a ochranných opatření používá pojem opatření, který lépe vystihuje specifickou povahu společenské reakce na provinění spáchané osobou nezletilou.¹⁸ Tato jiná terminologie vyjadřuje především odlišný přístup k postihu těchto osob, jehož hlavním účelem je aktivní působení na jejich chování, neboť cílem ukládaných opatření je především přispět k tomu, aby se děti mladší patnácti let nebo mladiství zdrželi dalšího páchaní protiprávních činů.

Opatření jsou tedy základní hmotněprávní reakcí státu na provinění mladistvých, které jsou ukládané soudy pro mládež a jejich účelem je především pozitivní působení na osoby mladistvé, aby v budoucnu vedli řádný život.¹⁹

¹⁵ § 64 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ § 67 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ § 72 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 494

¹⁹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 313

2. Právní úprava trestání mládeže

Tato kapitola je věnovaná rozboru právní úpravy sankcionování mládeže a je rozdělena do dvou částí. První část se zabývá historickým vývojem trestání mládeže, a to konkrétně od středověku. Sankcionování dětských a mladistvých pachatelů se v průběhu historie velmi měnilo. Zpočátku se trestání těchto osob výrazně nelišilo od trestání dospělých pachatelů. Historická část je významná zejména pro pochopení toho, jak vznikala a jak se rozvíjela samostatná právní úprava trestání takových osob, které nejsou ještě plně psychicky rozvinuty. Druhá část pak popisuje současnou právní úpravu a důvody vzniku samostatného zákona, který upravuje zvláštní přístup k osobám mladším osmnácti let.

2.1 Historický exkurz

Počátky snahy o samostatnou právní úpravu trestání mládeže můžeme nalézt již ve středověku. Středověká právní úprava však rozlišovala pouze dva vývojové stupně člověka, kterými byly nedospělost a dospělost, navíc nízký věk představoval pouze polehčující okolnost při rozhodování o trestu. I když tato úprava ještě neupravovala trestání mládeže stejně jako dnes, můžeme zde pozorovat jakýsi počátek členění právní odpovědnosti na základě věku.²⁰

Kodifikace trestního práva proběhla v českých zemích přijetím hrdelního řádu císaře Josefa I. v roce 1707, který obsahoval článek o okolnostech, které zmírňují trest z důvodu věku a stanovil, že pachatel je mladý a není dostatečně rozumný, pokud chlapec nedosáhl věku osmnácti let a dívka patnácti let.²¹

Významným předpisem vydaným po hrdelním řádu císaře Josefa I. byl hrdelní řád Marie Terezie, takzvaná Theresiana. Tento zákoník již rozděloval trestní odpovědnost podle věku, a to tak, že děti do sedmi let nebyly trestně odpovědné, dále dětem ve věku od sedmi do čtrnácti let nebylo možné uložit hrdelní trest, což však neznamenal, že se plně vyhnuly trestní odpovědnosti. Zákoník připouštěl u dětí, které se dopustily zločinu a plně si uvědomovaly protiprávnost svého jednání, aby byly potrestány „dětským způsobem,“ což zpravidla znamenalo potrestání jejich rodiči nebo úřady. Za zletilé se následně považovaly děti od čtrnácti let.²²

²⁰ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 296

²¹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 296

²² MALÝ, Karel. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio criminalis Theresiana*. Právněhistorické studie. 2017, roč. 47, č. 1. Praha: Karolinum. s. 48

V následném Všeobecném zákoníku o zločinech a jejich trestání z roku 1787 byla zcela vyloučena trestní odpovědnost v dětském věku. Posledním Rakouským trestním zákonem byl zákon č. 117, který byl přijat v roce 1852. Zákon upravoval odlišně věk z hlediska trestní odpovědnosti, a to na věk dětský do deseti let, věk nedospělý od deseti do čtrnácti let a věk mladistvý od čtrnácti do dvaceti let. Tento zákon platil až do roku 1950, ale část, která upravovala řízení ve věcech mládeže, byla zrušena zákonem č. 48/1931 Sb., což byl první samostatný zákon o trestním soudnictví nad mládeží. Jeho první návrh byl připraven již v roce 1922, ale parlamentu byla předložena až druhá přepracovaná verze v roce 1930.²³ Tento zákon stanovil, že osoby, které v době spáchání činu nedovršily čtrnáctého roku věku, nejsou trestně odpovědné. Zákon se zaměřoval především na výchovnou funkci trestání nedospělých, kdy těmto osobám mohla být poručenským soudem uložena pouze výchovná nebo léčebná opatření. Pokud se nedospělý starší věku dvanácti let dopustil činu, na který zákon stanovil trest smrti nebo doživotní ztráty svobody, nařídil poručenský soud jeho ochrannou výchovu ve výchovně nebo umístění v léčebném ústavu.²⁴

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, byl zrušen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Tímto zákonem došlo znovu k začlenění problematiky mladistvých pachatelů do obecných trestně právních předpisů. V 80. letech znovu začala snaha o rekodifikaci trestního stíhání a trestání mladistvých v duchu zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ale toto úsilí se nepodařilo prosadit a až do roku 2003 nebyl samostatný zákon o soudnictví ve věcech mládeže přijat.²⁵

2.2 Současná právní úprava

Základní právní úpravu kriminality mládeže najdeme v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, vedle kterého existuje zvláštní právní předpis trestního práva mládeže, a to zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Přijetím tohoto zákona došlo k navázání na tradici samostatného zákonodárství trestání delikventní mládeže, včetně

²³ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 297

²⁴ § 1 zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží

²⁵ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 298

znovuzavedení samostatného specializovaného systému soudnictví ve věcech mládeže.²⁶ Tento zákon vznikl od roku 1997, a to kvůli potřebě specifického přístupu k trestní činnosti mládeže, protože podíl dětí a mladistvých na kriminalitě ve společnosti vyvolával velké znepokojení.²⁷

Důvodů pro přijetí samostatného zákona o soudnictví ve věcech mládeže bylo několik. Za hlavní nedostatek předchozí právní úpravy byla považována zejména chybějící diferenciací trestní odpovědnosti mládeže, nepřihlížející k jiné povaze jejich trestné činnosti. Jak úprava hmotněprávní, tak i procesní byla koncipována pouze jako řada odchylek z obecné právní úpravy. Za další problémy předchozí právní úpravy byly považovány například nedostatečná úprava zacházení s osobami mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, nedodržování zásady pomocné úlohy trestní represe, která u mladistvých musí být zvláště zdůrazněna, nebo nedostatečná individualizace řešení trestních případů a ostatních deliktů mladistvých a pachatelů ve věku blízkému věku mladistvých.²⁸

Smysl nové právní úpravy byl spatřován zejména v potřebě komplexní úpravy hmotněprávních i procesních aspektů trestání mládeže, nového konstituování systému specializovaných soudů mládeže a jasného vymezení možných reakcí na trestnou činnost mládeže.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je ve vztahu speciality k obecným trestněprávním předpisům, tedy pokud tento zákon nestanoví něco jiného, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.²⁹ V některých případech je zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, upravena celá problematika vztahující

²⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 27

²⁷ GRIVNA, Tomáš a MULÁK, Jiří. *Symbióza trestního práva a kriminologie: k odkazu prof. Oto Novotného*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 111

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

²⁹ § 1 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

se k určitému pojmu nebo institutu, kterou obecné předpisy vůbec neznají, jako je například relativní přičetnost mladistvého nebo peněžité opatření s podmíněným odkladem. V jiných případech speciální zákon upravuje jen některé dílčí otázky, a proto se v celém rozsahu použije obecná právní úprava.³⁰

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je smíšeným právním předpisem, který upravuje jak otázky hmotněprávního, tak i procesněprávního trestního práva mládeže. Zákon především upravuje podmínky, postup a rozhodování ve věcech protiprávních činů dětí mladších patnácti let i mladistvých, a následně upravuje i výkon soudnictví pro mládež. Předmětem právní úpravy jsou obecné zásady této úpravy, základy trestní odpovědnosti mladistvých, sankce ukládané jim za provinění, jakož i potřebné odchylky v trestním řízení, které vyplývají ze specifík řízení ve věcech mladistvých. Dále zákon upravuje postupy a opatření přijímaná vůči osobám mladším patnácti let.³¹

Právní úprava trestání dětí i mladistvých vychází z principů restorativní justice, která je založena na předcházení trestné činnosti mladistvého. Důraz v něm není kladen tolik na potrestání mladistvého pachatele, ale je založen spíše na hledání způsobu, jak mladistvému umožnit nadále žít, nalézt své sociální uplatnění a zároveň předejít dalším konfliktním situacím, které souvisejí s jeho trestnou činností. Současně tento přístup vytváří určité předpoklady pro individualizaci reakce nejen na stíhaný čin, ale i na osobní poměry mladistvých, neboť není možné s každým mladistvým zacházet stejným způsobem, a to zejména z důvodu, že každý mladistvý má jinou úroveň dosažené rozumové a mravní vyspělosti.³²

³⁰ ŠÁMAL, Petr a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 481

³¹ Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

³² ŠÁMAL, Petr. VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: 2011. s. 2

3. Trestní odpovědnost dětí a mládeže

Tato kapitola pojednává o trestní odpovědnosti dětí a mladistvých, neboť podmínky jejich odpovědnosti, popřípadě neodpovědnosti, jsou velmi odlišné od dospělých pachatelů. Rozdělení na děti a mladistvé je významné především z důvodu, že děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné, kdežto osoby mladistvé jsou odpovědné za určitých podmínek. Druhá část kapitoly se zabývá podmínkami, za kterých může dojít k zániku trestní odpovědnosti mladistvého, tedy pokud pachatel účinně lituje spáchání svého činu nebo uplynou promlčecí doby trestního stíhání.

3.1 Trestní odpovědnost dětí mladších patnácti let

Český právní řád se ve své současné podobě zaměřuje na všechny protiprávní činy mládeže a vytváří prostor na adekvátní reakci státu. Trestní právo mládeže se tedy nekoncentruje pouze na mladistvé, jako nejdůležitější kategorii delikventů, kteří potřebují zvláštní pozornost, ale upravuje i odpovědnost a postih za protiprávní činy jiné skupiny osob, a to dětí mladších patnácti let.³³

Protiprávní činy, které byly spáchané dětmi mladšími patnácti let se nazývají činy jinak trestné, tedy činy, které by za jiných okolností byly trestné, pokud by se jich dopustila osoba trestně odpovědná. Dítě mladší patnácti let totiž není trestně odpovědné.³⁴ I když jednání dítěte směřuje proti objektu, který je chráněn trestním zákoníkem a naplňuje všechny znaky objektivní a subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, nemůže se toto dítě dopustit trestného činu, neboť chybí znaky charakterizující subjekt protiprávního činu. To platí jak o dětech, které nejsou trestně odpovědné z důvodu nedostatku věku, tak i o mladistvých z důvodu jejich nepřičetnosti nebo pro jejich nedostatek mravní a rozumové vyspělosti.

Vzhledem k tomu, že se jedná o činy dětí, vůči kterým je vyloučeno uplatnění trestněprávních sankcí a trestně procesních postupů, jsou tyto činy projednávány v řízení před zvláštními soudy pro mládež. Ty postupují podle

³³ Odpovědnost těchto osob upravuje hlava třetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

³⁴ § 89 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

předpisů upravujících občanské soudní řízení,³⁵ a to právě kvůli trestní neodpovědnosti dítěte.

Pokud se dítě mladší patnácti let dopustí činu jinak trestného, soud pro mládež učiní určitá opatření, která jsou potřebná k jeho nápravě.³⁶ Specifickým prvkem řízení je, že soud pro mládež v občanském soudním řízení v první fázi posuzuje, zda dítě bylo pachatelem činu jinak trestného, a v druhé fázi, ke které dochází pouze, pokud se pachatelství prokáže, se rozhoduje o použití opatření, a to v závislosti na spáchaný trestný čin a na sociální poměry dítěte.³⁷

Při posuzování, zda se v konkrétní věci povede řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, se bere v úvahu i míra společenské škodlivosti činu jinak trestného. Jen v případech vysoké společenské škodlivosti lze proti dětem mladším patnácti let použít opatření podle hlavy třetí.³⁸ Zvláštní význam při posuzování závažnosti trestného činu mají pohnutky dítěte, jeho schopnost posoudit nesprávnost svého chování, způsob provedení činu nebo vztah k poškozenému.

Základním smyslem projednávání těchto činů v systému soudnictví ve věcech mládeže je především rychlá a adekvátní reakce na jejich spáchání, ale také předcházení jejich opakování a vytvoření podmínek pro další správný sociální a duševní rozvoj dítěte. Primárním cílem je výchovné působení na tyto děti a jejich ochrana před škodlivými vlivy a znovuoobnovení jejich sociálního zázemí.³⁹

Trestní odpovědnost je v České republice stanovena na patnáct let, ale už několik let se vedou diskuze, zda by neměla být věková hranice trestní odpovědnosti snížena a zda by tedy nemělo být možné ukládat trestní opatření i mladším dětem. I když kriminalita mládeže stále klesá, tvoří v ní násilná

³⁵ § 96 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

³⁶ § 89 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

³⁷ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 698

³⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnícké učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 694

³⁹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 698

kriminalita stále velký podíl, a to je, dle mého názoru, hlavním argumentem pro snížení hranice. Podle mého názoru má toto snížení své pro i proti, neboť pokud takto mladí lidé spáchají předem naplánovaný násilný čin, jehož protiprávnost si plně uvědomují, není možné takové osoby potrestat přísněji, než ochrannou výchovou. V takových případech doopravdy vyvstává otázka, zda je výchovný ústav dostačující pro napravení nezletilého pachatele. Naproti tomu ale existuje skutečnost, že děti mladší patnácti let se neustále vyvíjejí, a to i vlivem prostředí, ve kterém se pohybují. V takovém případě by trestní opatření mohlo být kontraproduktivní. Domnívám se, že by časem mohlo ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti dojít, přesto by taková změna měla i svá úskalí, která by bylo nutné vyřešit. Osobně se celkem ztotožňuji s názorem, že „*věková hranice trestní odpovědnosti a popřípadě i vstupu do pohlavního života by byla určena shodně jako dosud, soudu by však byla zákonem poskytnuta možnost v odůvodněných případech k takto stanovené věkové hranici nepřihlížet.*“⁴⁰

3.2 Trestní odpovědnost mladistvých

*„Trestní odpovědnost mladistvého můžeme v souladu s dosavadní teorií a praxí vymezit jako souhrn všech podmínek, na nichž závisí výrok o vině a trestním či jiném opatření, včetně podmínek promlčení.“*⁴¹

Během dospívání se u mladistvých objevují problémy psychického a emocionálního vývoje, které mohou výrazným způsobem ovlivnit jejich chování. Proces dospívání je procesem postupného přechodu k samostatnosti a je typickým obdobím, kdy si dospívající vytváří vlastní postoje a názory. Dospívání je pro mnoho mladistvých bezproblémovým procesem, ale najdou se i tací, pro které je toto vývojové období zátěžové. Reakce státu na odchýlení se od chování, které je akceptované společností a které naplňuje znaky trestného činu, musí odrážet specifika dospívání jednotlivce, což se projevuje zvláštní úpravou trestní odpovědnosti mladistvých.

Zvláštní přístup k osobám mladistvým lze najít i v terminologii právní úpravy trestání těchto pachatelů, neboť trestný čin spáchaný osobou mladistvou se nazývá „provinění“. Nevhodnost použití pojmu trestný čin u mladistvých vyplývá především z toho, že nevyjadřuje přesnou podstatu jednání mladistvého, kdy společnost je za takové jednání přinejmenším spoluodpovědná, poněvadž se jí

⁴⁰ SOLIL, Jiří. *Věková hranice trestní odpovědnosti v českých zemích*. Právní prostor. 2014.

⁴¹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 66

například nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí, a to zejména v takových situacích, kdy mladistvý kvůli nefunkční rodině vyrůstal v ústavním zařízení.⁴² Nejedná se o samostatnou kategorii trestného činu, ale pouze o odlišné označení takového činu.

Trestné činnosti mladistvých často předchází rizikové chování, které i za předpokladu, že jeho charakter nenaplnuje znaky provinění, může v budoucnu k páchání trestné činnosti vést. Z kriminologického hlediska představuje delikvence dětí a mládeže rizikový faktor, jehož identifikace má zásadní význam pro předpověď jejich jednání, ale má i určitým způsobem pomoci zacílit preventivní opatření, aby se mohlo zabránit budoucímu kriminálnímu jednání jednotlivce.⁴³

Trestní odpovědnost mladistvých je specifická v tom, že tyto osoby jsou zodpovědné pouze za předpokladu, že je vedle obecných podmínek trestní odpovědnosti uvedených v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, naplněna ještě podmínka zvláštní, a to existence rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.⁴⁴ U mladistvých se vedle nepřičetnosti, která se u nich může projevit, zavedla i takzvaná podmíněná přičetnost neboli relativní trestní odpovědnost. Vychází se z předpokladu, že mladiství jsou zásadně trestně odpovědní podle zákona, ale zároveň je reflektovaná skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti je u každého, zejména okolo patnáctého roku, velmi rozdílný.⁴⁵ Mladiství by tedy měli být za své jednání trestně odpovědní v závislosti na dosaženém stupni rozumové a mravní vyspělosti, a ne pouze na dovršení určitého věkového stupně.⁴⁶

Úroveň rozumové a mravní vyspělosti má dvě složky, které se navzájem ovlivňují a tvoří z hlediska výchovy mladistvého do značné míry nedílný celek. Rozumovou a mravní vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek, a jednak i ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých. Obecně je možné složku rozumového vývoje charakterizovat tak, že obsahuje individuální nabývání schopností pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto

⁴² ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 52

⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 575

⁴⁴ § 5 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 487

⁴⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 54

myšlení. Za mravní vývoj mladistvého se považuje proces, v jehož průběhu si osobnost mladistvého osvojuje normy chování, které v dané společnosti platí, a ty poté přeměňuje na osobní a morální kvality.⁴⁷

Pojem rozumové a mravní vyspělosti je potřeba vykládat ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých. Nedostatečná rozumová nebo mravní vyspělost není důsledkem chorobného stavu mladistvého, ale spíše neukončeného procesu dospívání. Tento proces neprobíhá u každého jednotlivce stejně, za stejných podmínek a ve stejném časovém období, a proto ani nemůžeme posuzovat jednání každého stejně.⁴⁸

Způsobilost být pachatelem provinění je vázána právě na okolnost, že je mladistvý schopný mentálně i psychicky chápat smysl a význam svého konání. Osobu, která své jednání nechápe, nemůžeme stíhat stejně jako osobu, která si své počínání plně uvědomuje. Nezralost mladistvého ale musí být podstatná, u takového jednotlivce musí být zřejmé, že v době činu nedosáhl takového stupně vývoje, jakého zpravidla dosahují jeho vrstevníci.⁴⁹ Samotná nezralost ale mladistvého nezbavuje trestní odpovědnosti, protože ta je u něj vyloučena pouze, pokud jejím důsledkem je buď nedostatek schopnosti rozpoznávací nebo určovací, popřípadě obou z nich.

Nedostatkem schopnosti rozpoznávací se rozumí to, že mladistvý není schopný v důsledku své rozumové a mravní vyspělosti rozpoznat, že jeho jednání je protiprávní. O nedostatek schopnosti rozpoznávací se jedná i v případě, že mladistvý sice vnímal rozhodné skutečnosti svého činu, ale nebyl vůbec schopen pochopit jeho protiprávnost, a tedy i jeho společenské souvislosti, jeho smysl a dopad. Nedostatek schopnosti určovací spočívá v tom, že mladistvý není způsobilý ovládat své jednání. Mladistvý si sice v důsledku svého dosaženého stupně rozumové a mravní vyspělosti uvědomuje protiprávnost svého činu, ale není schopen v konkrétním případě své jednání svými duševními schopnostmi regulovat.⁵⁰

Zda jsou nebo nejsou u mladistvého dány schopnosti rozpoznávací a určovací, je třeba posuzovat se zřetelem k povaze spáchaného provinění. Mladistvý například může rozpoznat na určitém stupni rozumového a mravního

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

⁴⁸ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 488

⁴⁹ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 489

⁵⁰ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 44

vývoje protiprávnost krádeže, kterou provedl sám, ale nemusí už rozpoznat protiprávnost spolupachatelství krádeže v případě, že spolupachatelem je pro něho uznávaná autorita.⁵¹

Úroveň rozumové a mravní vyspělosti se posuzuje pouze tehdy, pokud vzniknou důvodné pochybnosti o rozumovém a mravním vývoji mladistvého podložené konkrétními zjištěními, a teprve v takovém případě musí být řešena ve spolupráci se znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, popřípadě psychologie. Není tedy možné, aby v každé věci, ve které mladistvý namítá nedostatek své relativní trestní odpovědnosti, byl přizván znalec. Tyto reálně existující pochybnosti musí vycházet ze zhodnocení dosavadního chování mladistvého, poměrů, ve kterých vyrůstal, chování a úrovně osob, s nimiž se obvykle stýkal a které na něj měly vliv, tak i z okolností, za kterých byl čin spáchán, přičemž významná je také povaha a způsob spáchání trestného činu, který je v takovém jednání spatřován.⁵²

Dopustí-li se tedy mladistvý, který nedosáhl rozumové a mravní vyspělosti, činu jinak trestného nebo pokud není z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, tak je možné proti němu použít vedle ochranných opatření také takových opatření, jaké jsou uplatňovány u dětí mladších patnácti let.⁵³

Podle českého trestního práva začíná trestní odpovědnost jedince až dnem, který následuje po dosažení patnácti let. Pro vyvození trestní odpovědnosti je klíčový matrikový věk, tedy takový věk, který je počítán od data narození, a který je uveden v matrice.⁵⁴

3.3 Zánik trestní odpovědnosti mladistvých

Vzhledem k tomu, že v případě mladistvých pachatelů má trestní represe pouze podpůrnou roli, rozšiřují se důvody zániku trestní odpovědnosti u mladistvých o zvláštní ustanovení o účinné lítosti.⁵⁵ Jedná se o samostatný důvod zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým a jeho podmínky jsou stanoveny nezávisle na podmínkách zániku trestnosti uvedených v obecném

⁵¹ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 490

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015

⁵³ § 5 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 55

⁵⁵ § 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

ustanovení o účinné lítosti.⁵⁶ Druhou skupinou, pro kterou jsou stanoveny odlišnosti, jsou ustanovení o promlčení trestního stíhání.

3.3.1 Účinná lítost

Účinnou lítost je možné uplatnit pouze u provinění, na které zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanovuje trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, aniž by bylo použito snížených trestních sazeb.⁵⁷ Opačný výklad by vedl k tomu, že toto ustanovení o účinné lítosti by se vztahovalo téměř na všechna provinění spáchaná mladistvým, neboť trestní sazby se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž nesmí u jakéhokoliv činu přesáhnout pět let.⁵⁸

Aby došlo k použití institutu účinné lítosti, musí být následek po spáchání činu odstraněn nebo napraven, a to především aktivním přičiněním mladistvého pachatele, pokud k tomu však nedojde, musí se o to mladistvý alespoň pokusit. Odstranění následku nebo i pokus o jeho odstranění, se musí vztahovat vždy k jeho celému rozsahu, není tedy možné odstranit pouze část následku. Mladistvému pachateli bude tedy prospívat účinná lítost i za předpokladu, že náprava všech následků dosáhne neúspěchu, avšak musí být patrné, že mladistvý se o odstranění pokusil. Mladistvý v takovém případě musí vyvinout takovou snahu, jakou mu jeho možnosti a síly dovolují. Jestliže byl škodlivý následek napraven bez přičinění mladistvého působením jiných osob nebo sil, mladistvému to z hlediska ustanovení o účinné lítosti neprospívá, i když bylo v jeho moci, aby nápravu provedl sám.⁵⁹

Odstranění následku předpokládá, že porucha chráněného zájmu sice nastala, ale mladistvý odstranil způsobené změny, a tím v podstatě došlo k obnovení stavu, který existoval před jeho činem. Zákon přímo nespecifikuje formu odstranění nebo napravení způsobených následků, tedy jak k tomu dojde záleží především na konkrétním případě a jednotlivých okolnostech, které s ním souvisí. Jedinou výjimkou jsou případy, kdy mladistvý způsobil škodu.⁶⁰

⁵⁶ § 33 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ Toto snížení trestních sazeb vyplývá z § 31 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 60

⁵⁹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 61

⁶⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 428

V takovém případě musí způsobenou škodu v plném rozsahu nahradit nebo musí učinit opatření potřebná k její náhradě. Kroky, které může mladistvý učinit, mohou spočívat v zaplacení náhrady způsobené škody, v opravení poškozené věci, v provedení určitých prací pro poškozeného nebo v poskytnutí vhodné satisfakce poškozenému.

Mladistvý navíc v takovém případě musí jednat zcela dobrovolně, což bude splněno v případě, kdy mladistvý bude plnit podmínky účinné lítosti z vlastní vůle. Dobrovolnost vyjadřuje především svobodnou vůli mladistvého, která svědčí o jeho pozitivním obratu ve vztahu k provinění a k případným způsobeným následkům. V takovém případě navíc nezáleží na pohnutce, která mladistvého k napravení následku vede, proto jí může být i obava z trestního stíhání.⁶¹

Další zákonnou podmínkou je účinná snaha mladistvého po nápravě tím, že si uvědomí, co svým jednáním způsobil a na základě toho se snaží změnit způsob svého života tak, aby se dalšímu páčání trestných činů v budoucnu vyvaroval. Jedná se zejména o postoj mladistvého k jeho provinění, což se může projevit například doznáním se k vlastnímu činu a projevením lítosti nad ním, dále může jít i o přerušování styků se špatnou společností nebo zanechání škodlivých návyků.⁶²

Lítost a její projevy jsou v takovém případě první podmínkou zániku trestní odpovědnosti z důvodu účinné lítosti, která se projevuje i v chování mladistvého po spáchání provinění. Nemusí dojít k výslovnému projevu lítosti, protože sama lítost může vyplývat ze samotného chování mladistvého, čímž může být i to, že sám začne odstraňovat následky způsobené svým jednáním. Na druhou stranu ale pouhý slovní projev lítosti sám o sobě nestačí. Důležitým předpokladem lítosti je i doznání se ke spáchanému provinění nebo učinění prohlášení o vině. Pokud se mladistvý nedozná, že provedl určitý čin a že tímto činem způsobil určité následky, tak se nemůže jednat o lítost ani o snahu po nápravě činu.⁶³

Poslední podmínkou, aby mohlo dojít k zániku trestní odpovědnosti mladistvého je, že spáchaný čin nesmí mít trvalých následků pro poškozeného nebo pro společnost. Těmito následky se rozumí nejen poškození materiálních

⁶¹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 63

⁶² ŠÁMAL, Petr, a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022 s. 493

⁶³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 429

statků, ale i nehmotná újma, kterou může být například trvalé poškození zdraví. Tato podmínka zdůrazňuje ochranu jak soukromého zájmu poškozeného, tak i ochranu veřejného zájmu týkajícího se společnosti. Zákon ponechává mladistvému širokou škálu možností, jak odčinit všechny ty následky, u kterých je to možné.⁶⁴

Pokud porovnáme tyto podmínky s podmínkami uvedenými v obecném ustanovení o účinné lítosti, zjistíme, že mladistvý má mnohem širší možnosti dosáhnout toho, aby trestnost jeho jednání zanikla. Zákonodárce v tomto případě respektuje především specifika věkové kategorie těchto pachatelů a snaží se jim umožnit co nejvíce zhojit jimi způsobené bezprávi.⁶⁵

Zánik trestnosti činu se fakticky uplatní pouze v případě, že k naplnění účelu zákona není potřeba uložit trestní nebo jiné opatření ani není potřeba využít některého z odklonů od trestního stíhání.⁶⁶ Procesní důsledky zániku trestnosti je možné nalézt především v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.⁶⁷ V přípravném řízení nebo při předběžném projednání obžaloby je namísto zastavení trestního stíhání, v hlavním líčení pak dojde ke zproštění obžaloby.

3.3.2 Promlčení trestního stíhání

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, upravuje ve svém § 8 odlišně od zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, i promlčecí doby u provinění, u kterého je zánik trestnosti spojen s uplynutím doby stanovené zákonem. Jedná se o úpravu speciální, která je oproti dospělým pachatelům zhruba o polovinu kratší a je odstupňována podle závažnosti spáchaného provinění.

V tomto případě nezaniká pouze možnost trestně stíhat mladistvého, ale zaniká i jeho trestní odpovědnost, kdy teprve v důsledku zániku trestnosti dojde k zániku příslušného práva na stíhání mladistvého. Uložení trestního nebo jiného

⁶⁴ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 25

⁶⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 428

⁶⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 430

⁶⁷ Zejména § 172 odst. 1 písm. f), § 188 odst. 1 písm. c) a § 226 písm. e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

opatření by následně bylo v rozporu s jejich účelem,⁶⁸ neboť po uplynutí delší doby slábnou důvody potrestání mladistvého a slábne i jeho společenská škodlivost.⁶⁹

Zákon tedy stanovuje, že trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby, která činí deset let, jde-li o provinění, na které zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví výjimečný trest; pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let; a tři léta u ostatních provinění. Z toho vyplývá, že jednotlivé promlčecí doby jsou stanoveny podle závažnosti spáchaného provinění.⁷⁰

Rozhodující pro určení délky promlčecí doby jsou nesnížené trestní sazby uvedené ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.⁷¹ Z tohoto důvodu je zcela nerozhodné, v jaké výši by bylo mladistvému uloženo trestní opatření v konkrétním posuzovaném případě. Snížené trestní sazby nelze použít zejména z toho důvodu, že se nejedná o ukládání trestního opatření, ale o zánik trestnosti.⁷²

Ohledně počátku, stavení a přerušení promlčecí doby však platí zejména ustanovení § 34 odst. 2 až 5 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Uplynutím promlčecí doby nezaniká trestnost provinění, stanoví-li tak ohledně promlčení trestných činů zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.⁷³ Vyloučení z promlčení je upraveno v §35 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost například u trestných činů uvedených v hlavě třinácté, zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, nebo za trestné činy rozvracení republiky.

⁶⁸ Ve smyslu § 9 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 66

⁷⁰ §8 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁷¹ Není to tedy podle §31 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, ve kterém jsou uvedeny snížené trestní sazby odnětí svobody pro mladistvé.

⁷² ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 67

⁷³ § 8 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

4. Opatření ukládána dětem a mladistvým

Čtvrtá kapitola podrobně rozebírá systém sankcí, které je možné uložit dětem a mladistvým. Na rozdíl od dospělých pachatelů je tento systém postaven na monismu, tedy že osobám mladším osmnácti let může soud pro mládež za protiprávní čin uložit pouze nějaké opatření, a to takové které je stanoveno v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon nepřinesl do českého trestního práva výrazné změny pouze v oblasti samotné koncepce a podmínek trestní odpovědnosti mladistvých, ale také v sankcionování mladistvých pachatelů. Tyto změny především sledovaly posílení výchovného účelu sankcionování mladých provinilců.⁷⁴

Opatření představují základní trestněprávní následky provinění mladistvých, a to ve smyslu hmotněprávní formy reakce na jejich trestnou činnost. Základní zásadou ukládání opatření je, že toto opatření musí přihlížet k osobě, které je ukládáno, včetně jejího věku, rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jejím osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být také přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu. Politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, jeho rodiny nebo rodiny, ve které žije, anebo způsob výchovy mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let nemůže být důvodem k uložení opatření podle tohoto zákona.⁷⁵

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je tedy založen na monismu trestněprávních sankcí, kdy v § 2 odst. 2 písm. b) rozlišuje sankce na opatření ukládaná mladistvým a opatření ukládaná dětem mladším patnácti let.⁷⁶ Tento zákon obsahuje určitou hierarchii sankcí, které se různým způsobem doplňují. Zákonem upravená opatření mají určitou posloupnost, kde na prvním místě se mají použít při řešení trestní věci odklony od trestního stíhání, výchovná

⁷⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 339

⁷⁵ § 3 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁷⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 566

a ochranná opatření, následně alternativní trestní opatření nespojených s bezprostředním výkonem odnětí svobody, kdy by měly být preferovány sankce vykonávané ve společnosti za aktivního působení blízkého sociálního okolí mladistvého s možností využití péče probačních úředníků. Jako prostředek ultima ratio má být použito trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody. Hlavním cílem alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých je vypořádání vztahů mezi obviněným a poškozeným, kdy se má zejména pozitivně působit na osobu obviněnou a dosáhnout satisfakce poškozeného.⁷⁷ Dle mého názoru je systém opatření velmi propracovaný a správný, protože má za cíl nejen potrestat mládež, která se dopustila činu, který je považován za protiprávní, ale snaží se na takovou osobu působit také určitým způsobem výchovně, aby se v budoucnu nezákonného chování zdržela. Samozřejmě by bylo lepší, kdyby zákonodárce takto výchovně působil na osoby mladší osmnácti let před spácháním provinění, přesto pokud již k provinění dojde, je důležité se zaměřit na to, aby k němu již nedocházelo. Děti mladší osmnácti let je, podle mého názoru, jednodušší pozitivně ovlivnit, proto by ani nemělo být hlavním cílem tyto osoby potrestat výrazněji, než je v dané situaci nutné.

4.1 Děti mladší patnácti let

Základní právní následky činů jinak trestných u dětí mladších patnácti let a trestně neodpovědných mladistvých vymezuje hlava třetí, a to konkrétně § 93 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a označuje je pojmem opatření. Osobě mladší patnácti let je možné uložit opatření jen tehdy, kdy je prokázáno, že se dopustila činu jinak trestného.⁷⁸

Podle § 10 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, může soud pro mládež upustit od uložení opatření v případě, kdy postačuje projednání činu dítěte státním zástupcem nebo před soudem pro mládež. Zákonnými předpoklady pro upuštění od uložení opatření je zjištění, že skutkové okolnosti svědčí

⁷⁷ GŘIVNA, Tomáš a MULÁK, Jiří. *Symbióza trestního práva a kriminologie: k odkazu prof. Oto Novotného*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 118

⁷⁸ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové - soudu pro mládež ze dne 18. 5. 2005, sp. zn. 12 Rodo 7/2005

pro závěr, že dítě mladší patnácti let spáchalo čin jinak trestný a účelu zákona bylo dosaženo již jeho projednáním.⁷⁹

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, a z toho důvodu se na něj uplatní pouze taková opatření, která směřují k jeho nápravě. Soud pro mládež může uložit dítěti pouze takové opatření, které na něj bude působit výchovně a zároveň bude plnit také preventivní funkci. Opatření mají směřovat zejména k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům. Účelem těchto opatření je tedy především ochrana dětí před škodlivými vlivy, obnovení jejich sociálního zázemí a motivační a výchovné působení, které má směřovat k vysvětlení nesprávnosti jejich počinání, a tím mají být vedeny k tomu, aby se již obdobných jednání nedopouštěly.⁸⁰

Základním předpokladem uložení opatření je prokázání, že se dítě mladší patnácti let dopustilo činu jinak trestného. Z hlediska posouzení uložení vhodného opatření je přikládán velký význam výsledkům předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, která zpravidla budou promítnuta ve zpracovaném znaleckém posudku nebo v odborném vyjádření. Výsledky šetření by měly být zachyceny v komplexní zprávě o aktuální životní situaci dítěte pořízené příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo úředníkem Probační a mediační služby.⁸¹

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, nestanovuje pro ukládání opatření soudem pro mládež žádnou dolní věkovou hranici, a tedy neurčuje okamžik, od kterého lze mít za to, že je trestně neodpovědné dítě schopné spáchat čin jinak trestný a v návaznosti na to mu uložit opatření. Předpokladem pro použití opatření podle hlavy třetí je také schopnost dítěte uvědomovat si s ohledem na dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje smysl a účel přijatých opatření.⁸²

⁷⁹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 784

⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. III. ÚS 3820/13

⁸¹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 749

⁸² ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 750

Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež na základě zákona uložit výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného výchovného programu, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu nebo ochranné léčení.⁸³ Tento výčet je taxativní, a tedy není možné jej žádným způsobem rozšiřovat.

Většina z těchto opatření určitým způsobem koresponduje svou povahou a obsahem s výchovným a ochranným opatřením uplatnitelných podle hlavy druhé zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.⁸⁴ Proto zákon u některých z nich výslovně odkazuje na přiměřené použití jejich úpravy v této hlavě, a to ve stanoveném, nikoliv plném, rozsahu.

Zákon upřednostňuje použití takových opatření, která méně citelně zasahují do života trestně neodpovědného dítěte, před opatřeními, spojenými s citlivějším zásahem do jeho poměrů, která spíše chápe jako zásahy pro krajní případy, kdy sledovaného účelu není možné dosáhnout jiným, méně závažnějším, způsobem.⁸⁵

V případě, že rozhoduje soud pro mládež podle ustanovení o návrhu státního zástupce na uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let za situace, kdy od spáchání činu jinak trestného, pro které se toto řízení vede, uplynula taková doba, že toto dítě přesáhlo hranici patnácti let, blíží se zletilosti a jsou proti němu již jako proti mladistvému vedena další řízení, je možné upustit od uložení opatření, i když to zákon přímo nestanoví.⁸⁶

Specifickou formou reakce na spáchání činu jinak trestného je jeho projednání státním zástupcem nebo soudem pro mládež bez uložení opatření. Soud pro mládež může takto upustit od uložení opatření jen za podmínky, že má shromážděné dostatečné podklady svědčící o tom, za jakých podmínek a s jakým účinkem na dítě byl čin dítěte státním zástupcem nebo soudem pro mládež projednán, a z těchto podkladů je možné učinit spolehlivý závěr, že bylo

⁸³ § 93 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁸⁴ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 747

⁸⁵ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 751

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. 8 Tdo 1067/2008

samotným projednáním dosaženo účelu zákona.⁸⁷ Dle mého názoru by se takto měly projednávat zejména bagatelní činy, které jsou bez trvalých následků. Pokud se dítě dozná nebo činu lituje, je v takovém případě uložení opatření bezvýznamné a pro takové dítě nadměrně stresující a spíše by mohlo mít negativní dopad na jeho život. Pokud je to tedy účelné, mělo by se využít projednání věci státním zástupcem bez uložení opatření.

4.1.1 Výchovná povinnost

Výchovné povinnosti jsou svou povahou a šíří nejvariabilnějším opatřením. Primárně jsou určeny k usměrnění chování dětí a trestně neodpovědných mladistvých, kteří se dopustili činů jinak trestných.⁸⁸

Podstatou výchovných povinností jsou příkazy k určitému jednání s výchovným aspektem a mají většinou povahu příkazů k pozitivnímu konání. Předmětem příkazů může být jednak konání, jejichž obsahem je povinnost, k jejímuž plnění jsou děti již zavázány před uložení tohoto opatření, a jednak konání, k němuž povinny nejsou. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, ponechává celkem otevřený prostor pro individualizaci ukládaných výchovných opatření, kdy bere v úvahu nejen poměry dítěte, ale i povahu spáchaných činů jinak trestných.⁸⁹

Zákon neobsahuje jejich taxativní výčet. V § 93 odst. 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, odkazuje na přiměřenou použitelnost § 18 téhož zákona, který jmenuje pouze několik příkladů těchto výchovných povinností. Tento výčet představuje určité vodítko pro zaměření výchovných povinností. Cílem těchto opatření je zejména odstranění základních kriminogenních faktorů, jejichž negativní působení může vést k protiprávní činnosti.

Z demonstrativní povahy tohoto výčtu je možné vyvodit, že soud pro mládež může dítěti uložit i jiné povinnosti. Při jejich ukládání musí ale přihlídnout k věku dítěte a jeho zdravotní způsobilosti. Soud také nesmí uloženou

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006

⁸⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 712

⁸⁹ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 753

povinností narušit přípravu dítěte na budoucí povolání, především pak plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy, kterou navštěvuje. Výchovné povinnosti mohou mít pro dítě jak povahu dlouhodobého konání, tak i povahu jednání jednorázového. Dlouhodobějšího charakteru mohou být například povinnosti ve formě navštěvování nějakého kurzu nebo programu, jednorázového charakteru pak může být vykonání určité společensky prospěšné činnosti.⁹⁰

Mezi výchovné povinnosti je možné zařadit například to, aby dítě bydlelo s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, vykonalo bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usilovalo o vyrovnání s poškozeným, nahradilo podle svých sil škodu způsobenou proviněním nebo jinak přispělo k odstranění následku provinění, nebo aby se podrobilo léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.⁹¹

4.1.2 Výchovná omezení

Výchovná omezení tvoří další velmi rozsáhlou skupinu opatření, která jsou možná uložit dítěti mladšímu patnácti let nebo trestně neodpovědnému mladistvému. Zákon umožňuje velmi variabilní vymezení obsahu výchovných omezení, a tím vytváří velmi rozsáhlé možnosti, jak zasáhnout do života dítěte. Oproti výchovným povinnostem mají ale jiný charakter. Vzhledem k tomu, že jejich prostřednictvím dochází k zákazům určitého chování, tak mají formu povinnosti zdržet se určitých nežádoucích aktivit. Aktivitu, které se dětem takovým způsobem zakazují, mohou patřit mezi obecně zakázané aktivity, ale i mezi aktivity, které za jiných okolností vykonávat mohou.⁹²

Jejich výčet podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je, stejně jako u výchovných povinností, pouze demonstrativní, a z toho důvodu umožňuje soudu pro mládež uložit i jiná výchovná omezení. Mezi tato omezení řadí zákon

⁹⁰ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 754

⁹¹ § 18 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁹² ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 755

například zákaz navštěvování určitých akcí, zařízení nebo jiného nevhodného prostředí, zákaz styku s určitými osobami, zákaz zdržování se na určitém místě nebo zákaz přechovávání předmětů, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění.⁹³

4.1.3 Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou je nejmírnější formou opatření. Potrestání dítěte může soud v takovém případě přenechat zákonným zástupcům, škole nebo výchovnému zařízení. Toto přenechání má ale fakultativní povahu, proto nemusí být spojené s každým takovým napomenutím. Zákonný zástupce, škola nebo výchovné zařízení, jemuž bylo přenecháno postižení dítěte, má povinnost informovat soud pro mládež o způsobu jeho postižení a provedení, a dále i o reakci dítěte na něj. Navíc pokud dojde k potrestání dítěte tímto způsobem, má soud povinnost si vyžádat stanovisko zákonného zástupce, školy nebo výchovného zařízení.⁹⁴

Řešení věci prostřednictvím napomenutí s výstrahou je na místě zejména v případech, kdy si dítě v dané věci uvědomí, že nejednalo správně a projeví nad tím lítost, důležitou podmínkou je ale i to, že se nejednalo o zvlášť závažný čin, který nezanechal trvalých následků. Toto opatření je v podstatě důraznou výtkou protiprávnosti spáchaného činu, která je doprovázena upozorněním na možné důsledky, pokud by dítě takový čin opakovalo.⁹⁵

Podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, se na napomenutí s výstrahou použijí s přihlédnutím k věku dítěte ustanovení § 20 téhož zákona.⁹⁶

Napomenutí s výstrahou může vyslovit pouze soud pro mládež, a to při meritorním rozhodnutí, čímž se zásadně liší jeho uplatnění v těchto věcech od případů jeho uplatnění v trestních věcech mladistvých pachatelů. V případech

⁹³ § 19 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

⁹⁴ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 756

⁹⁵ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 756

⁹⁶ § 93 odst. 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

trestně neodpovědných dětí je však možné napomenutí uplatnit i neformálně v průběhu probíhajícího řízení.⁹⁷

4.1.4 Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného výchovného programu

Zařazení do výchovného programu je svou povahou velice blízké výchovné povinnosti spočívající v povinnosti podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu probačního typu. Tyto programy mohou být realizovány pouze středisky výchovné péče působící na základě zvláštního zákona, kterým je zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Tato střediska poskytují speciálně pedagogickou a psychologickou péči dětem s rizikem, či s projevy poruch chování a také poskytují preventivně výchovnou péči, a tím se zejména snaží předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.⁹⁸

Vnitřní režim těchto programů je různorodý v závislosti na typu programu a vyznačují se i různou formou zásahu do běžného života dítěte. Programy můžeme dle tohoto hlediska rozdělit do čtyř skupin, tedy na programy ambulantní, celodenní, internátní a terénní, které mohou probíhat zejména v rodinném nebo školním prostředí klienta.⁹⁹ Pouze programy internátní jsou spojeny s vytržením dítěte z jeho rodinného a sociálního prostředí, neboť pobyt v těchto programech trvá zpravidla 8 týdnů. Umístění dítěte do střediska by mělo předcházet pedagogicko-psychologické vyšetření.

Vnitřní struktura a režim těchto programů může být velmi variabilní, proto má soud pro mládež povinnost předem zjistit jejich charakteristiky, zejména zda jsou přiměřené osobním poměrům dítěte a celkovým okolnostem daného případu.¹⁰⁰

⁹⁷ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 756

⁹⁸ § 1 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁹⁹ § 16 odst. 3 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 757

4.1.5 Dohled probačního úředníka

Podstatou dohledu probačního úředníka je převýchova a jiné pozitivní ovlivňování chování dětí, které je založeno na kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství.¹⁰¹ Hlavním účelem dohledu probačního úředníka je sledování chování mladistvého a kontrola zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, ale cílem je i odborné vedení a pomoc mladistvému k zajištění, aby v budoucnu vedl řádný život. Jedná se o jedno z opatření, které je použitelné jak ve věcech trestně neodpovědných dětí, tak i v trestních věcech mladistvých.¹⁰²

Dohled probačního úředníka je vykonáván na základě probačního plánu dohledu, který se zpracovává buď již před samotným rozhodnutím soudu pro mládež, jako podklad k němu, nebo bezprostředně poté, co takové rozhodnutí nabude právní moci.¹⁰³ Probační plán dohledu představuje konkrétní shrnutí kroků, které je třeba učinit, aby dítě vedlo řádný život, uvědomilo si důsledky svého protiprávního jednání, ale i úplně nebo zčásti odstranilo negativní důsledky činu.

Zákon výslovně nespecifikuje, na jak dlouhou dobu je možné dohled probačního úředníka stanovit, z povahy věci se však vychází z toho, že bude trvat po dobu potřebnou k naplnění jeho účelu, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku dítěte či trestně neodpovědného mladistvého, jemuž byl uložen. Z toho důvodu soud pro mládež tuto dobu ve výroku svého rozhodnutí nespecifikuje.¹⁰⁴

Základními povinnostmi dítěte, které se musí podrobit dohledu probačního úředníka, je spolupráce s probačním úředníkem způsobem, který je mu stanoven; dostavení se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny; informování probačního úředníka o svém pobytu; dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolností pro výkon

¹⁰¹ § 16 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁰² ŠAMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 758

¹⁰³ § 80 odst 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 717

dohledu určených probačním úředníkem. Zároveň nesmí bránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.¹⁰⁵

Z povahy věci vyplývá, že účelu tohoto opatření není možné dosáhnout bez potřebné součinnosti zákonných zástupců nebo jiných osob, v jejichž péči je dítě podrobené takovému dohledu. Probační úředník je povinen průběžně informovat soud pro mládež o výkonu dohledu a o plnění stanovených povinností a omezení ze strany dítěte. Nestanoví-li soudce jinak, je povinen zpracovat každého půl roku zprávu, která by měla obsahovat údaje charakterizující jednotlivé provedené probační činnosti a chování dítěte nebo mladistvého.¹⁰⁶

4.1.6 Ochranná výchova

Ochrannou výchovu je možné považovat za nejvýraznější zásah do poměrů dítěte, kterou je možné uložit pouze v nejzávažnějších případech a odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného nebo specifické poměry dítěte.¹⁰⁷

Obligatorně ji soud pro mládež musí uložit dítěti, které spáchalo čin, za nějž zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dovoluje uložit výjimečný trest, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a zároveň bylo mladší patnácti let. Ochrannou výchovu je možné fakultativně uložit také dítěti, které je mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění řádné výchovy.¹⁰⁸

Zákon podmiňuje uložení ochranné výchovy povahou činu jinak trestného, a nikoliv jeho závažností, proto se pro splnění této zákonné podmínky nevyžaduje, aby čin dítěte vykazoval vysoký stupeň společenské škodlivosti. Bude splněna především tehdy, je-li spáchaný čin jinak trestný projevem významnějšího narušení osobnosti dítěte mladšího patnácti let, a to důsledkem jeho zanedbané výchovy či nevhodnosti prostředí, ve kterém žije.¹⁰⁹ Fakultativně

¹⁰⁵ § 16 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 760

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 761

¹⁰⁸ § 93 odst. 2 a 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.04.2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008

je možné uložit dítěti ochrannou výchovu pouze za předpokladu, že účelu zákona není možné dosáhnout jinými, méně závažnými prostředky.

Pokud se soud pro mládež rozhoduje, zda uloží provinilému dítěti ochrannou výchovu, musí zejména spolupracovat s orgány, které zajišťují péči o mládež. Mezi ně patří vedle orgánu sociálně-právní ochrany dětí také škola, kterou dítě navštěvuje, nebo zájmové sdružení občanů působící v jeho bydlišti. Aby zjištění soudu bylo úplné a objektivní, může si také vyžádat součinnost úředníka Probační a mediační služby, který má možnost posoudit míru zanedbání dosavadní výchovy dítěte, působení výchovného prostředí a možností výchovného vlivu školy a rodiny. Zkoumat je potřeba ale i samotnou osobnost dítěte, což je realizováno většinou prostřednictvím pedagogicko-psychologického vyšetření.¹¹⁰

Ochranná výchova se uskutečňuje ve zvláštních výchovných zařízeních, které zřizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Toto opatření je zpravidla vykonáváno v dětském domově se školou, ale může být rovněž vykonáváno ve výchovném ústavu, jestliže se v chování dítěte projevují tak závažné poruchy, že nemůže být v dětském domově se školou umístěno.¹¹¹

Účelem zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, je především zajistit základní práva každého dítěte na výchovu a vzdělávání v uvedených zařízeních, dále vytvářet podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjet citovou stránku jeho osobnosti a umožnit aktivní účast dítěte ve společnosti. Cílem školských zařízeních pro výkon ochranné výchovy je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.¹¹²

Ve výkonu ochranné výchovy je nutné řádným pedagogickým vedením zabezpečit přípravu dítěte na jeho budoucí povolání a její součástí může být i absolvování různých terapeutických kurzů nebo kurzů sociálních dovedností.¹¹³

¹¹⁰ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 762

¹¹¹ § 13 a § 14 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

¹¹² ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vysokoškolské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 170

¹¹³ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 762

4.1.7 Ochranné léčení

Ochranné léčení je možné uložit trestně neodpovědnému dítěti na základě výsledků předchozího vyšetření duševního stavu, jestliže spáchalo čin jinak trestný ve stavu vyvolaném duševní poruchou, nebo pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, pokud se jedná o dítě, které se oddává zneužívání takové látky a bez uložení ochranného léčení je jeho pobyt na svobodě nebezpečný.¹¹⁴ Posouzení toho, zda dítě trpí duševní poruchou nebo je závislé na návykových látkách vyžaduje specifické odborné znalosti z oboru lékařství, proto je potřeba, pokud soud uvažuje o uložení ochranného léčení, si vyžádat znalecký posudek z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii. Bez takového vyšetření není možné uložit ochranné léčení.¹¹⁵

U dítěte mladšího patnácti let je ochranné léčení vždy fakultativním opatřením, které může být podle povahy nemoci a léčebných možností uloženo ve formě ambulantní nebo ve formě ústavní. Ochranné léčení ambulantní se vykonává na svobodě, kdy léčené dítě je povinno se podrobit stanovenému léčebnému režimu a podle pokynů příslušných pracovníků zdravotnického zařízení k nim v určených termínech pravidelně docházet. Naopak ochranné léčení ústavní se vykonává ve zdravotnických zařízeních, kterými mohou být především psychiatrické léčebny.¹¹⁶

V průběhu výkonu tohoto opatření je možné formu ochranného léčení změnit, a to jak z ústavní na ambulantní, tak i naopak. Ochranné léčení trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, avšak soud pro mládež má povinnost nejméně jednou za dvanáct měsíců přezkoumávat, zda trvají důvody pro další pokračování v ochranném léčení a pokud tyto důvody netrvají, tak musí být toto opatření zrušeno.¹¹⁷ O dalším pokračování ochranného léčení nebo o zrušení uloženého ochranného léčení rozhodne soud pro mládež na návrh zdravotnického zařízení, státního zástupce, dítěte, na němž se vykonává ochranné léčení, zákonného

¹¹⁴ § 93 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁵ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 768

¹¹⁶ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 771

¹¹⁷ BRUCKNEROVÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 252

zástupce, opatrovníka dítěte, nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě může rozhodnout i bez takového návrhu.¹¹⁸

Oproti předchozím opatřením ukládaným dětem mladším patnácti let, může být ochranné léčení vykonáváno i po dovršení osmnáctého roku věku. Výkon ochranného léčení nařídí soud pro mládež zdravotnickému zařízení, ve kterém má být ochranné léčení vykonáváno. Pro potřeby zdravotnického zařízení připojí soud pro mládež k nařízení výkonu ochranného léčení znalecký posudek, opis protokolu o výsledku znalce nebo opis lékařské zprávy o zdravotním stavu dítěte mladšího patnácti let, pokud v průběhu řízení byly opatřeny. Pokud je dítě, kterému bylo uloženo ústavní ochranné léčení, při pobytu na svobodě nebezpečné pro své okolí, zařídí soud pro mládež jeho bezodkladné dodání do zdravotnického zařízení nebo jej vyzve prostřednictvím jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka nebo osoby, které bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, k nástupu do ochranného léčení v přiměřené lhůtě. Jestliže dítě nenastoupí do uloženého ústavního ochranného léčení ve stanovené lhůtě, může soud pro mládež nařídít jeho dodání do zdravotnického zařízení nebo u ambulantního ochranného léčení nařídít jeho předvedení v součinnosti s příslušnými státními orgány.¹¹⁹

4.2 Mladiství

Systém soudnictví ve věcech mládeže počítá s mimořádně širokou škálou možných reakcí na provinění spáchaných osobami mladistvými. Opatření ukládaná mladistvým v sobě určitým způsobem zahrnují i sankční prvky, přestože ty nejsou jejich dominantní charakteristikou. Výjimkou je trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody. Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, ze kterého pochází. Snaží se ale i o jeho ochranu před škodlivými vlivy a předcházení páchaní dalších provinění.¹²⁰

¹¹⁸ § 95a odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁹ § 95a odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹²⁰ § 9 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Důležitou podmínkou ukládání opatření je, že musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, ale i osobním, rodinným a sociálním poměrům, a zároveň musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu.¹²¹

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, rozlišuje opatření na výchovná, ochranná a trestní. Tato opatření představují základní trestněprávní formu reakce na provinění mladistvých a jejich náležité využití k ovlivnění dalšího života mladistvého. Mladistvým mohou opatření zabránit v dalším páchání provinění přímo tím, že jim fyzicky znemožní dopustit se určitého jednání nebo jim kladou výrazné překážky proti tomu, aby je zopakovali.¹²² Není to však jediné působení takových opatření, bez významu totiž není ani jejich psychické působení. Zvláštní pozornost je věnovaná mechanismům, v rámci kterých jsou mladiství vedeni k tomu, aby si uvědomili vinu za spáchané činy a důsledky svojí činnosti.¹²³

Vedle výchovných, ochranných a trestních opatření patří do systému reakce na spáchaná provinění i alternativní procesní postupy, kterými mohou být zvláštní způsoby řízení neboli odklony od standardního soudního řízení, a specifické formy reakce na provinění v podobě upuštění od uložení trestního opatření. Další forma reakce může mít povahu mimotrestních právních následků a zejména k nim náležící povinnost k náhradě škody, která byla způsobena spáchaným činem.¹²⁴

4.2.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření mají z hlediska řešení trestních věcí mladistvých zásadní význam, protože prostřednictvím nich je možné velmi účinně reagovat na aktuální životní poměry mladistvého, na jeho osobní poměry a také na příčiny stíhaného provinění.¹²⁵

¹²¹ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 494

¹²² Například jim zakázají provádět činnost, při které by měli příležitost dopouštět se určitého činu.

¹²³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnícké učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 571

¹²⁴ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 74

¹²⁵ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 496

Výchovná opatření mají za cíl především usměrňovat způsob života mladistvého, čímž podporují a zajišťují jeho výchovu,¹²⁶ díky čemuž jsou ukládána v souladu s pojetím restorativní justice, kdy jejich účelem není represivní působení na mladistvého.

Oproti ostatním druhům opatření je možné uložit výchovné opatření mladistvému s jeho souhlasem již v průběhu řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého.¹²⁷ Při ukládání těchto méně zásahových opatření je nutné zejména respektovat zásadu proporcionality ve vztahu k závažnosti spáchaného činu a osobě pachatele. Základním účelem výchovných opatření je vytvořit vhodné podmínky pro sociální a duševní rozvoj mladistvého a zamezení škodlivého vlivu na něj. Důležitým faktorem při ukládání výchovného opatření mladistvému je jeho aktivní přístup, zejména snaha odčinit následky svého protiprávního jednání, projevení lítosti a přiznání, že mladistvý pochybil.¹²⁸

Výchovná opatření se také mohou ukládat při upuštění od uložení trestního opatření nebo při podmíněném upuštění od trestního opatření. Pokud to dovoluje jejich povaha, je možné je uložit mladistvému i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení. V takových případech není soud povinen vyžadovat souhlas mladistvého, s výjimkou probačního programu, kde povinnost vyžadovat souhlas vyplývá z ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.¹²⁹ U podmíněného upuštění od uložení trestního opatření, podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření je možné výchovné opatření uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby. V případě, že jsou ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, je lze uložit nejdéle na dobu tří let.¹³⁰ Není však vyloučeno, aby tato opatření skončila i dříve,

¹²⁶ § 15 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹²⁷ § 10 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹²⁸ GRÍVNA, Tomáš a MULÁK, Jiří. *Symbióza trestního práva a kriminologie: k odkazu prof. Oto Novotného*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 119

¹²⁹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. 14 To 130/2004

¹³⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 62

například splněním nebo provedením výchovného opatření nebo odvoláním souhlasu mladistvého.¹³¹

Výchovné opatření je možné změnit nebo zrušit, jestliže se ukázalo, že úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné, nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat. V ostatních případech může soud pro mládež zrušit uložené opatření nejdříve po uplynutí jedné třetiny doby, na kterou bylo uloženo, nejdříve však po uplynutí šesti měsíců jeho trvání. Za tímto účelem předseda senátu soudu pro mládež provádí kontrolu uloženého výchovného opatření, a proto pravidelně, nejméně jednou za šest měsíců, zjišťuje, zda mladistvý, kterému bylo uloženo výchovné opatření, vede řádný život a dodržuje uložené opatření. To ale neplatí pro výchovné opatření, jehož kontrolou byla pověřena Probační a mediační služba.¹³²

Druhy výchovných opatření jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

4.2.2 Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou jedním z druhů opatření, která jsou možná uložit mladistvým za spáchané provinění. Jedná se o samostatnou kategorii trestněprávních sankcí a je možné je uložit jak trestně odpovědným mladistvým, tak i mladistvým, kteří nejsou trestně odpovědní. Ochranná opatření jsou mladistvým ukládána výlučně soudem pro mládež.¹³³

Účelem ochranných opatření u mladistvých je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před dalším pácháním provinění.¹³⁴ Účelem není vyjádřit zavrženíhodnost spáchaného činu, ale snížit riziko podobného, pro společnost škodlivého protiprávního jednání. Potřeba uložení ochranných opatření a jejich intenzita není zásadně určována společenskou škodlivostí spáchaného činu, ale zejména potřebou léčení, výchovy a izolace, jsou tedy zaměřena na dosažení individuálně preventivních účinků.¹³⁵

¹³¹ § 15 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹³² ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 497

¹³³ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 502

¹³⁴ § 21 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹³⁵ ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. s. 110

Mezi ochranná opatření se řadí ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova. Tento výčet je taxativní a není možné jej žádným způsobem rozšiřovat. Za splnění zákonných podmínek je možné mladistvému uložit i více druhů ochranných opatření vedle sebe, pokud je to věcně opodstatněné.¹³⁶

Ochranné léčení je upraveno v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a v nezměněné podobě je možné jej uplatnit i u mladistvých. Při ukládání ochranného léčení je nutné vždy pečlivě zvažovat jak povahu choroby a léčebné možnosti, tak i povahu a závažnost trestné činnosti a povahu a závažnost nebezpečí, které do budoucna ze strany léčené osoby hrozí zájmům chráněným zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Stejně jako u nezletilých dětí se dělí na ústavní a ambulantní, kdy ambulantní forma ochranného léčení přichází do úvahy zejména u těch osob, u kterých vzhledem k povaze choroby a léčebným možnostem lze očekávat, že účel léčení bude splněn i při pobytu léčené osoby na svobodě, což je zejména v případech, kdy je nebezpečí, které u léčené osoby hrozí, odstraněno nebo alespoň zásadním způsobem omezeno i touto formou. Pokud tyto podmínky splněny nejsou, je nutné přistoupit k nařízení ústavní formy ochranného léčení.¹³⁷

Obligatorně soud uloží ochranné léčení mladistvému pachateli, který není pro nepříčetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Dále se obligatorně uloží ochranné léčení v případě, kdy soud upustí od potrestání mladistvého v důsledku jeho zmenšené příčetnosti nebo duševní poruchy a soud má za to, že ochranné léčení zajistí jeho nápravu a ochranu společnosti lépe, než trestní opatření. Fakultativně může soud pro mládež uložit ochranné léčení vedle trestního opatření nebo při upuštění od potrestání mladistvého, který se dopustil provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Mnohem častější je ale případ, kdy soud ukládá ochranné léčení mladistvému, který se oddává zneužívání návykové látky a pod jejím vlivem spáchal provinění.¹³⁸

Druhým typem ochranného opatření je zabezpečovací detence, která by u mladistvých prakticky neměla přicházet v úvahu, protože jedním z předpokladů jejího uložení je negativní prognóza úspěšnosti jiného působení na pachatele.

¹³⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 605

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.03.2017, sp. zn. 8 Tdo 292/2017

¹³⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 607

Jedná se o zcela výjimečné opatření, které by mělo dopadat pouze na osoby, které představují velmi závažné ohrožení pro společnost. Přesto je uložení zabezpečovací detence možné s jedinou změnou oproti obecné právní úpravě. Tato odchylka se týká zkráceného přezkumu důvodnosti trvání zabezpečovací detence, která se u mladistvého přezkoumává jednou za šest měsíců.¹³⁹ Určité další rozdíly pak uvádí zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, kde se například uvádí, že se osoby mladší devatenácti let umísťují odděleně od ostatních.¹⁴⁰

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty lze uložit jak dospělému, tak mladistvému pachateli. Toto opatření je upraveno zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, aniž by tato obecná trestněprávní úprava byla jakkoliv obsahově modifikována.

Jediným ochranným opatřením, které se ukládá výhradně podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je ochranná výchova. Účelem ochranné výchovy je vhodnou výchovou odstranit možnost vzniku dalších, pro společnost nebezpečných následků zanedbané výchovy a zároveň umožnit jednotlivci jeho další rozvoj, aby se mohl stát řádným členem společnosti.¹⁴¹ Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a pokud nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, ve které žije, dále pokud dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení výchovných opatření.¹⁴² Základní podmínkou pro uložení ochranné výchovy v trestní věci je také jeho odsouzení, tedy to, že je mladistvý uznán vinným pro provinění. Splnění dalších podmínek musí soudu vyplynout z úplného zjištění poměrů mladistvého.

Uložení ochranné výchovy mladistvému znamená jeho odnětí z výchovy rodičů a jeho zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším režimem. Protože se jedná o významný zásah do práv mladistvého, je možné ochrannou výchovu

¹³⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 610

¹⁴⁰ § 5 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁴¹ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 503

¹⁴² § 22 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

uložit teprve tehdy, když méně intenzivní prostředky výchovy již nemají naději na úspěch. Soud pro mládež může uložit ochrannou výchovu mladistvému buď samostatně nebo vedle trestního opatření.¹⁴³ Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého. Pokud to vyžaduje zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku.¹⁴⁴

Není-li možné ochrannou výchovu vykonat ihned, je soud pro mládež povinen nařídít do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka. Soud pro mládež může také upustit od výkonu ochranné výchovy, jestliže před jejím započítím pominou důvody, pro které byla uložena.¹⁴⁵

4.2.3 Trestní opatření

Trestní opatření představují ve vztahu k mladistvému nejdůležitější a nejvíce ho postihující prostředky k dosažení účelu zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Vůči výchovným a ochranným opatřením jsou sankcí podpůrnou. Zákon stanovuje, že trestní opatření lze použít pouze v případě, že zvláštní způsoby řízení a opatření méně zasahující do práv dítěte by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona.¹⁴⁶ Trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody by mělo být používáno pouze jako prostředek ultima ratio, tedy pouze ve výjimečných a závažných případech.

Trestní opatření mají mít především výchovnou funkci, a proto je hlavním účelem těchto opatření napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj jednotlivce. Současně však musí trestní opatření sledovat ochranu mladistvého před negativními vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění. Uložená trestní opatření by také měla působit na chování ostatních členů společnosti, a to zejména mladistvých.¹⁴⁷

Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze trestní opatření stanovená zákonem, mezi které patří obecně prospěšné práce,

¹⁴³ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 238

¹⁴⁴ § 22 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 506

¹⁴⁶ ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. s. 138

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 508

peněžitě opatření, peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.¹⁴⁸ Přednost při ukládání trestních opatření mají ty, které nejsou spojeny s odnětím svobody. Základní podmínky pro uložení jednotlivých trestních opatření vychází ze zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kdy zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, na tuto úpravu zcela odkazuje nebo ji doplňuje.¹⁴⁹

V řízení v trestních věcech mladistvých je možné také použít jako alternativu k trestnímu opatření některé zvláštní způsoby řízení, a to podmíněně odložení podání návrhu na potrestání, podmíněně zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání. Na rozdíl od dospělých pachatelů není možné mladistvým uložit ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, propadnutí majetku a zákaz pobytu.¹⁵⁰

Soud pro mládež má povinnost přihlédnout při rozhodování o druhu a výměře trestu jako k polehčující okolnosti k tomu, že mladistvý úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, popřípadě program, který rozvíjí sociální dovednosti a osobnost mladistvého, dále že mladistvý poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odcinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou způsobil, a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním, nebo po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.¹⁵¹

V případě trestních opatření, která jsou v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanovena určitým rozpětím trestní sazby, se při jejich ukládání mladistvým horní hranice podstatně snižují, a to zpravidla na polovinu. Horní hranice sazby tak činí u obecně prospěšných prací 150 hodin,

¹⁴⁸ § 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁹ GRIVNA, Tomáš a MULÁK, Jiří. *Symbióza trestního práva a kriminologie: k odkazu prof. Oto Novotného*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2022. s. 122

¹⁵⁰ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 510

¹⁵¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 68

u domácího vězení jeden rok a dále u zákazu činnosti, zákazu držení a chovu zvířat, zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a u vyhoštění pět let.¹⁵²

Peněžité opatření se ukládá za podmínek stanovených v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, pouze za předpokladu, že mladistvý je výdělečně činný nebo to jeho majetkové poměry umožňují. Soud pro mládež může vedle peněžitého opatření uložit i vhodná výchovná opatření. Soud pro mládež uloží peněžité opatření v rozmezí od deseti do tří set šedesáti pěti denních sazeb, kdy denní sazba může činit nejméně sto korun a nejvíce pět tisíc korun. Při podmíněném odložení výkonu peněžitého opatření stanoví soud pro mládež zkušební dobu až na tři léta. Jestliže mladistvý, kterému byl podmíněně odložen výkon peněžitého opatření, vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud pro mládež výrok, že se osvědčil, jinak rozhodne, a to případně již během zkušební doby, že se opatření vykoná.¹⁵³

Při ukládání trestního opatření odnětí svobody se trestní sazby odnětí svobody stanovené v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, u mladistvých snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. Výjimku však představují případy, kdy mladistvý spáchal provinění, za které zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dovoluje uložení výjimečného trestu, a zároveň je závažnost provinění vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká. V takovém případě může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let.¹⁵⁴

Nepodmíněné odnětí svobody může soud pro mládež mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by uložení jiného trestního opatření s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo dříve použitá opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona. Za předpokladu, že soud pro mládež ukládá mladistvému toto opatření, musí vždy rozhodnout o jeho zařazení do věznice pro mladistvé. Mladiství, kteří nepřekročili devatenáctý rok věku, vykonávají tedy

¹⁵² ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 510

¹⁵³ § 27 - §30 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 70

trest nepodmíněného odnětí svobody odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé. Výrok o zařazení mladistvého do věznice pro mladistvé je obligatorní součástí výrokové části odsuzujícího rozsudku, kterým bylo uloženo trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody.¹⁵⁵ Pokud však mladistvý, který je ve výkonu tohoto trestu, dovrší devatenáctý rok věku, může soud pro mládež rozhodnout o tom, že zbytek trestu vykoná ve věznici pro ostatní odsouzené.¹⁵⁶

Při podmíněném odsouzení mladistvého se omezuje délka zkušební doby na jeden rok až tři léta a současně může soud pro mládež uložit i výchovná opatření.¹⁵⁷

4.2.4 Upuštění od uložení trestního opatření

Nepodmíněné upuštění od uložení trestního opatření je částečně upravené stejně jako upuštění od potrestání podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ale v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, můžeme nalézt i některé odlišnosti. Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému, který spáchal provinění, na které zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.¹⁵⁸

Další podmínkou je lítost mladistvého nad spácháním činu a projev účinné snahy po nápravě. Jedná se o stejnou podmínku, kterou vyžaduje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, pro upuštění od potrestání u dospělých pachatelů. Lítost nad spácháním činu nemusí být projevona výslovně, zároveň ale samotný formální projev lítosti sám o sobě nestačí k upuštění od uložení trestního opatření. Splnění podmínky spočívající v projevení účinné snahy po nápravě by mělo být projevono konkrétními kroky pachatele. Těmi může být například zanechání škodlivých návyků, úplné nebo částečné nahrazení škody způsobené proviněním nebo nalezení zaměstnání

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.09.2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006

¹⁵⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 40

¹⁵⁷ § 33 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁸ § 11 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

či jiného spolehlivého a legálního zdroje příjmů. Zákon vyžaduje jen projev snahy, není tedy potřeba dosáhnout skutečného a konkrétního výsledku.¹⁵⁹

Při splnění všech zákonných podmínek může soud pro mládež upustit od uložení trestního opatření ve třech situacích, které jsou stanoveny zákonem.¹⁶⁰ První z těchto možností je založena na předpokladu, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě. Další možností, kdy je možné upustit od uložení trestního opatření, je situace, kdy se mladistvý dopustil činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žije, omluvitelná. Poslední eventualita je podmíněna tím, že soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným.¹⁶¹

Aplikace tohoto institutu není možná u všech přečinů, není tedy možná u nedbalostních provinění, u kterých horní hranice trestní sazby převyšuje pět let. Pokud soud pro mládež upustí od uložení trestního opatření, může věc vyřídít tím, že mladistvého napomene, ale může také přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, opatrovníkovi, škole, ve které mladistvý studuje, nebo školskému zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, ve kterém žije. V takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce, opatrovník, škola nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež.¹⁶²

Další možností, kdy soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření je, jestliže mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že zabezpečovací detence nebo ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, nebo je vůči němu užité ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu

¹⁵⁹ ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. s. 130

¹⁶⁰ § 11 odst. 1 písm. a) - c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 201

¹⁶² § 11 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření.¹⁶³ Upuštění od uložení trestního opatření za současného uložení ochranného léčení není vyloučeno ani v případech, kdy si mladistvý stav duševní poruchy přivodil sám vlivem návykové látky.

4.2.5 Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření

Vedle nepodmíněného upuštění od uložení trestního opatření existuje také upuštění podmíněné. Soud pro mládež tak může podmíněně upustit od uložení trestního opatření tehdy, jestliže jsou splněny podmínky pro prosté upuštění stanovené v § 11 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, jestliže považuje za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého.¹⁶⁴

Zároveň je možné mladistvému uložit ochranné nebo výchovné opatření. Zpravidla mu také uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou proviněním způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané proviněním. Při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření stanoví soud pro mládež zkušební dobu až na jeden rok, během které je mladistvý povinen vést řádný život. Jestliže mladistvý ve zkušební době vede řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení, může soud pro mládež uložené výchovné opatření zrušit, pokud je možné očekávat, že povede řádný život i bez něj, nebo již není zapotřebí zvýšeně sledovat a kontrolovat jeho chování. Toto rozhodnutí může soud pro mládež učinit nejdříve po uplynutí šesti měsíců uložené zkušební doby.¹⁶⁵

Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření je určené zejména pro případy, kdy je vhodné další psychosociální působení na mladistvého, řešení jeho osobních problémů i jeho vztahu k nejbližšímu okolí, ale i kontrola toho, jak dodržuje stanovená omezení a uložené povinnosti.¹⁶⁶

Předpokladem výroku soudu, že se mladistvý osvědčil ve zkušební době, je splnění podmínek vedení řádného života po celou zkušební dobu a vyhovění

¹⁶³ § 12 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁴ ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. s. 132

¹⁶⁵ § 14 odst. 2 a 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁶ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 129

stanoveným opatřením, pokud mu byla uložena. V opačném případě, tedy pokud mladistvý nesplní tyto podmínky, je na soudu pro mládež, aby rozhodl o uložení trestního opatření. Výjimkou z toho je, že soud pro mládež může vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého ponechat podmíněné upuštění od uložení trestního opatření v platnosti i přesto, že mladistvý zavinil příčinu k uložení trestního opatření, a může stanovit nad mladistvým dohled, pokud nebyl již uložen. Může také přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však více než o jeden rok, nebo má možnost stanovit dosud neuložená výchovná opatření směřující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život.¹⁶⁷

Soud pro mládež může o osvědčení mladistvého, stejně jako o uložení trestního opatření, jestliže se mladistvý neodsoudil, rozhodnout do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, následně se hledí na mladistvého tak, že se osvědčil. V takovém případě nastává takzvaná fikce osvědčení. V případě, že bylo vysloveno, že se mladistvý osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.¹⁶⁸

4.2.6 Zahlazení odsouzení

Zahlazení odsouzení nebo fikce jeho zahlazení jsou upraveny tak, aby se co nejvíce omezila rizika vedlejších negativních důsledků trestního postihu mladistvého a díky tomu byly vytvořeny optimální předpoklady pro změnu jeho chování. Zahlazení odsouzení mladistvých provinilců se zakládá na fikci jejich neodsouzení. Při zahlazení odsouzení se vychází ze zásady, že s výjimkou nepodmíněného odnětí svobody delšího jednoho roku se veškerá odsouzení mladistvého poté, co je vykonal nebo poté, co bylo od jejich výkonu či jejich zbytku pravomocně upuštěno, případně bylo vysloveno, že se podmíněně odsouzený nebo podmíněně propuštěný mladistvý osvědčil, zahlazují, aniž by o tom bylo třeba rozhodnout.¹⁶⁹

Na mladistvého, kterému bylo uloženo peněžité opatření, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo vykonáno nebo bylo od výkonu tohoto trestního opatření nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. Pokud byl výkon peněžitého opatření podmíněně odložen a soud pro mládež vyslovil, že se mladistvý

¹⁶⁷ § 14 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁸ ŠÁMAL, Petr, VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. s. 143

¹⁶⁹ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 517

ve zkušební době osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.¹⁷⁰

K zahlazení odsouzení mladistvého, kterému bylo uloženo propadnutí věci, dochází, jakmile nabytí právní moci rozsudek, jímž bylo toto trestní opatření uloženo. Na mladistvého, kterému bylo uloženo trestní opatření domácího vězení nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo takové trestní opatření vykonáno nebo bylo od výkonu trestního opatření nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. U trestního opatření vyhoštění se hledí na mladistvého, jako by nebyl odsouzen, jakmile uplyne doba, na kterou bylo uloženo.¹⁷¹

Jestliže mladistvý vykonává za sebou bez přerušení několik trestních opatření odnětí svobody, která samostatně nepřevyšují jeden rok, uplatní se u každého takového trestního opatření samostatně fikce zahlazení takového odsouzení. Jednotlivá trestní opatření se v takovém případě z hlediska zahlazení nesčítají. Fikce neodsouzení nastává okamžikem, kdy bylo řádně vykonáno odnětí svobody v době nikoliv delší jednoho roku nebo kdy rozhodnutí o upuštění od výkonu takového trestního opatření nabylo právní moci.¹⁷²

U trestních opatření nepodmíněného odnětí svobody, která trvají déle než jeden rok, je nutné rozhodnout o zahlazení. O tom, zda se zahladí takové odsouzení mladistvého, rozhodne soud pro mládež, který musí přihlídnout k chování mladistvého ve výkonu odnětí svobody, a to po výkonu tohoto trestního opatření, i bez návrhu, tedy z úřední povinnosti ihned poté, co bylo takové rozhodnutí vykonáno. Z toho vyplývá, že soud pro mládež je povinen rozhodnout o zahlazení nebo o nezahladení odsouzení mladistvého vždy, tedy bez ohledu na to, zda bylo chování mladistvého ve věznici hodnoceno pozitivně nebo negativně.¹⁷³ Pokud však chování mladistvého napovídá tomu, že nedošlo k jeho nápravě ani takovým trestem a naopak by se dalo předpokládat, že svoji protiprávní činnost bude opakovat, není, dle mého názoru, správné uvažovat o zahlazení odsouzení a pohlížení na mladistvého jako na nevinného.

¹⁷⁰ § 30 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁷¹ § 35 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

¹⁷² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 672

¹⁷³ ŠÁMAL, Petr. a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. s. 518

5. Vývoj kriminality mládeže v České republice

Tato kapitola se zabývá vývojem kriminality mládeže na území České republiky, a to zejména od roku 2000. Zjištění vývoje kriminality je důležité především pro vytvoření si představy o tom, jaká je kriminalita mládeže na našem území, jak velký problém vlastně představuje a jaký vývoj v následujících letech můžeme přibližně očekávat.

Kapitola primárně vychází ze statistik Policie České republiky a Vězeňské služby České republiky. Prvním zdrojem této kapitoly jsou policejní statistiky, které obsahují základní informace o celkové kriminalitě. V těchto statistikách najdeme také informace o kriminalitě mládeže, která byla policii České republiky nahlášena či byla policií odhalena. Tudíž tyto statistiky nemůžeme brát jako zdroj úplný, vzhledem k tomu, že zde chybí informace o tzv. latentní kriminalitě, což je kriminalita, která zůstala policii skryta. Druhým zdrojem jsou následně statistiky Vězeňské služby, které nám dávají přehled o počtu obviněných a odsouzených osob na území České republiky.

Od roku 2000 můžeme pozorovat postupný klesající trend, který se sice vyskytuje u obou kategorií zkoumaných osob, avšak u mladistvých je mnohem výraznější než u nezletilých. Celkově zaznamenáváme od roku 2000 pokles kriminality mladistvých o 84,1 % a u nezletilých o 84,8 %. Avšak z tohoto klesajícího trendu nám statistiky ukazují několik odchylek, a to převážně v roce 2007 a poté v letech 2018 až 2019.¹⁷⁴

Jeden z nejvýraznějších poklesů můžeme pozorovat v roce 2002, kdy díky novele zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, došlo k dekriminálníci některých trestných činů, a také došlo ke zvýšení škody nikoli nepatrné, která byla zvýšena z 2 000 na 5 000 korun českých. Tímto opatřením došlo k umělému snížení kriminality. Další výrazný pokles nastal v roce 2004, kdy nabyt účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, kterým došlo k dalším změnám na úrovni trestání mládeže.¹⁷⁵

Na počátku roku 2016 přistoupila Policie České republiky k úplné rekonstrukci Evidenčně-statistického systému kriminality. Tato změna se zejména

¹⁷⁴ viz Příloha č. 1

¹⁷⁵ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Vysokoškolské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s 242

projevila v rozdílném způsobu počítání věku pachatelů. Před tímto rokem byl věk počítán od data narození do vznesení obvinění, v současné době je počítán od data narození k datu spáchání trestné činnosti. To se projevilo mírným posunem věku směrem k nižším věkovým kategoriím, a tedy ke zdánlivému nárůstu trestné činnosti nižších věkových kategorií.¹⁷⁶

V říjnu roku 2020 došlo také ke změně § 138 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to novelou č. 333/2020 Sb. Touto změnou zákonodárci zvýšili hranici škody, a tím došlo také k poklesu počtu registrovaných skutků u všech trestných činů, zejména u majetkové a hospodářské trestné činnosti.¹⁷⁷

Změny v kriminalitě mládeže nám také potvrzují jednotlivé činy, kdy v roce 2000 nacházíme nejvyšší čísla u krádeží věcí z automobilů, které u mladistvých tvořily až 13 % a u nezletilých necelých 17 %. Tento čin převažoval i v následujících dvou letech, pak se ale začal postupně snižovat a v dnešní době patří spíše mezi výjimečné činy, kdy v roce 2022 tento čin spáchal pouze jeden mladistvý a žádná nezletilá osoba. Pokles kriminality můžeme pozorovat i u dalších protiprávních činů, kdy například kapesních krádeží bylo osobami mladšími patnácti let od roku 2000 spácháno o 96,2 % méně a osobami mladistvými o 79,5 %.

Toto nám ukazuje dlouhodobý vývoj během let, ale abychom viděli trend posledních let, je potřeba porovnat rok 2022 s rokem předchozím, kdy u mladistvých došlo ke snížení kriminality o 0,4 %, a u nezletilých došlo naopak ke zvýšení kriminality o 18,8 %. U nezletilých byl v roce 2021 nejčastějším činem sprejerství podle § 228 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který se v roce 2022 zvýšil o 53,3 %. Ke zvyšování došlo i u nejčastějšího trestného činu mladistvých, tedy u maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 337 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který se od roku 2021 zvýšil o 17 %.

Celkově u nezletilých můžeme v roce 2022 pozorovat výrazné zvýšení většiny druhů kriminality tak, jak je rozdělují statistiky Policie České republiky. U skupiny násilné kriminality, do které se v tomto případě neřadí vraždy, došlo

¹⁷⁶ Statistické přehledy kriminality za rok 2022, Policie České republiky, poznámka

¹⁷⁷ Statistické přehledy kriminality za rok 2022, Policie České republiky, poznámka

ke zvýšení až o 28,8 %, mravnostní kriminalita se zvýšila o 24,4 %, ostatní majetková kriminalita až o 34 % a ostatní kriminalita o 30 %.¹⁷⁸

Co můžeme považovat za přetrvávající a neměnný problém je počet kriminálních deliktů spáchaných prostřednictvím sociálních sítí, což souvisí zejména s životním stylem příslušné věkové skupiny dětí a mladistvých, kteří jsou často na sociálních sítích velmi otevření. Často se tak sami stávají oběťmi trestných činů, ale i jim samotným to dává větší prostor pro jejich páchaní. Zejména se jedná o kyberšikanu, kterou mohou útočit na méně oblíbené osoby v kolektivu.¹⁷⁹

Klesající trend můžeme následně sledovat i u počtu obviněných a odsouzených mladistvých, kdy od roku 2000 do roku 2022 klesly počty obviněných mladistvých o 93,3 % a počty odsouzených o 61,8 %. Avšak počty odsouzených mladistvých neklesají tak zřetelně jako počty obviněných mladistvých, kdy od roku 2003 do roku 2009 můžeme sledovat rapidní nárůst odsouzených mladistvých. Po roce 2009 začíná ale docházet k jejich poklesu, který přetrvává dodnes.¹⁸⁰ Také se postupně snižuje procentuální podíl mladistvých na celkovém počtu odsouzených, kdy v roce 2000 tvořil tento podíl 0,7 % a v roce 2022 0,24 %.¹⁸¹ Dle mého názoru je možné toto klesání přisuzovat zejména snaze o prosazování ukládání méně zasahujících opatření, ale také větší užívání odklonů. Navíc používání trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody by mělo být výjimečné a využité pouze v případech, kdy nelze dosáhnout nápravy méně zasahujícím opatřením.

Zajímavé je, že klesající trend u odsouzených mladistvých můžeme pozorovat pouze u mužů, a nikoliv u mladistvých žen, protože počty odsouzených žen zůstávají od roku 2000 na velmi podobné úrovni. Navíc celkově odsouzených mladistvých žen je několikanásobně méně než mužů, kdy například v roce 2022 to bylo až o 95 % méně.¹⁸²

K prognóze dalšího vývoje trestné činnosti mládeže můžeme předpokládat, že bude na podobné úrovni jako v předchozích letech. Zejména

¹⁷⁸ Do ostatní kriminality řadí statistiky například trestné činy výtržnictví, sprejství, nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy pro jiného nebo maření výkonu úředního rozhodnutí.

¹⁷⁹ Informace pro RVPPK o naplňování doporučení vyplývajících z materiálu „Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020, Ministerstvo vnitra České republiky, s. 7

¹⁸⁰ viz Příloha č. 3

¹⁸¹ viz Příloha č. 5

¹⁸² viz Příloha č. 4

s ohledem na stávající ekonomickou situaci v některých regionech nelze předpokládat, že dojde v oblasti této kriminality ke zlepšení, naopak je možné předpokládat, že se bude pohybovat i nadále na přibližně stejné úrovni bez větších výkyvů tak, jak tomu bylo za poslední roky.¹⁸³

¹⁸³ Informace pro RVPPK o naplňování doporučení vyplývajících z materiálu „Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020, Ministerstvo vnitra České republiky, s. 8

6. Charakteristické rysy kriminality mládeže

Šestá kapitola zachycuje určité charakteristiky kriminality mládeže, které jsou pro ni typické. Tyto rysy se nevyskytují u každé osoby mladší osmnácti let, která spáchala provinění, ale vyskytují se u této kategorie často. Mladí pachatelé se chovají a smýšlejí jinak, než pachatelé dospělí, proto je důležité se i o těchto typických znacích zmínit.

Některé rysy, které jsou typické pro delikvenci mládeže, je možné označit na základě kriminologických výzkumů. Tyto charakteristické znaky existují bez ohledu na rozdílnost kultur a jednotlivých systémů zacházení s delikventní mládeží.

Pro děti a mladistvé jsou typické určité fyzické, ale i psychologické rysy, které je odlišují od dospělých jedinců a díky tomu jsou považovány za zvlášť zranitelnou skupinu osob, která je více ohrožená kriminalitou než jiné sociální skupiny, a to i z hlediska jejího páčání.¹⁸⁴

Typickým rysem kriminality mládeže je zejména vysoká míra latence, která je především způsobena tím, že se děti a mladiství dopouštějí méně závažných až bagatelních forem kriminality, která často zůstane neodhalena.¹⁸⁵

Vůči pachatelům méně závažných trestných činů z řad dětí a mladistvých je vyšší tolerance společnosti, protože méně závažné porušování práva je u takových osob vnímáno jako normální, vývojově podmíněný jev. Takové poznatky vyplývají jak ze zahraničních výzkumů, tak i z opakované selfreportové studie, která byla prováděná v České republice ve dvou vlnách.¹⁸⁶ V rámci poslední, třetí vlny bylo zjištěno, že se ve svém životě dopustilo alespoň jednoho deliktu sledovaného výzkumem téměř 38 % respondentů, kontakt s policií však uvedlo necelých 10 % z nich.¹⁸⁷

Dalším charakteristickým rysem kriminality mládeže je, že se na ní chlapci podílejí ve výrazně větší míře než dívky. Podíl dívek se u obžalovaných mladistvých v letech 2000 až 2019 pohyboval přibližně mezi 6 až 12,5 %, což je nižší podíl, než jaký mají obžalované ženy mezi obžalovanými dospělými

¹⁸⁴ Informace pro RVPPK o naplňování doporučení vyplývajících z materiálu „Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020, Ministerstvo vnitra České republiky, s. 6

¹⁸⁵ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2019. s. 284

¹⁸⁶ Jedná se o International Self-Report Delinquency Study. Druhá vlna proběhla v letech 2006 až 2007 a třetí vlna byla realizovaná v roce 2013.

¹⁸⁷ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2019. s. 285

pachatelů. Nicméně účast mladistvých dívek na trestných činech postupem času narůstá, kdy od roku 2000 narostl jejich počet téměř o 5 %.¹⁸⁸

Určité zvláštnosti můžeme také nalézt u způsobů spáchání činu, které se mohou projevovat v předmětu útoku, nedokonalé přípravě, ničením věcí nebo nedostatkem zkušeností. Mladí pachatelé páchají skutky většinou bez promyšlené dlouhodobější přípravy, o čemž svědčí zejména náhodnost místa činu, použití nevhodných nástrojů či potřeb pro získání či ukrytí předmětů, které ukradli, nebo volba špatného času pro provedení deliktu. Další takovou charakteristikou je i potřeba pochlubit se svým činem na veřejnosti, respektive ve skupině vrstevníků, což často vede k jejich dopadení.¹⁸⁹

Kriminalitu mládeže provází také neadekvátnost jednání, která se projevuje snahou dosáhnout životních cílů společensky nepřijatelnými prostředky, a to i v případě, kdy společnost disponuje legálními způsoby jejich dosažení. Dalším důležitým znakem kriminality mládeže je neschopnost odložit uspokojení potřeb na pozdější dobu nebo se některých potřeb vzdát. Pachatelé často páchají protiprávní činnost s úmyslem rychle uspokojit své potřeby a nečekat na vhodnější konstelaci podmínek pro svůj záměr.¹⁹⁰

U protiprávních činů, jejichž typickým znakem je použití násilí, můžeme často zjistit, že takové činy byly spáchány až s nepochopitelnou brutalitou, a to ať se jedná o loupeže, ublížení na zdraví nebo vraždy. Mladí lidé si často nejsou jistí svým chováním a svou nejistotu přehlušují bezúčelnou agresí.¹⁹¹

Často také páchají delikty pod vlivem návykové látky nebo v důsledku potřeby prostředků na obstarání takové látky. Mladý člověk, který se stal závislý na návykových látkách, se dostává do velmi obtížné situace, ve které se snaží získat stále větší finanční prostředky na uspokojení své touhy po jejich užívání. Tato touha může být tak silná, že jej vede k potřebě získat takové látky za každou cenu, a to i formou protiprávního činu.¹⁹²

¹⁸⁸ Statistické ročenky kriminality za příslušné roky (2001-2019), Ministerstvo spravedlnosti České republiky.

¹⁸⁹ GRÍVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 439

¹⁹⁰ GRÍVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 440

¹⁹¹ Informace pro RVPPK o naplňování doporučení vyplývajících z materiálu „Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020, Ministerstvo vnitra České republiky, s. 7

¹⁹² GRÍVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 442

Děti navíc jednají mnohem více emotivně než dospělí pachatelé a méně se zde objevuje motivace rozumová.¹⁹³ Pokud jsou osoby mladší osmnácti let v klidu, nikoliv pod vlivem emocí, tak mají zachovanou lepší rozpoznávací a ovládací schopnost. Z toho důvodu můžeme častěji najít nezletilé pachatele, kteří páchají trestnou činnost jako reakci na určitou momentální situaci.

Dalším typickým znakem kriminality mládeže je, že si zejména dětští pachatelé plně neuvědomují vážnost spáchaného činu, zejména jaké následky může jejich jednání zanechat na oběti. Také svůj podíl na způsobených následcích zlehčují nebo si nepřipouští svou odpovědnost a nechápou důvody svého potrestání.

Trestnou činnost nejčastěji páchá mládež se spolupachatelem nebo ve skupině a nejvíce se jí dopouštějí děti z výchovných ústavů, a to nejen po dobu pobytu v takovém ústavu, ale i po odchodu.¹⁹⁴

¹⁹³ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2019. s. 289

¹⁹⁴ Informace pro RVPPK o naplňování doporučení vyplývajících z materiálu „Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020, Ministerstvo vnitra České republiky, s. 7

7. Nejfrekventovanější delikty mladistvých

Kapitola sedmá obsahuje výčet nejčastějších provinění a činů jinak trestných spáchaných mládeží. Tato kapitola vychází ze zkoumání roku 2022 a vyplývá primárně ze statistik Policie České republiky, které poskytují informace o počtu spáchaných protiprávních činů.

V roce 2022 bylo na území České republiky registrováno celkem 181 991 trestných činů, kdy z této hodnoty jich bylo objasněno 96 229. Z toho bylo 2 146 činů spácháno osobami mladistvými, což činí přes 2 % z celkové objasněnosti kriminality, následně 1 548 činů, tedy přibližně 1,6 %, bylo spácháno osobami nezletilými.

Dle statistických údajů Policie České republiky páchají osoby mladší osmnácti let spíše méně závažné majetkové trestné činy, což nám potvrzuje i zkoumání roku 2022, kdy u mladistvých i nezletilých převažovaly krádeže a také ostatní kriminalita.¹⁹⁵ Na krádežích se děti mladší patnácti let podílely ze 17,6 % a mladiství z 25 %. Mezi nejčastější činy patřící do kategorie ostatní kriminality můžeme zařadit sprejerství, výtržnictví nebo maření výkonu úředního rozhodnutí. To, že se jedná o nejpáchanější činy, nám dokazuje i to, že sprejerství bylo v tomto roce nejčastějším činem mezi nezletilými, kterého se dopustilo skoro 16 % osob z celkové kriminality dětí, naopak mezi mladistvými převažovalo provinění ve formě maření výkonu úředního rozhodnutí, které z celkové kriminality tvořilo 12 %.

Velmi závažné formy násilné kriminality se objevily ve zkoumaném roce spíše zřídka. Pro představu si můžeme uvést trestný čin vraždy, kdy za tento čin byly odsouzené celkem čtyři osoby mladistvé a tři osoby nezletilé. Naopak v rámci násilné kriminality, která z celkové kriminality tvoří u mladistvých 20 % a u nezletilých 21,5 %, se u mládeže nejčastěji setkáváme s úmyslným ublížením na zdraví a loupežemi. Tyto dva násilné činy překračovaly v roce 2022 u mladistvých 30 % z celkové násilné kriminality, u nezletilých pak tvořily podstatnou část tohoto druhu kriminality, konkrétně 48,9 % tvořily loupeže a 26 % úmyslná ublížení na zdraví.

Trestný čin loupeže, který byl v roce 2022 nejfrekventovanějším násilným činem mezi osobami mladšími patnácti let, je mládeží nejčastěji páchán mezi vrstevníky nebo na místech, kde se nachází větší množství peněz a nejsou tak

¹⁹⁵ viz Příloha č. 2

výrazně pod dohledem, což je například v místech jako jsou bary nebo čerpací stanice. Při těchto loupežích musí využít fyzické kondice k rychlému příchodu na místo, překonání překážky, kterou může být pult, a následné rychlé opuštění místa.¹⁹⁶

Ve zkoumaném roce také často docházelo k úmyslnému ublížení na zdraví podle § 145–146a zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Celkem takových činů bylo spácháno osobami mladšími osmnácti let 247 a jejich páchaní je podmíněno zejména snahou rychlého vyřešení určitého problému.

Velkou měrou se nezletilí i mladiství podíleli také na mravnostní kriminalitě, která tvořila v roce 2022 u nezletilých 18 % a u mladistvých 13,3 %. Nejvyšší čísla v této kategorii zaznamenává především pohlavní zneužití podle § 187 odst. 1, 3 a 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. K tomuto trestnému činu dochází především při získávání prvních sexuálních zkušeností, kdy jeden z účastníků je mladší 15 let. Tento trestný čin není ale natolik závažný, jako kdyby šlo o případ, kdy by jeden z účastníků byl dospělý.¹⁹⁷

Naopak nejméně páchanou skupinou činů dětí a mladistvých se staly vojenské a protiústavní činy, které ve zkoumaném roce nebyly spáchané ani jednou osobou mladší patnácti let a tento čin spáchaly pouze dvě osoby mladistvé. Druhou nejméně častou skupinou se stala hospodářská kriminalita, která z celkového počtu tvořila u obou skupin pouze jedno procento.

¹⁹⁶ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Vysokoškolské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s 229

¹⁹⁷ SVATOŠ, Roman. *Vývoj kriminality mládeže v České republice*. Kriminalistika. Praha: Magnet-Press. 2013, č. 2. s. 143

8. Příčiny kriminality mládeže

Tato kapitola se zabývá jednotlivými skutečnostmi, které mohou, ale nemusí být příčinami delikventního chování dětí a mladistvých. Stanovení příčin je důležité zejména pro zjištění, které skupiny osob mají větší předpoklad pro páchaní trestné činnosti, což především napomáhá při prevenci kriminality mládeže, o které pojednává následující kapitola. Příčin kriminality mládeže může být mnoho. Jsou velmi individuální, proto zde uvádím příčiny nejčastější a obecné.

Při výkladu příčin kriminality mládeže musíme brát v potaz konkrétní dispozice jednotlivce, které mohou výrazným způsobem ovlivnit socializační proces. Obecně delikventní jednání vychází z multifaktorních příčin poruchového chování, které tvoří kombinaci psychologických, biologických a sociálních faktorů. Každý určitým způsobem ovlivňuje předpoklady k delikventnímu chování. Vznik určitého závadného chování je většinou kombinací více příčin, přičemž úspěšnost předpovědi takového chování je závislá na množství vstupních informací, protože čím více jednotlivých kritérií bude posuzováno, tím přesnější taková předpověď bude. Možnosti predikce delikventního jednání jsou také limitovány relativně nízkou časovou stabilitou chování mladistvého, vzhledem k tomu, že jeho temperamentové a osobnostní rysy, ale i názory se většinou v průběhu dospívání mění, kvůli tomu je predikce velmi náročná.¹⁹⁸

Obecně můžeme říct, že čím více rizikových faktorů u jednotlivce máme, tím je i vyšší riziko jeho delikventního chování. Rizikové faktory slouží především k odhalení skupin osob, u kterých je pravděpodobnější, že spáchají trestný čin, ale nedokáží identifikovat konkrétní jednotlivce, kteří se stanou delikventy.

8.1 Individuální zvláštnosti jedince

Individuální zvláštnosti jednotlivce jsou podmíněny zejména geneticky, nemocemi, duševními poruchami nebo například osobními dispozicemi, mezi které můžeme zahrnout například ADHD, nízkou sebekontrolu nebo impulzivitu. Především osobnostní charakteristiky jsou významně ovlivněny specifiky spojené s neurologickým, psychickým, sociálním a mravním vývojem jedince v průběhu dospívání.¹⁹⁹

¹⁹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 579

¹⁹⁹ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2019. s. 293

8.1.1 Dědičnost

Genetická zakotvenost lidského chování je aspekt současnými společenskými vědami stále nedocenený.²⁰⁰ Skoro všechny lidské osobnostní rysy, ale i většina zájmů a postojů je dědičná. Člověk dědí zkušenosti nejen pozitivního druhu, ale i rázu negativního. I když nemůžeme brát dědičnost jako určující ukazatel, za který musíme považovat spíše faktor sociální, významně se podílí nejen na stimulaci v genech zakódovaných pozitivních dispozic, ale také na inhibici.²⁰¹ Při zjišťování příčin kriminality mládeže se nemůžeme zabývat pouze vlivem výchovy, vzdělávání a sociálního prostředí na vývoj dítěte, ale musíme si při tom uvědomovat i biologické determinanty.

Existuje několik postupů při studiu genetických vlivů, mezi které můžeme zařadit například studie dvojčat nebo adopční studie. Základem studie dvojčat je především zjišťování rozdílů jednovaječných a dvojvaječných dvojčat a pravděpodobnost páchání kriminality těchto dětí. Cílem je především zjistit, zda u jednovaječných dvojčat je pravděpodobnost páchání trestných činů vyšší než u dvojčat dvojvaječných. Adopční studie pak zkoumá jednání dětí, a to zejména zda se jejich chování podobá spíše rodičům biologickým nebo adoptivním.

8.1.2 ADHD

Jedná se o specifickou poruchu, která se projevuje v průběhu vývoje dítěte v podobě nedostatků kognitivních a percepčně-motorických funkcí, v oblasti regulace afektů a emotivity, ale také v náročnosti sociálního přizpůsobení.²⁰² Základními znaky v projevu dítěte, které trpí ADHD²⁰³ syndromem jsou hyperaktivita, agresivita, záchvaty vzteku, snížené sebehodnocení, nepřiměřený stupeň pozornosti a impulzivita.

U některých dětí může postupem času dojít ke zmírnění tohoto problému, to však neplatí vždy. Naopak se může stát, že přeroste až do antisociálního nebo kriminálního jednání.

²⁰⁰ MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 21

²⁰¹ ROZUM, Zdeněk. *Kriminalita dětí a mládeže - příčiny a východiska*. Pedagogická orientace. 2008, č. 3, s. 77-91.

²⁰² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. s. 102

²⁰³ Attention Deficit Hyperactivity Disorder

8.2 Rodinné prostředí

Rodinu můžeme považovat za jeden z významných kriminogenních faktorů, který vznik a existenci sociálně deviantních projevů chování u dospívajících silně podmiňuje. Zároveň ale rodina může působit jako faktor, který zabraňuje vzniku deviantního chování, pokud je harmonická a vřelá.

Rodina je důležitým prostředím, které se podílí na vytváření hodnot a názorů dítěte i mladistvého. Především v rodině probíhá jejich socializace a osvojování základních morálních hodnot a společenských norem. Zde se výrazně formuje osobnost každého, a to především v období raného dětství, kdy jsme ke všem vnějším vlivům nejcitlivější. Dítě se v rodině hlavně učí, pozoruje chování rodinných příslušníků, které následně může napodobovat. Rodina je základní prostředí, které dítě učí hodnotové vzory a vzorce chování, které mu následně pomáhají v sociálních interakcích a při navazování pozitivních sociálních vztahů.²⁰⁴

Rodina tyto své základní funkce nemusí plnit řádně a mohou se v ní vyskytovat nestandardní situace nebo problémy, které se následně mohou negativně projevit v antisociálním jednání mladistvého. Rodinná struktura a rodinné fungování podmiňují tendence mladistvého ke kriminálnímu jednání. V první řadě hraje důležitou roli způsob rodičovské výchovy, ale také vzájemné vztahy vyskytující se v rodině. Kriminogenní faktory mohou být například zanedbávání nebo zneužívání dítěte, ale i nekonzistentní nebo nevhodná výchova, popřípadě absence citového zázemí, které by uvnitř rodiny mělo existovat. Takové chování pak může vést k vzájemnému odcizení, kdy nedostatek pozitivní interakce může u mladistvého vyvolat pocit, že má pouze okrajový statut, což vyústí v tendenci uniknout.²⁰⁵

Vztah k delikventnímu jednání lze také dovodit ze způsobu řešení sporů v rodině. Výzkumy nám mohou potvrdit, že děti vyrůstající v prostředí, ve kterém dochází k otevřeným konfliktům mezi rodiči nebo jinými členy rodiny, mají větší sklon k protiprávnímu jednání než děti, které žijí v harmonickém prostředí.²⁰⁶ Ze špatného rodinného prostředí se mladistvá osoba snaží většinou co nejdříve uniknout, a navíc se v takovém prostředí učí konfliktnímu řešení sporů.

²⁰⁴ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 62

²⁰⁵ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 580

²⁰⁶ MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 48

Jednotlivé teorie vysvětlující kriminální chování člověka se zaměřují na popis rizikových faktorů, které delikventní činnost výrazně podmiňují. Z hlediska vlivu rodinného prostředí je nutné zmínit sociálně-psychologické teorie, které vysvětlují chování jednotlivce v sociálním prostředí. Jednou z významných teorií zabývajících se touto problematikou je Hirschiho teorie sociální kontroly, která tvrdí, že u mladého jedince je především důležité si vytvořit sociální vazby na konvenční instituce nebo osoby, které mohou jeho chování nejen kontrolovat, ale také usměrňovat.²⁰⁷ Jedná se zejména o vazby na významné osoby, jako jsou rodiče, vrstevníci nebo škola. Pokud má dítě pevnou vazbu na rodinu, bude na ní brát ohled v případě delikventního jednání a také bude zvažovat důsledky svého chování. Mohou se u něj objevit i silnější zábrany než u jedinců bez takových rodinných vazeb.

Další významnou teorií je teorie sociálního učení, podle které vzniká delikventní chování v důsledku naučené vazby s delikventními osobami. Takové osoby mohou jedinci poskytnout modely delikventního chování a mohou jedince v takovém jednání utvrzovat. Z tohoto přístupu se jeví jako velmi rizikové prostředí, ve kterém dochází k různým projevům sociální deviace, a to mnohdy včetně kriminálního jednání, které může být v rodině považované za normální. Z toho důvodu se ho mladistvý učí, neboť neví, že jeho chování a chování jeho rodiny není považováno za správné. Dle řady výzkumů je i potvrzený takzvaný generační přenos u jednotlivců, kteří byli sami v dětství týráni ze strany svých rodičů.²⁰⁸ Takové osoby pak přenášejí toto chování dále do své rodiny, vůči vlastním dětem.

Děti rodičích se mimo manželské svazky přibývá, stejně tak přibývá dětí, které vyrůstají pouze s jedním rodičem. Právě tyto děti řadíme do skupiny osob ohrožených různými sociálními deviacemi, a to včetně kriminality. Osamělý rodič má často složitější pozici, a o to vyšší jsou kladeny nároky na jeho vyspělost.²⁰⁹ V neúplných rodinách je vyšší pravděpodobnost absence nějakého vzorce chování a zdravého partnerského vztahu, který by dítěti sloužil jako vzor.

Určitá rizika je možné spatřovat i u dětí narozených jako potvrzení dokonalosti vlastních rodičů. Na takové děti jsou již od narození kladeny ze strany

²⁰⁷ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 62

²⁰⁸ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 63

²⁰⁹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 64

rodičů zvýšené nároky, které velmi často plynou z jejich nereálných očekávání. U dětí, které takové nároky nenaplnují, můžeme zaznamenat různé drobné poruchy chování.²¹⁰

8.3 Školní prostředí

Škola je institucí, která se kromě vzdělávání podílí i na výchově mladistvého a ovlivňuje formování jeho postojů a názorů. Dítě se dostává do nové sociální role, objevují se nové příležitosti k sociálním interakcím a jsou mu zprostředkovávány společenské normy, a to velmi často odlišně, než tomu bylo doposud v rámci jeho rodiny. Škola se tak stává významným prostředím, které napomáhá dotvářet určitý životní styl dítěte.²¹¹

Přechodem do školy dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rámci rodiny. Dítě, které doposud bylo převážně pod vlivem své rodiny, se dostává do situace, kdy se musí přizpůsobovat novému životnímu rytmu, zejména nucenému vstávání v určitou hodinu, vyučovacím hodinám dělenými přestávkami nebo odpolední přípravě na školu.²¹² Vstupem do školy si dítě začne ještě více osvojovat základní normy sociálního chování, které mu zatím byly zprostředkovávány pouze rodinou.

Socializační prostředí školy můžeme také označit jako prostor, ve kterém je možné uplatnit určité systémy, které představují šanci na zvýšení odolnosti dětí vůči negativním jevům, které působí mimo školní prostředí. Současně ale škola může být i prostředím, ve kterém k závadnému chování dochází nebo může představovat místo, kde je jeho delikventní jednání podněcováno. Škola tedy může, pokud správný výchovný proces nezvládne, nové problémy vygenerovat.²¹³ Důležitou roli sehrává vztah mladistvého ke škole, pokud má mladistvý pozitivní vztah ke škole a silnější vazby na učitele a žáky, tak je pravděpodobnost delikvence nižší, než u žáků, kteří tento pozitivní vztah nemají. Tedy nedostatek respektu ke škole a k jejím učitelům nebo záškoláctví je možné považovat za významný kriminogenní faktor.²¹⁴

²¹⁰ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 67

²¹¹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 95

²¹² MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 74

²¹³ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2012. s. 126

²¹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 581

Samotný vztah ke škole prochází určitým vývojem a zejména se odvíjí od schopnosti přizpůsobovat se novým podmínkám a sociálnímu prostředí. Objevují se také nové autority v osobnostech učitelů či jiných vychovatelů ve škole. Dítě je učiteli hodnoceno za podané výkony a z toho většinou v prvních letech povinné školní docházky odvozuje pocit vlastní hodnoty, který později opírá také o to, jak je přijímáno vlastními spolužáky.²¹⁵

Z počátku je pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole učitel, postupem času se ale do popředí dostávají vztahy se spolužáky a začínají se ve škole vytvářet určité skupiny dětí, které mají společné zájmy. Ve třídě tedy vznikají určité subkultury, které se mohou vyznačovat zvláštními zvyklostmi nebo rituály, tyto skupiny mohou být motivovány i společnými zájmy a činnostmi. Pokud se však taková skupina napojí na asociální vlivy, tak stává se školní prostředí pro mládež rizikovým. Vzniku těchto asociálních skupin napomáhá malá nebo žádná angažovanost učitele, a to zejména jeho preferování nebo zatracování určitých dětí. Učitelův nezájem může být také živnou půdou pro šikanování takových dětí ve třídě.²¹⁶

Riziko delikventního jednání je především spojeno se špatným školním výkonem, záškoláctvím nebo zanedbáváním školy v mladém věku. Některé pedagogické postupy pak toto riziko mohou snížit, jiné naopak prohloubit.²¹⁷

8.4 Volnočasové aktivity

Dospívající se ve volném čase věnují nejrůznějším aktivitám, většinu z nich lze považovat za nerizikové, jako je například sport, umělecká činnost i plnění školních povinností. Avšak roli nesehrává pouze to, jak mladiství tráví svůj čas, ale také s kým ho tráví. Přirozenou součástí dospívání každého jednotlivce je oslabování vlivu rodičů a navazování nových sociálních kontaktů s osobami stejného věku a podobných zájmů.²¹⁸

Můžeme říct, že delikventní jednání dospívající osoby je často způsobeno nudou. Mnoho mladistvých, kteří postrádají nějaké smysluplné trávení volného

²¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 74

²¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 75

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 581

²¹⁸ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 113

času, se snaží zabavit určitým okamžitým nápadem, který nevyžaduje delší snažení a obsahuje prvek dobrodružství.²¹⁹

Děti, které nedosahují určitého uznání nebo respektu v rodinném či školním prostředí, často nacházejí tuto podporu pro formování své sociální identity ve vrstevnických skupinách. Pokud se však taková skupina chová asociálně, může to být významným kriminogenním faktorem.²²⁰ Taková vrstevnická skupina může pro mladistvého vytvářet problémové zázemí a nasměrovat ho k překročení hranic společensky akceptovaného jednání. Volný čas strávený s kamarády poskytuje ideální příležitost k páchání delikventních činů.

Kontakt s delikventními kamarády představuje vedle kvality rodinného zázemí, školních výsledků a osobnostních rysů jeden z nejdůležitějších faktorů, které mohou významným způsobem ovlivnit delikvenci mládeže. Všechny tyto koncepty ale nepůsobí odděleně, navzájem se propojují, a tím společně utvářejí osobnost člověka.²²¹

K delikvenci může také osobu nasměrovat to, že jednotlivci tráví čas na diskotékách, na které ale nemají dostatek prostředků. Ty si pokouší obstarat drobnými krádežemi, které mohou později přerůst do závažnější kriminality.²²²

Vliv vrstevníků na delikvenci mladistvého se také liší v závislosti na fungování rodiny. Celkově na jednotlivce více působí vrstevníci, pokud je interakce rodičů s dítětem malá nebo žádná. Pokud jsou ale vztahy v rodině pevné, tak mladistvý nemá takovou potřebu se spojit s delikventními vrstevníky.

Podle teorie diferencované asociace vede kontakt s delikventními kamarády k postupnému osvojování delikventních vzorců chování. V procesu diferencované asociace, tedy sdružování se s jedinci s určitými vzory chování, hrají důležitou roli určité okolnosti jako je frekvence nebo trvání těchto procesů, období života, ve kterém k působení dochází, nebo emocionální vazby k určitému nositeli nepříznivého chování.²²³ Delikventnímu jednání se jedinci učí podobně jako jinému sociálnímu jednání, a to především prostřednictvím interakce

²¹⁹ GRÍVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 455

²²⁰ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 101

²²¹ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 114

²²² MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 83

²²³ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 29

s ostatními. V případě, že je vliv rodiny nebo školy oslaben, přejímá jednatel od svých delikventních kamarádů postoje a hodnoty, které páchaní protiprávních činů podmiňují. Tento proces učení je podmíněn různými faktory, jako je například délka vystavení těmto nepříznivým vlivům. Tato teorie našla mnoho kritiků, kteří si zejména pokládali otázku, jak je možné, že zatímco jedno individuum se dalo za těchto sociálních podmínek na delikventní dráhu, jiné, které bylo vystaveno stejným vlivům, se stále řídí společenskými normami.²²⁴

Teorie diferencované asociace není jedinou teorií, která se pokouší vysvětlit příčiny delikvence mládeže. Své uplatnění našla například i teorie rutinních aktivit.²²⁵ Tato teorie nám říká, že motivace potenciálních pachatelů spáchat trestný čin je konstantní, ale mnohdy k jeho spáchání jedinci se silnými predispozicemi k delikventní činnosti ani nepřistoupí z toho důvodu, že se jim nenaskytne vhodná příležitost. Větší možnosti ke spáchání trestného činu pak nabízí čas strávený s delikventními vrstevníky.²²⁶

Důvodů, proč je delikvence mládeže především delikvencí skupinovou, je mnoho. Například sociální mechanismy, které mohou delikvenci ve skupině usnadňovat. Zejména mladiství mohou být velmi motivováni ke spáchání trestných činů strachem z výsměchu, pokud je skupinou toto delikventní jednání vyžadováno. Častou pohnutkou je také loajalita k partě, kdy jednatel tuto svou loajalitu prokazuje zejména tím, že se podílí na všech jejích aktivitách.²²⁷

8.4 Jiné vlivy prostředí

Mezi negativní vlivy prostředí můžeme řadit například život v sociálně vyloučené lokalitě, nízký socioekonomický status, vliv médií, ale i hraní počítačových her spojených zejména s násilnou kriminalitou.²²⁸

8.4.1 Vliv médií

Média jsou v dnešní době významnou součástí volnočasových aktivit dětí. Většina mediálních aktivit, mezi které můžeme řadit sledování televize, internet, ale i hraní různých počítačových her, zabírají v rámci mimoškolních činností dětí

²²⁴ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 114

²²⁵ Tato teorie byla poprvé navržena Marcusem Felsonem a Lawrenceem E. Cohenem v roce 1979.

²²⁶ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 115

²²⁷ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 117

²²⁸ VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2019. s. 292

stále více času. Z tohoto důvodu mají velice významný vliv na socializaci dětí a výrazně ovlivňují jejich život.²²⁹

Děti jsou v dnešní době vystavovány, a to často i v pořadech určených prioritně pro nejmladší věkové skupiny, nejrůznějšími formám násilí, které v mnoha případech mohou vést k napodobování. Malé dítě má totiž poměrně nízké rozlišovací schopnosti v tom, co je možné a co ne, co je skutečné a co je fikce. Takové nepříznivé působení může vést dítě k myšlence, že násilné chování je přípustné a že je možné takovým způsobem řešit konflikty jak mezi vrstevníky, tak i vůči autoritám.²³⁰

Podle některých studií dokáží již nejmenší děti napodobit to, co předtím viděly v televizi. Například kreslené seriály, ve kterých se postavy chovají agresivně a navzájem si ubližují,²³¹ zvyšují celkově fyzickou aktivitu dětí z mateřských škol a zvyšují jejich agresivitu nejen vůči ostatním dětem, ale i vůči hračkám.²³² Čím častěji dítě takové filmy a seriály sleduje, tím více si v hlavě vytváří představu, že násilí je správné a chování postav si dítě fixuje ve svých paměťových mapách. Pokud dítě přijde do prostředí jako je mateřská nebo základní škola, může se dostat do konfliktní situace, která mu bude připomínat nějakou scénu, kterou vidělo v televizi a bude se jí snažit napodobit. Čím více pak dítě poznává, že se jeho agrese ostatní bojí, tím více se u něho bude agresivní chování posilovat a bude se snažit veškeré konflikty takto řešit.²³³

8.4.2 Počítačové hry

Podobnou funkci jako média plní v tomto smyslu i počítačové hry. V současné době je již počítač a jeho obsluha neodmyslitelnou součástí našeho života. Mnoho programů a her dokáže podporovat mozkovou činnost a zlepšovat kvalitu výuky dítěte. Existuje však řada násilných her, kdy se projevuje i kladný hrdina, za kterého dítě hraje, jako agresor, s jehož chováním se následně může

²²⁹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 109

²³⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. s. 94

²³¹ Jako příklad můžeme uvést příběhy Toma a Jerryho, ve kterém není přímo rozlišena kladná a záporná postava. Obě postavy se chovají vůči sobě velmi agresivně.

²³² MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 102

²³³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. s. 95

hráč ztotožnit. Násilí pak, stejně jako u sledování násilných filmů, může začít brát jako samozřejmost nebo jako způsob, jak se může prosadit.²³⁴

Ohledně vlivu počítačových her na páchaní kriminality existuje však řada rozporuplných studií. Některé z nich zastávají názor, že násilné hry doopravdy podporují agresivitu dětí a mladistvých, jiné však uvádějí, že počítačové hry, a to i ty s prvky agrese, nejen že nepodporují nárůst agresivity, ale dokonce mohou přispívat k jejímu snižování. Podle těchto studií jsou děti nuceny u takových her přemýšlet, a tedy nepřijímají pouze bezmyšlenkově násilí jako je tomu v případě sledování televize.

Ačkoliv přímá souvislost mezi hraním počítačových her a kriminalitou nebyla zatím prokázána, vyskytují se občas případy, kdy protiprávní čin byl přisuzovaný právě počítačovým hráčům. Jako příklad si můžeme uvést případ osmnáctiletého chlapce Devina Moora, který v roce 2003 v Alabamě usmrtil tři policisty a následně ukradl policejní auto. Vzhledem k tomu, že neměl žádnou předchozí kriminální činnost, byla vina hodně lidmi přisuzována hře Grand Theft Auto, která podobné situace simuluje.²³⁵

Dle mého názoru mohou počítačové hry, ve kterých se vyskytuje násilí, negativně ovlivnit chování dětí a mladistvých. Zároveň si ale myslím, že míra ovlivnění hodně závisí na věku, rozumové vyspělosti, ale i jiných vlastnostech těchto osob. Pokud například dítě již před začátkem hraní her projevuje znaky agresivity, je pravděpodobnější, že násilné hry ho v tom ještě více podpoří, nebo pokud je dítě mladší je možné, že bude více takové násilí vnímat a chápat ho jako normální. Přestože si myslím, že počítačové hry mohou ovlivnit chování osob, je nutné tuto problematiku podrobit dalšímu výzkumu z řad odborníků.

²³⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. s. 96

²³⁵ LEUNG, Rebecca. *Can A Video Game Lead To Murder?* 2005. Dostupné na: http://www.cbsnews.com/8301-18560_162-678261.html

9. Prevence kriminality

Poslední kapitola teoretické části se zabývá prevencí kriminality mládeže a jejím rozdělením. Dále také popisuje příklady rizikového chování u mládeže a projekty, které se prevencí zabývají. Jakýkoliv druh kriminality je velmi nebezpečný, a proto je potřeba tomuto jevu, co nejvíce předcházet. Mezi odborníky na práci s delikventy převládá názor, že mnohem efektivnější je kriminalitě spíše předcházet, než pachatele pouze trestat. Mnohokrát bylo prokázáno, že pouze represivní přístup k řešení kriminality nepřináší zejména dlouhodobé výsledky nápravy.²³⁶ Represivní složka trestního práva je sice velmi důležitá, ale měla by být brána jako složka ultima ratio, tedy pouze jako krajní prostředek řešení této problematiky.

Hlavní důraz je kladen na sociální prevenci, jejímž základem je především výchova dětí v rodinném a školním prostředí. Avšak nejsou to jediná opatření, která jsou všeobecně přijímána, najdeme i takzvanou prevenci situační, jejímž cílem je především co nejvíce omezit kriminální chování mladistvých.²³⁷

Předcházení kriminalitě mládeže je věnována značná pozornost, kdy dochází k tvorbě různých preventivních programů, jejichž prostřednictvím se prevence kriminality uvádí do praxe. Cílem těchto programů je především hned v počátku zachytit problémové chování dětí a usměrnit ho takovým směrem, které by neodporovalo právnímu řádu.²³⁸

Preventivní aktivity, které jsou zacílené proti kriminalitě mládeže, vyžadují především respektování základních práv dětí a práva na soukromí jejich rodin.²³⁹ Práva dítěte je třeba respektovat ve všech formách prevence, tedy od primární až po terciární prevenci. Při přijímání preventivních opatření je tedy nutné se vyvarovat přijímání opatření bez odborných podkladů a vyhnout se tak možnému riziku, že budou v rozporu s právním řádem.²⁴⁰

Aby mohla být prevence účinná, je potřebná dostatečná informovanost o závadném chování dětí, a to dříve, než přeroste do závažnějších podob, které

²³⁶ ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. s. 11

²³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 582

²³⁸ ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. s. 11

²³⁹ viz Úmluva o právech dítěte, čl. 10 Listiny základních práv a svobod, ustanovení § 11 občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

²⁴⁰ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. s. 118

by bylo nutné řešit prostřednictvím trestního práva. Důležité pro prevenci kriminality mládeže je její včasné a dlouhodobé působení. Vychází se zde z předpokladu, že prevence kriminality se nesmí zanedbat, nesmí se odkládat a je nutné s ní začít od nejtutějšího věku dítěte.²⁴¹

Hlavním rozdělením prevence kriminality mládeže je tedy rozdělení z hlediska zaměření na cílovou skupinu, a rozlišujeme tak prevenci primární, sekundární a terciální.

9.1 Primární prevence

Za nejdůležitější část prevence považujeme primární prevenci, která se zaměřuje na zdravý sociální vývoj jednotlivce a především na jeho začlenění do společnosti. To může předejít vzniku rizikových faktorů pro jeho delikventní chování. V tomto případě hraje velmi důležitou roli rodina, škola a celkově prostředí, ve kterém se mladistvý pohybuje. Podstatný je i přístup státní politiky v oblasti vzdělávání a podpory rodiny a výchovy mládeže. Cílem tohoto typu prevence je zejména zabránit selhání mladistvého a sociálně patologickým jevům v jeho chování, zároveň se snaží mladistvého nasměrovat k žádoucímu společenskému chování, čímž se snaží především předejít rizikovému chování jednotlivce.²⁴²

Vzorce rizikového chování považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi. Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoliv typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních či sociálních intervencí, které k předcházení výskytu rizikového chování směřují, zamezují jeho dalšímu vývoji, zmírňují již existující formy tohoto chování nebo pomáhají řešit jeho důsledky. Proti takovému chování nebojuje pouze škola nebo rodina, ale do této prevence se zapojují i členové Policie ČR, kteří vytvářejí různé programy prevence delikvence mládeže.²⁴³

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky rozděluje primární prevenci na specifickou a nespecifickou. Za specifickou primární prevenci považujeme veškeré aktivity a programy, které se specificky zaměřují na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Nespecifickou primární prevencí pak rozumíme aktivity, které podporují zdravý

²⁴¹ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. s. 118

²⁴² JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 583

²⁴³ BÁRTÍK, Pavel a MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. s. 24

životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplné organizace volného času. Toho se dosahuje především prostřednictvím různých volnočasových, zájmových nebo jiných aktivit, které vedou k dodržování různých společenských pravidel.²⁴⁴

Primární prevence je velmi důležitá při snižování kriminality mládeže, neboť k předcházení kriminality mládeže by nemělo docházet pouze v případě, kdy dojde ke spáchání nezákonného činu nebo se u jednotlivce objeví určité rizikové chování. Dle mého názoru by měli rodiče i učitelé více diskutovat s osobami mladšími osmnácti let o tomto problému, zejména o tom, co je správné a co nikoliv, a proč tomu tak je. I když nejde předejít každému nežádoucímu a protiprávnímu chování dětí a mladistvých, myslím si, že jejich větší vzdělaností v této oblasti by došlo k zamezení některých činů.

9.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence je zaměřena na identifikaci rizikového chování nebo problémového prostředí, ve kterém mladistvý žije, a následně na práci s mladistvými, u kterých je vyšší míra pravděpodobnosti, že by se kriminálního chování mohli dopustit. Jedná se tedy o snahu předcházet možnému delikventnímu jednání, kdy tento předpoklad může vycházet například z chování mladistvého ve škole, ale i z prozkoumání sociálního prostředí, ve kterém mladistvý žije, pokud mu například rodiče nemohou poskytnout potřebnou péči nebo finanční podporu. Toto nalezení možných rizik sekundární prevence nemá ale vést k označení mladistvého jako potenciálního delikventa, protože právě to by mohlo mladistvého ještě více k tomuto chování nasměrovat.²⁴⁵

Tato prevence má za cíl především odstranit sociálně patologické jevy, které jsou považovány za problém multidisciplinární, protože se jimi zabývá pedagogika, psychologie, kriminologie nebo i obory sociologie. V odborné literatuře se častěji používá místo pojmu sociální patologie pojem sociální deviace. Sociální patologii je možné chápat jako souhrnný pojem pro označení nemocných, nenormálních a všeobecně nežádoucích společenských jevů.²⁴⁶ Dá se tedy říct, že sociálně patologické jevy označují veškeré jevy, které se v negativním smyslu odchyľují od norem a hodnot akceptovaných danou

²⁴⁴ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28)

²⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 585

²⁴⁶ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 11

společností. Nejedná se tedy pouze o odchýlení od zákona, ale i od náboženské či etické normy, normy vztahující se k určitým zvykům nebo rituálům ve společnosti.²⁴⁷ Od charakteru sociální normy, závažnosti jejího dodržování a míry jejího porušení se odvíjí systém sankcí, který se na porušitele normy uplatní.

Dalším cílem sekundární prevence je odstranit rizikové chování mladistvého, které neporušuje trestněprávní normy, ale mohlo by přerůst do závažnějšího kriminálního jednání. Sekundární prevence se tedy v souhrnu zaměřuje na potenciální pachatele a oběti nebo na kriminogenní situace.²⁴⁸

9.3 Terciární prevence

Poslední, terciární prevence se věnuje mladistvým, kteří se již trestněprávního jednání dopustili. Soustředí se především na delikventy a snaží se o jejich resocializaci. Nástroje terciární prevence jsou nejrůznější, nalezneme je například ve zvláštním přístupu k mladistvým pachatelům, ve specifickém trestním řízení vedeném proti těmto osobám, ale i v odlišném typu sankcí, které jsou jim možné uložit. Odlišný systém opatření, který je možný uložit mladistvému, nalezneme v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Tento systém vychází z koncepce restorativní justice a neklade důraz na potrestání pachatele, jako je tomu u dospělých pachatelů, ale spíše se snaží o duševní a sociální vývoj jednotlivce. Dobře zvolené opatření by pak mělo představovat prostředek schopný správně nasměrovat mladistvého v následných etapách jeho života, ale také by mu mělo zabránit v pokračování jeho trestné činnosti. Zvláštní přístup k mladistvému v trestním řízení není ale jediný nástroj terciární prevence, protože se zde vytváří i zvláštní nástroj spočívající v různých diagnostických a terapeutických postupech v práci s těmito delikventy.²⁴⁹

Vzhledem k tomu, že sankcionování mladistvých pachatelů je zaměřeno na prevenci, tak občas nenajdeme v těchto případech spravedlnost uložené sankce. Základním požadavkem totiž na uložené opatření je zejména rehabilitace mladistvého pachatele, která by měla tuto osobu zpátky zařadit do společnosti,

²⁴⁷ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace. Přehled sociologických teorií*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 7

²⁴⁸ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. 2. aktualiz. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. s. 17

²⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 586

místo toho, aby byl uložený takový trest, který by pachatele doopravdy potrestal.²⁵⁰

9.4 Příklady rizikového chování u mládeže

“Pod pojmem rizikové chování rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost.”²⁵¹

Rizikové chování představuje důležitý predikční faktor možného budoucího delikventního jednání, které chápeme jako takový předstupeň nebo jako jeden ze signálů rizik, které se mohou v chování jednotlivce projevit. Ne vždy ale rizikové chování skutečně do delikvence vyústí.²⁵²

Pojem rizikové chování lze charakterizovat jako takové chování jednotlivce, které má negativní dopady na fyzické nebo psychické fungování určité osoby a které společnost vnímá jako nebezpečné.²⁵³ Tento pojem považujeme za zastřešující, neboť v sobě zahrnuje celou škálu různých projevů chování, které naznačují možnou předzvěst delikvence. Jedná se zejména o chování, které určitým způsobem vybočuje ze zavedených společenských, školních nebo jiných pravidel. Určitá míra existence takového chování v průběhu dospívání je ale považována za normální a poukazuje spíše na složitost tohoto období pro každého jednotlivce v rámci jeho vývoje. Pod rizikové chování spadají především takové aktivity, jejichž provozováním děti a mladiství přímo zákon neporušují, čímž může být například pití alkoholu, záškoláctví a další.²⁵⁴

Abychom mohli určit, který preventivní program bude při výskytu určitého rizikového chování nejvhodnější, musíme správně pochopit druh tohoto chování a co jej způsobilo.

Do konceptu rizikového chování řadíme různé projevy chování mladistvého, především šikanu, jiné formy násilí ve školách, dále záškoláctví,

²⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 587

²⁵¹ BÁRTÍK, Pavel a MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. s. 23

²⁵² JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 586

²⁵³ MIOVSKÝ, Michal; ADÁMKOVÁ, Tereza a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. s. 161

²⁵⁴ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 46

užívání návykových látek, nelátkové závislosti,²⁵⁵ vandalismus, rasismus, sexuální rizikové chování, týrání, ale i mnoho jiných projevů v chování.²⁵⁶

9.4.1 Šikana

Šikana představuje zvláštní typ agresivního chování, kdy agresor opakovaně trápí nebo ponižuje svoji oběť. Dochází k ní především ve školách, ale není vyloučeno, že se nevyskytne i jinde. Zpravidla se obětí takového chování stane jedinec, který navenek působí slabě nebo zranitelně. Šikana ve školách nemusí mít vždycky podobu šikany jednoho žáka vůči jinému, a i když je tato forma nejčastější, může vypadat i jinak. V posledních letech se čím dál tím častěji setkáváme i s takzvanou kyberšikanou, která se rozšiřuje především z důvodu rostoucí komunikace skrz moderní technologie. Přímá komunikace a osobní kontakt je nahrazován komunikací prostřednictvím technologií v prostředí internetu, které mnohdy bývá anonymní. Komunikace ve virtuálním světě je velmi zjednodušená a často odbourává zábrany, které by často u agresora byly přítomny.²⁵⁷

9.4.2 Záškoláctví

Za záškoláctví považujeme neomluvenou nepřítomnost žáka základní či střední školy ve škole. Jedná se tak o přestupek žáka, který zanedbává povinnou školní docházku, což je chápáno jako porušení školního řádu, ale zároveň jde o provinění proti školskému zákonu, který povinnou školní docházku zakotvuje.²⁵⁸

Záškoláctví bývá často řešením konfliktních situací v rodině nebo ve škole. Aby se snížilo riziko tohoto rizikového chování je možné využít hned několika preventivních programů, které se v první řadě snaží posilovat u žáků kladný přístup ke škole. Mezi možnostmi, jak snížit tento jev je otevřená a vstřícná komunikace mezi žáky a učiteli, výchovná poradenství na školách nebo je možné iniciovat účast žáků na různých mimoškolních akcích, které by měly probíhat v součinnosti s odborníky.²⁵⁹

Záškoláctví může nabývat řady podob, kdy ho můžeme rozlišit na pravé, při kterém žák nedorazí do školy, ačkoli rodiče si myslí, že do školy šel a účastnil

²⁵⁵ Pod nelátkové závislosti můžeme zařadit například gambling nebo problémy spojené s nezvládnutým využíváním počítače a jiné.

²⁵⁶ BÁRTÍK, Pavel a MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. s. 24

²⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 584

²⁵⁸ § 36 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

²⁵⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. s. 121

se vyučování; skryté, kdy žák do školy nedorazí, a to s vědomím rodičů; nebo záškoláctví interní, u kterého žák do školy sice dorazí, ale během vyučování na určitý časový úsek odejde.²⁶⁰

9.4.3 Užívání návykových látek

Zkušenost mladistvých s konzumací návykových látek se postupem času stává velice běžnou záležitostí, kdy mezi návykové látky můžeme řadit zejména alkohol, kouření marihuany nebo jiné látky. Souvislost mezi pitím alkoholu nebo užíváním drog a delikvencí byla již potvrzena řadou studií.²⁶¹ V takovém případě není však rizikovým ojedinělý exces, který je poháněn touhou zkusit něco neznámého, ale problém nastává v situaci, kdy se z jedné zkušenosti stane pravidelné užívání.²⁶²

Problémy s návykovými látkami jsou méně časté u osob, u kterých převládají protektivní faktory, mezi které řadíme například silné a pozitivní vztahy v rodině, rodičovský monitoring nebo úspěchy ve školních aktivitách. Většímu riziku jsou naopak vystaveni ti, u nichž převládají rizikové faktory, které mohou být různého druhu, patří mezi ně například genetické predispozice, prodrogové postoje rodičů, špatné studijní výsledky či užívání návykových látek vrstevníky. Z hlediska prevence je zásadní poznatek, že na většinu rizikových faktorů je možné pozitivně působit a tím toto riziko zmenšit.²⁶³

9.5 Vybrané projekty prevence kriminality mládeže

Účinné preventivní programy jsou především takové, které jsou schopné reagovat na složité situace klientů v jejich sociálním poli, a to především prostřednictvím vhodné kombinace preventivních postupů. Aby měla tato prevence kladný vliv na jednotlivce, je třeba ji dobře připravit, načasovat, ale i odborně vést a přizpůsobovat ji aktuálním potřebám.²⁶⁴

9.5.1 Community That Care

Dobrym příkladem projektu, který se zabývá prevencí kriminality, je projekt Community That Care, který byl založený v USA a je zaměřený

²⁶⁰ Metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a postihu záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování (Dokument MŠMT č.j.: MSMT-780/2024-1). s. 4

²⁶¹ KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. s. 47

²⁶² JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 584

²⁶³ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28), Návykové látky, příloha č. 1. s. 7

²⁶⁴ ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. s. 12

na prevenci nežádoucího chování mladých lidí, jako je agrese, delikvence, zneužívání drog a další. Mezi hlavní cíle tohoto programu patří především vzdělávání sociálních pracovníků tak, aby poznali relevantní rizikové chování v sociálním prostředí.²⁶⁵

Tento projekt je založený na výzkumných poznatcích v oblasti sociální práce, kriminologie a psychologie. Důraz především klade na posilování ochranných faktorů, jako jsou silné sociální vazby jednotlivce k jeho nejbližším, ale snaží se i omezovat rizikové faktory, jako je například nevhodné působení rodiny spojené s užíváním drog nebo násilným chováním. Systém tohoto projektu se především snaží pojmenovat rizikové a ochranné faktory u rizikových skupin mládeže, ale obsahuje i zajištění dobré koordinace služeb, které jsou určeny rizikovým skupinám tak, aby vedly ke snížení těchto rizik.²⁶⁶

9.5.2 Systém včasné intervence

Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra vytvořil v roce 2011 koncepci „*systému včasné intervence*“. Cílem tohoto systému bylo především zefektivnit práci jednotlivých součástí systému péče o ohrožené děti a plně využít všech legislativních nástrojů, které se vztahují k oblasti protiprávní činnosti dětí, ale i k trestné činnosti páchané na dětech a sociálně-právní ochraně dětí. Tento systém se především snažil o pozitivní změnu klienta, a to prostřednictvím rychlé a efektivní reakce všech institucí, do jejichž působnosti patří péče o delikventní mládež. Taková reakce by měla zejména směřovat k nápravě nežádoucího stavu, kdy velká pozornost se věnuje i období před spácháním možného deliktu, kdy již existuje řada signálů o rizikovém chování osoby.²⁶⁷

Systém včasné intervence by měl včas zjišťovat problémy prostřednictvím informačního systému a koordinovat aktivity subjektů, které pečují o ohrožené děti na národní, regionální a místní úrovni.²⁶⁸

²⁶⁵ ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. s. 12

²⁶⁶ CEJP, Martin a HAVRDOVÁ, Egle. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2007. s. 55

²⁶⁷ *Závazná metodika systému včasné intervence a týmů pro mládež*, Ministerstvo vnitra České republiky, 2007, s. 2

²⁶⁸ ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. s. 23

9.5.3 Projekty organizované na území Plzeňského kraje

Společně s organizací Člověk v tísni, o.p.s., realizuje Plzeňský kraj projekt *“Plzeňský kraj – Daleko hled’,”* jehož cílem je předcházet kriminalitě dětí a mládeže tím, že se zaměřuje na smysluplné trávení jejich času, dále také na jejich osobní rozvoj a rozvoj sociálních kompetencí, které jim následně pomohou v uplatnění ve společnosti, a to zejména v jejich osobním i pracovním životě. Základními prostředky k dosažení tohoto cíle jsou především sociálně-preventivní aktivity, mezi které můžeme řadit například pravidelné odpolední volnočasové kluby nebo vytváření místní dobrovolnické sítě a podpora rodičů ze sociálně znevýhodněného prostředí. Tyto aktivity navazují na existující síť sociálních služeb ve vybraných sociálně vyloučených lokalitách,²⁶⁹ zejména pak na Nýřansku, Rokycansku, Klatovsku, Stříbrsku, Domažlicku a Horšovskotýnsku.²⁷⁰ Tento projekt je financován Ministerstvem vnitra České republiky a Plzeňským krajem.

Další projekt, který je realizovaný na území Plzeňského kraje je projekt *“Plzeňský kraj – Vzdělávání pedagogů v protidrogové prevenci a prevenci kriminality.”* Jeho cílem je především předejít a zmírnit nevhodné projevy v chování a také předejít závislostnímu chování a kriminalitě dětí a mladistvých, čehož je dosahováno prostřednictvím vzdělávání pedagogů v dané oblasti. Tento cíl je realizován semináři, které jsou zaměřeny jak teoreticky, tak i prakticky. Obsah těchto seminářů se každý rok obměňuje, kdy například v roce 2021 jejich obsahem bylo zvládání agresivity dětí, práce s dětmi s poruchami chování a předcházení vzniku rizikového chování u takových dětí.²⁷¹

²⁶⁹ Sociálně vyloučenou lokalitou se rozumí takové území nebo oblast, která je obývaná značnou měrou osobami, které jsou sociálně vyloučené nebo jsou sociálním vyloučením ohrožené. Za znaky těchto lokalit, které mohou mít podobu jednotlivých domů, ulic či celých čtvrtí, jsou považovány například prostorová izolace, sociální izolace, kulturní odlišnost a symbolické vyloučení.

²⁷⁰ Koncepce prevence kriminality a protidrogové prevence Plzeňského kraje na léta 2022 - 2026, s. 12

²⁷¹ Koncepce prevence kriminality a protidrogové prevence Plzeňského kraje na léta 2022 - 2026, s. 12

10. Kriminalita mládeže v regionu Klatovska

Klatovský okres se nachází v Plzeňském kraji, patří mezi příhraniční a svou rozlohou je největším. Navíc je již několik let druhým nejlidnatějším okresem v rámci Plzeňského kraje. Klatovsko je velmi vyhledávanou rekreační oblastí, jejímž centrem je město Klatovy. Hlavním důvodem pro výběr tohoto okresu je, že je mi velmi osobně blízký, neboť v něm celý život žiji, proto chci zjistit, jak velký problém představuje kriminalita mládeže v této části České republiky.

10.1 Cíl práce

Hlavním cílem této výzkumné práce je zjištění stavu a struktury kriminality mládeže v okrese Klatovy. K tomuto cíli mi především dopomohou statistiky kriminality mládeže poskytnuté Krajským ředitelstvím policie Plzeňského kraje.

10.3 Metody

Základní metodou použitou ve výzkumné části této diplomové práce je metoda analýzy statistických dat, která poskytuje obraz o kriminalitě obecně a i o jejích některých detailech. Tato práce primárně vychází ze statistických údajů kriminality mládeže, a to zejména ze statistických údajů Policie ČR. Jsou zde použity jak statistiky celorepublikové, tak statistiky zaměřené na okres Klatovy. V rámci tohoto výzkumu budou zejména analyzovány trendy vývoje kriminality a počty stíhaných mladistvých a dětských pachatelů.

Další metodou využitou v této práci je metoda srovnávací, která je použita zejména při porovnávání stavu kriminality mládeže mezi jednotlivými sledovanými roky.

10.4 Okres Klatovy

Okres Klatovy se nachází na západě České republiky, který na severu a západě hraničí s okresy Plzeň-jih a Domažlice, na východě s okresy Jihočeského kraje a na jihu tvoří hranici okresu v délce 70 km státní hranice se Spolkovou republikou Německo.²⁷²

²⁷² Krajská správa Českého statistického úřadu v Plzni. *Charakteristika okresu Klatovy*. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/xp/klatovy1>

Mapa č. 1: Rozdělení okresů v rámci Plzeňského kraje
Zdroj: Regionální informační servis

Okres Klatovy je se svojí rozlohou, 1 946 km², největším okresem nejen v rámci Plzeňského kraje, ale i v rámci celé České republiky. Přes svoji velikost však má velmi nízkou hustotu zalidnění, která je čtvrtá nejnižší v České republice.²⁷³ Počtem obyvatel je druhým největším okresem v rámci Plzeňského kraje. K 31. prosinci 2022 žilo na území okresu Klatovy 86 853 obyvatel. Z tabulky č. 1 plyne, že na konci roku 2022 bylo k trvalému pobytu přihlášeno v klatovském okrese 12 849 osob mladších patnácti let a 2 847 osob mladistvých. Celkem tedy bylo registrováno osob mladších osmnácti let 15 696.

věk	počet obyvatel	věk	počet obyvatel
0	741	9	852
1	796	10	865
2	842	11	878
3	841	12	936
4	815	13	951
5	842	14	931
6	883	15	976
7	833	16	935
8	843	17	936

Tabulka č. 1: Věkové složení mládeže v okrese Klatovy ke konci roku 2022
Zdroj: Český statistický úřad

²⁷³ Přesná hustota zalidnění je 45 obyvatel na 1 km².

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
děti	12 718	12 739	12 783	12 560	12 467	12 849
mladiství	2 386	2 412	2 455	2 535	2 632	2 847
celkem	15 104	15 151	15 238	15 095	15 099	15 696

Tabulka č. 2: Počet dětí a mladistvých v okrese Klatovy za roky 2017-2022
Zdroj: tabulku podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

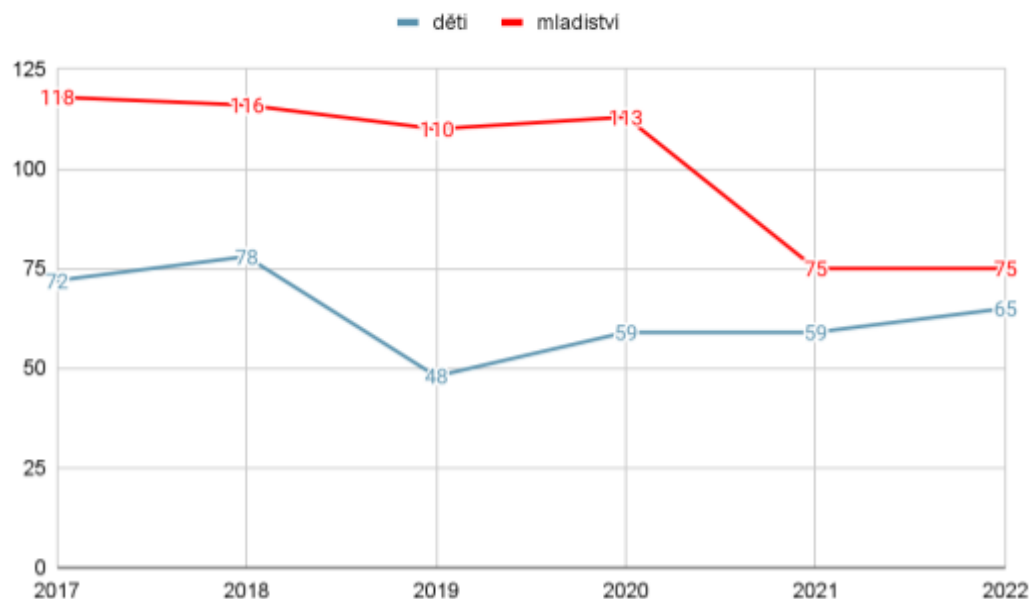
10.4 Stav a struktura kriminality v okrese Klatovy

Z grafu č. 1 a 2 je možné pozorovat, že v roce 2021 došlo k určitému snížení nejen počtu stíhaných osob mladistvých, ale i jimi spáchaných činů. Tedy v roce 2021 bylo oproti roku 2020 stíháno o 33,6 % méně mladistvých a protiprávních činů bylo spácháno o 34,9 % méně. Další roky nedošlo u mladistvých k žádným výrazným změnám, kdy v roce 2022 bylo stíháno stejné množství mladistvých pachatelů jako v roce 2021 a těmito osobami bylo spácháno o jeden skutek méně, než v roce 2021.

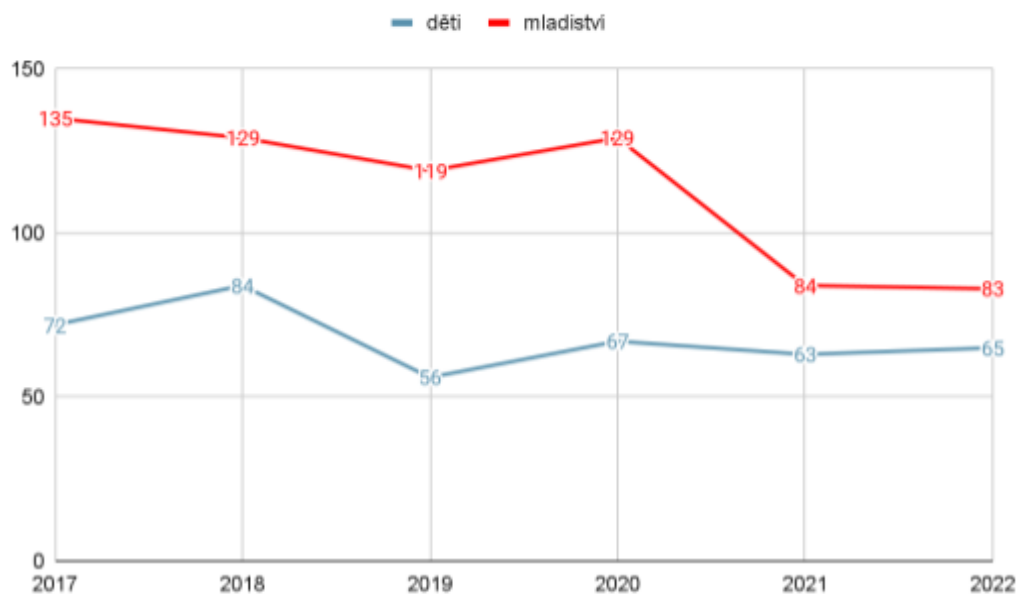
U dětí mladších patnácti let je poté situace trochu odlišná, neboť u nich zaznamenáváme pokles kriminality již v roce 2019. Oproti roku 2018 došlo v roce 2019 ke snížení stíhaných osob o 38,5 % a počet spáchaných činů klesl o 33,3 %. Od tohoto roku zaznamenáváme mírné zvýšení počtu stíhaných dětí, avšak počet spáchaných činů se pohybuje i nadále na podobné úrovni.

V roce 2022 bylo na území okresu Klatovy registrováno celkem 1 212 trestných činů,²⁷⁴ což znamená, že pokud děti mladší patnácti let spáchaly v tomto roce celkem 65 činů, podílely se tak na kriminalitě z 5,4 %. Osoby mladistvé v tomto roce spáchaly 75 provinění, a proto se na kriminalitě podílely ze 6,2 %. V předchozím roce bylo v okrese Klatovy registrováno 996 trestných činů, a tedy se děti mladší patnácti let na těchto činech podílely z 6,3 % a mladiství z 8,4 %. I když v roce 2022 došlo k poklesu podílu dětí a mladistvých na trestných činech, bylo celkově v roce 2021 spácháno na území okresu Klatovy o dost méně činů dospělými pachateli, proto pokles tohoto podílu znamená, že došlo ke spáchání většího množství trestných činů dospělými, a není možné s jistotou tvrdit, že klesla kriminality mládeže.

²⁷⁴ Statistická ročenka Plzeňského kraje - 2023, dostupná na: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-plzenskeho-kraje-2023>

Graf č. 1: Počty stíhaných dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

Graf č. 2: Celková kriminalita dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

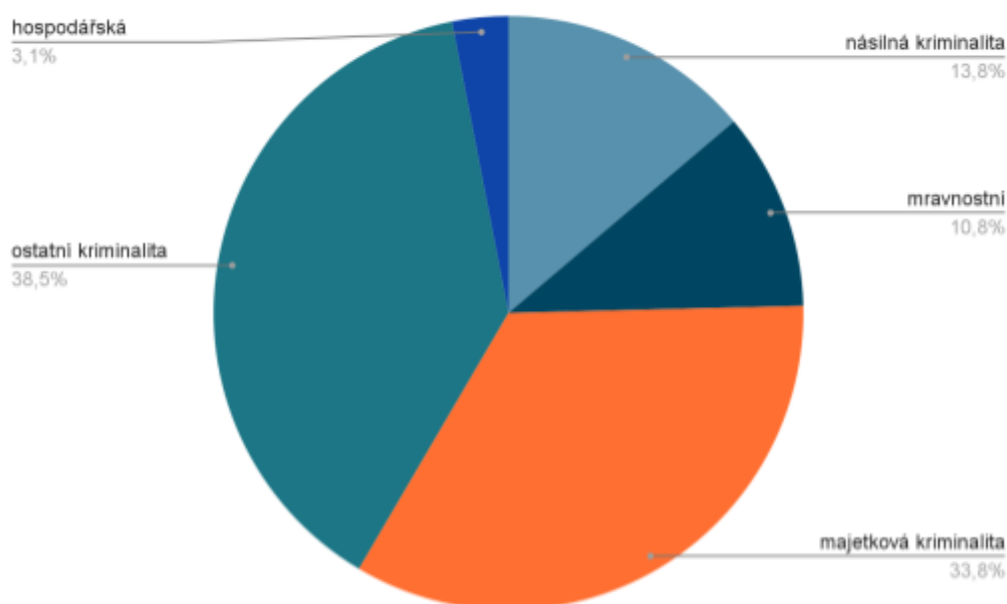
K zjištění toho, zda kriminalita mládeže reálně stoupá nebo klesá, je nutné také vypočítat index kriminality, kterým se rozumí počet zjištěných skutků za zvolené období, přepočtený obvykle na 10 000 obyvatel, avšak v tomto případě se jedná o přepočtení na 1 000 dětí a mladistvých. Nejedná se sice o ideální nástroj sloužící pro porovnání kriminality, neboť zejména v centrech velkých měst jsou počty bydlících nízké, ale naopak počty osob, které se zde zdržují vysoké, ale je to základní nástroj, který je standardně používán po celém světě k vyjádření

zatížení populace trestnou činností.²⁷⁵ Myslím si, že index kriminality je důležité počítat, neboť zahrnuje nejen vývoj kriminality, ale i demografické změny jednotlivých území. Z následující tabulky č. 3 vyplývá, že v okrese Klatovy dochází od roku 2017 k mírnému poklesu indexu kriminality u mládeže. U dětí mladších patnácti let není tento pokles tak výrazný, jak tomu je u osob mladistvých, přesto je možné říct, že postupem času ke snižování kriminality mládeže na tomto území skutečně dochází.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
děti	5,7	6,6	4,4	5,3	5,1	5,1
mladiství	56,6	53,5	48,5	50,9	31,9	29,2
mládež	13,7	14,1	11,5	12,3	9,7	9,4

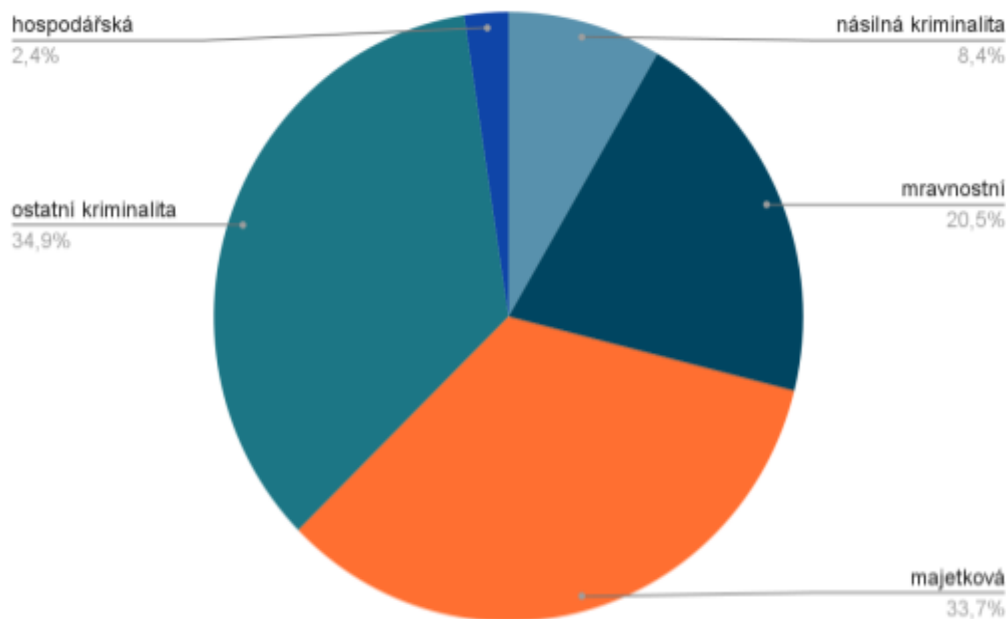
Tabulka č. 3: Index kriminality mládeže (počet činů na 1 000 osob) v okrese Klatovy
Zdroj: tabulku sestavila autorka

Z grafů č. 3 a 4 vyplývá, že v roce 2022 byly nejvíce páchany činy spadající do kategorie ostatní kriminality, které tvořily u dětí 38,5 % a u mladistvých 35 % z celkové kriminality. Druhou nejčastější formou protiprávní činnosti byla majetková kriminalita, která se na celkové kriminalitě podílela z 33,9 % u dětí a z 33,7 % u mladistvých. Stejně jako v celé České republice, tak i v okrese Klatovy byla nejméně páchaná hospodářská kriminalita.

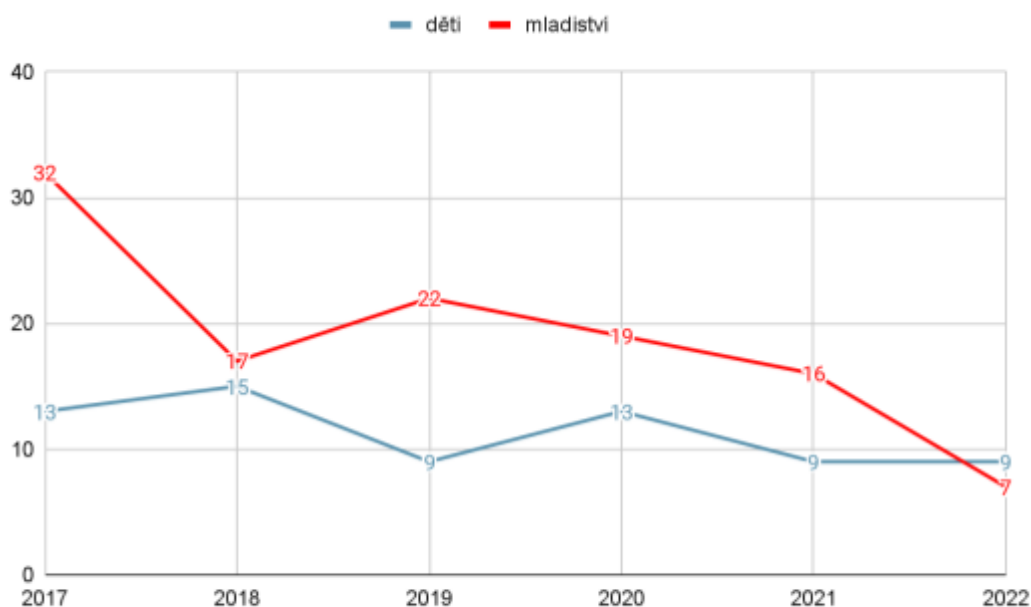
Graf č. 3: Struktura činů jinak trestných spáchaných v roce 2022 dětmi mladšími patnácti let
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

²⁷⁵ www.mapakriminality.cz

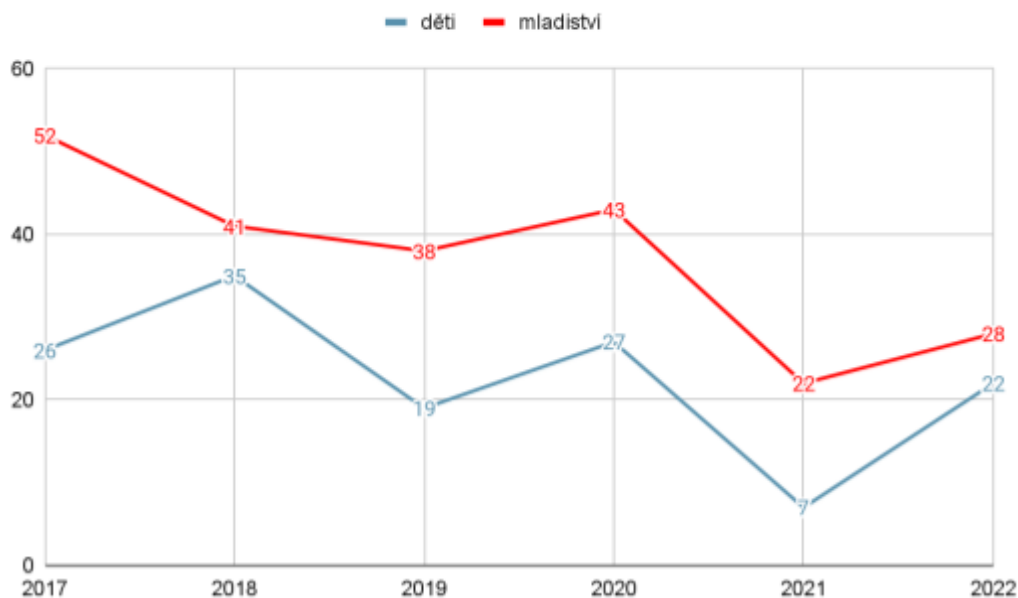
Graf č. 4: Struktura provinění spáchaných v roce 2022 mladistvými
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

Následující grafy ilustrují vývoj jednotlivých typů kriminality od roku 2017 do roku 2022. Graf č. 5 znázorňuje násilnou kriminalitu mládeže, která u mladistvých od roku 2019 postupně klesá. Při meziročním srovnání si je možné všimnout, že v roce 2022 klesla násilná kriminalita mladistvých o 56,3 %. Naopak u dětí se tato kriminalita pohybuje na velmi podobné úrovni, neboť v roce 2022 byl spáchan stejný počet násilných činů jako v roce 2021.

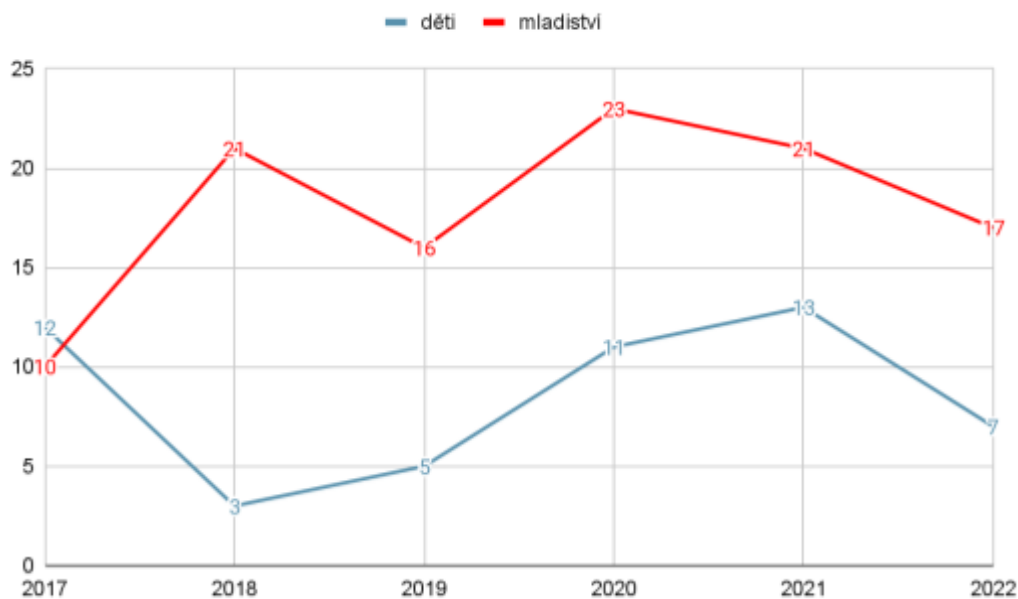
Graf č. 5: Násilná kriminalita dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

Majetková kriminalita vzrostla u osob mladších patnácti let v roce 2022 o 68,2 % a o 21,4 % u osob mladistvých. U dětí nezaznamenáváme za posledních šest let snižování majetkové kriminality, neboť počty těchto činů jsou velmi různorodé. Naproti tomu u mladistvých je možné určité snižování vypořádat, neboť od roku 2017 do roku 2022 došlo u tohoto druhu kriminality k poklesu o 46,2 %.

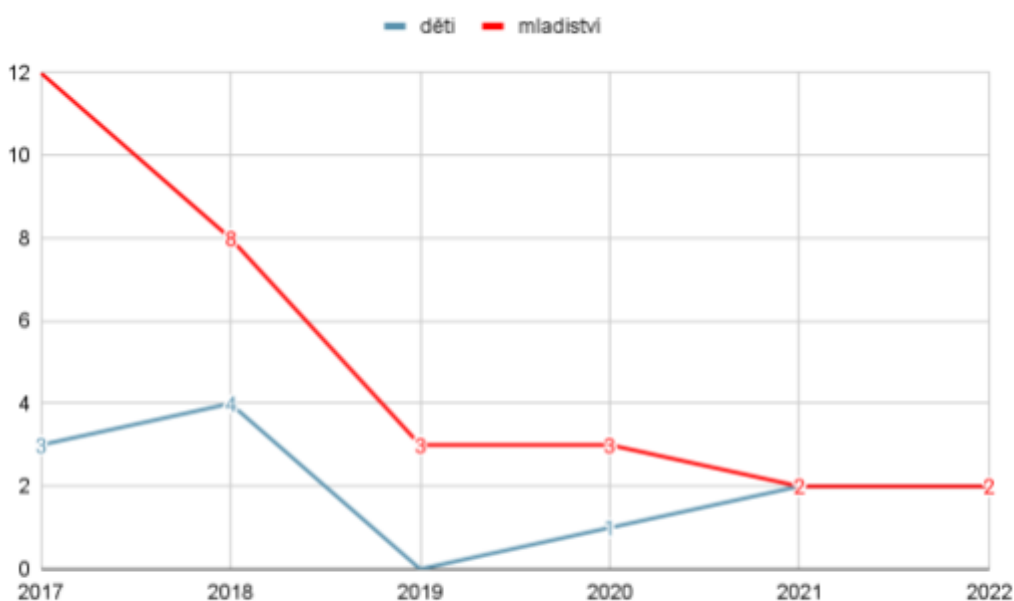
Graf č. 6: Majetková kriminalita dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

Z grafu č. 7 vyplývá, že mravnostní kriminalita páchaná mladistvými zaznamenává pokles od roku 2020, kdy v předchozích letech spíše stoupala. V roce 2022 bylo spácháno o 4 činy, spadající do této kategorie, méně, což je pokles přibližně o 19 %. U dětí mladších patnácti let docházelo v letech 2018 až 2021 k postupnému nárůstu této skupiny činů jinak trestných, celkově v tomto období došlo ke zvýšení mravnostní kriminality o 77 %. V roce 2022 však došlo ke změně a místo dalšího růstu došlo k poklesu, a to o 46,2 %.

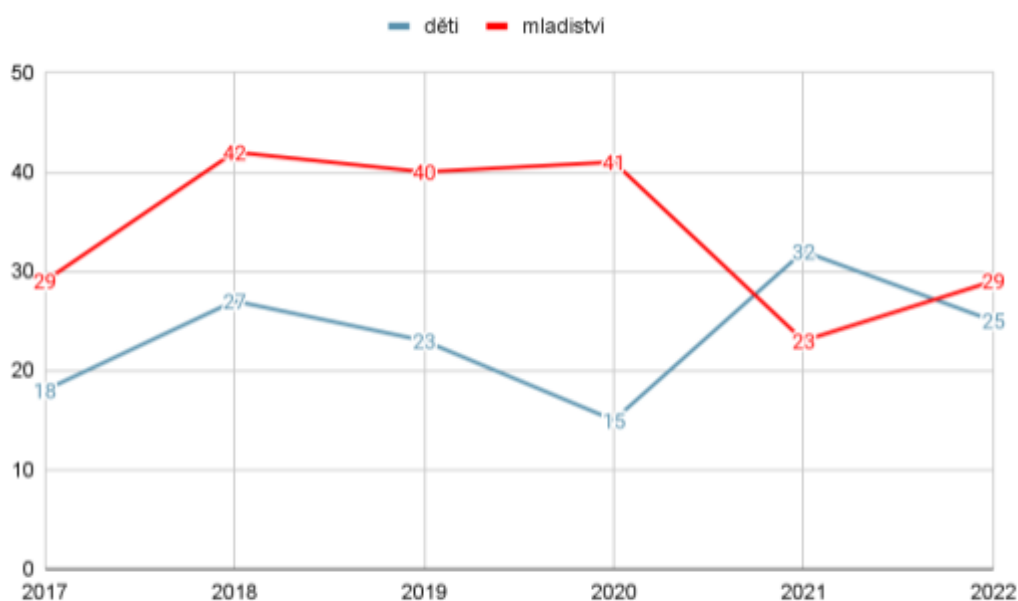
Graf č. 7: Mravnostní kriminalita dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

Hospodářská kriminalita zaznamenává u osob mladistvých postupný pokles, kdy od roku 2017 došlo k jejímu snížení o 83,3 %. V roce 2022 byly spáchané pouze dva činy spadající do této kategorie provinění, a díky tomu se podílely na celkové kriminalitě mladistvých pouze ze 2,4 %. Děti mladší patnácti let páchají hospodářskou kriminalitu také minimálně, kdy v roce 2022 spáchaly stejně jako mladiství dva činy tohoto druhu, tudíž se u dětí hospodářská kriminalita podílí na té celkové ze 3,1 %.

Graf č. 8: Hospodářská kriminalita dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

V posledním, devátém, grafu je zobrazena nejpočetnější skupina kriminality mladistvých nazývaná jako ostatní kriminalita. Tato skupina se vyznačuje tím, že je to nehomogenní skupina trestných činů bez jednotné definice a činy v ní obsažené jsou pouze souhrnem skutků s různými určujícími znaky. Do této kategorie se zařazuje například výtržnictví, drogová trestná činnost, maření výkonu úředního rozhodnutí nebo ohrožování výchovy dítěte.²⁷⁶ U mladistvých pachatelů můžeme od roku 2018 sledovat postupný klesající trend této kriminality, avšak v roce 2022 došlo k opětovnému nárůstu, a to o 20,7 %. U dětí mladších patnácti let docházelo od roku 2018 do roku 2020 k pozvolnému poklesu, který ustal v roce 2021, kdy došlo ke zvýšení ostatní kriminality o 53 %. V roce 2022 pak začala tato skupina kriminality znovu klesat, a to skoro o 22 %.

Graf č. 9: Ostatní kriminalita dětí a mladistvých v okrese Klatovy
Zdroj: graf podle dat Krajského ředitelství policie v Plzni sestavila autorka

10.5 Shrnutí

Kriminalita mládeže v okrese Klatovy postupem času klesá, a to i přes skutečnost, že tento pokles nezaznamenáváme u všech druhů kriminality. U určitých skupin, jako je tomu například u majetkové kriminality, dochází dokonce k jejich růstu, kdy mládež páchá více takových činů. Pokud se však podíváme na celkovou kriminalitu mládeže v tomto okrese, zjistíme, že postupný

²⁷⁶ Kriminalita v ČR a EU - 2012–2022. Český statistický úřad, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/kriminalita-v-cr-a-eu-2012-2022>

klesající trend zde existuje, což nám dokazuje i výpočet indexu kriminality, který se s drobnými odchylkami snižuje od roku 2017 u obou zkoumaných skupin, tedy jak u dětí, tak u mladistvých.

Stejně jako v celé České republice, tak i v tomto okrese, byly v roce 2022 nejčastěji páchany skutky patřící do skupiny ostatní kriminality, které tvořily přes jednu třetinu spáchaných činů, a to jak u dětí mladších patnácti let, tak i u mladistvých. Nejméně byla páchaná hospodářská kriminalita.

V roce 2022 se mládež v okrese Klatovy celkem podílela na kriminalitě z 11,6 %, což je celkem vysoké číslo, a tak vyvstává otázka, zda je tento podíl způsobený nadměrnou protiprávní činností mládeže nebo nižší trestní činností dospělých pachatelů. Dle mého názoru to z části může být vlivem obou prvků.

Přestože ze statistických údajů vyplývá, že kriminalita mládeže v okrese Klatovy klesá, je nutné brát v úvahu, že některé činy zůstanou policií neodhaleny, a proto v těchto údajích nemohou být zahrnuty. I když jsou statistické údaje velmi důležitým zdrojem informací, není možné je brát jako zdroj úplný, ale spíše jako zdroj částečný a informativní.

Závěr

Kriminalita i jiné negativní vlivy se objevují v rámci každé společnosti a jsou jejím velmi závažným problémem. Za subkategorii kriminality bychom mohli považovat kriminalitu mládeže, na kterou je potřeba vhodně a včas reagovat. Dle mého názoru je zde pak větší pravděpodobnost, že k dalšímu porušování zákona nedojde. Vzhledem ke stále neukončenému vývoji dětí a mladistvých je možné, že se tyto osoby nechají snadněji pozitivně ovlivnit, ať už rodiči, školou nebo i výchovnou funkcí soudu, a v dospělosti se následně zdrží páčání trestné činnosti. Přesto by bylo lepší, kdyby bylo na tuto věkovou kategorii preventivně působeno ještě před spácháním nezákonného činu, a tím se předcházelo vzniku kriminality.

Téma kriminality mládeže je velmi rozsáhlé a je ho možné zkoumat z různých hledisek, proto jsem tuto práci zaměřila zejména na takové oblasti, o kterých si myslím, že jsou stěžejní.

Tato práce si především kladla za cíl uceleně popsat kriminalitu mládeže jak z trestněprávního, tak i z kriminologického hlediska. Velká část práce se věnuje kriminalitě mládeže obecně, tedy řeší takové oblasti, které buď souvisejí s tímto tématem, nebo se týkají celé České republiky. Poslední část se následně věnuje kriminalitě mládeže v okrese Klatovy, který je mi osobně blízký, což bylo důvodem pro jeho zkoumání.

V rámci obecné části jsem se zaměřila nejprve na vysvětlení pojmů, které mají určitou spojitost se zvoleným tématem. Základní pojmy, které souvisí s kriminalitou mládeže, jsou obsažené přímo v tomto spojení. Zejména pojem mládež je velmi rozsáhlý, neboť v sobě zahrnuje jak děti mladší patnácti let, osoby mladistvé, tak i osoby blízké věku mladistvých.

Rozdělení na děti mladší patnácti let a mladistvé, popřípadě na osoby blízké věku mladistvých, má svůj význam zejména z důvodu trestní odpovědnosti, neboť děti, které nepřesáhly patnáctý rok života, nejsou trestně odpovědné, a tedy není možné na jejich protiprávní činnost reagovat stejně jako v případě dospělých nebo i mladistvých pachatelů. Takovým osobám nemůže soud uložit trest, ale může na ně působit výchovně vlivem takzvaných opatření. Naopak mladiství pachatelé již trestně odpovědní jsou, ale pouze za předpokladu, že vedle obecných podmínek trestní odpovědnosti, je splněna ještě podmínka rozumové a mravní vyspělosti. Další rozdělení dětí a mladistvých tkví v tom, že mladistvým osobám

je možné v krajních případech uložit i trestní opatření, a pokud je to účelné, tak i nepodmíněné odnětí svobody, vykonávané ve věznicí odděleně od dospělých pachatelů.

Kriminologická část práce se zabývá zejména vývojovými tendencemi, charakteristickými rysy a stavem kriminality mládeže v České republice. Jak počty objasněných činů, které byly spáchané dětmi a mladistvými, tak i počty obviněných a odsouzených osob, postupem času klesají. Od roku 2000 ale došlo několikrát k určitému umělému snížení kriminality, které bylo především způsobeno zvyšováním škody nikoli nepatrné.

Dále se kriminologická část věnuje příčinám a prevenci kriminality mládeže, a to z toho důvodu, že pouze pokud jsou známe nejčastější příčiny kriminality mládeže, je možné na ně reagovat, a tím zabránit, aby vedly k páchání trestné činnosti. Samozřejmě, že pokud se nám u nějaké osoby mladší osmnácti let, objeví některá z obecně vymezených příčin, neznamená to, že taková osoba protiprávní čin spáchá, je zde pouze zvýšená pravděpodobnost, že by k tomu dojít mohlo. Příčiny kriminality není správné podceňovat a přehlížet, neboť nám ukazují, že osoba má problémy, které by mohly dále růst.

Praktická část se věnuje stavu a struktuře kriminality mládeže v okrese Klatovy, ve kterém podobně jako v České republice dochází k pozvolnému klesání kriminality mládeže a i zde nejvíce dochází k páchání ostatní kriminality, mezi kterou řadíme například výtržnictví, drogovou trestnou činnost nebo maření výkonu úředního rozhodnutí.

I když kriminalita mládeže od roku 2000 zřetelně klesla, nemůžeme říct, že by to nebyl stále aktuální a závažný problém. Kriminalitu mládeže, jako negativní společenský jev, asi nikdy úplně neodstraníme, můžeme se však snažit, aby nedocházelo k jejímu zvyšování, a to zejména řádnou prevencí.

Použitá literatura

Monografie

1. BÁRTÍK, Pavel a MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
2. BRUCKNEROVÁ, Eva. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2.
3. CEJP, Martin a HAVRDOVÁ, Egle. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku, 2007. ISBN 9788023999501.
4. ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vysokoškolské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
5. FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.
6. GŘIVNA, Tomáš a MULÁK, Jiří. *Symbióza trestního práva a kriminologie: k odkazu prof. Oto Novotného*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7676-639-6.
7. GŘIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
8. HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Beckova edice právní instituty. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.
9. JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2.
10. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-042-3.

11. KRULICHOVÁ, Eva; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
12. MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
13. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2. aktualiz. vyd. Pedagogika. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.
14. MIOVSKÝ, Michal; ADÁMKOVÁ, Tereza a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8.
15. MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace. Přehled sociologických teorií*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-398-8.
16. NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4.
17. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
18. SCHELLEOVÁ, Ilona. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-82-3.
19. SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Vysokoškolské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-389-6.
20. SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. 2. aktualiz. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-009-4.
21. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.

22. ŠÁMAL, Petr a kol. *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
23. ŠÁMAL, Petr a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
24. ŠÁMAL, Petr. VÁLKOVÁ, Helena. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.
25. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.
26. ŠČERBA, Filip a COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1.
27. ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-140-0.
28. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.
29. VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-732-3.

Právní předpisy

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží
3. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
4. Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

5. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)
8. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
9. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Judikatura

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13.09.2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.04.2008, sp. zn. 8 Tdo 514/2008
3. Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte
4. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. 14 To 130/2004
5. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 18. 5. 2005, sp. zn. 12 Rodo 7/2005
6. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006
8. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. 8 Tdo 1067/2008
9. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015

10. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.03.2017, sp. zn. 8 Tdo 292/2017

11. Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. III.ÚS 3820/13

Internetové zdroje

1. Krajská správa Českého statistického úřadu v Plzni. *Charakteristika okresu Klatovy*. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/xp/klatovy1>
2. Informace pro RVPPK o naplňování doporučení vyplývajících z materiálu „Rozbor situace dětí a mladistvých ohrožených kriminalitou a kriminálně rizikovými jevy“ v letech 2018–2020, Ministerstvo vnitra České republiky, dostupné na: <https://prevencekriminality.cz/rozbor-situace-deti-a-mladistvych-ohrozenych-kriminalitou-a-kriminalne-rizikovymi-jevy-v-letech-2018-2020/>
3. Koncepce prevence kriminality a protidrogové prevence Plzeňského kraje na léta 2022 - 2026, dostupné na: <https://www.plzensky-kraj.cz/koncepce-prevence-kriminality-a-protidrogove-prev>
4. Kriminalita v ČR a EU - 2012–2022. Český statistický úřad, dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/kriminalita-v-cr-a-eu-2012-2022>
5. LEUNG, Rebecca. Can A Video Game Lead To Murder? 2005. Dostupné na: http://www.cbsnews.com/8301-18560_162-678261.html
6. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28), dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
7. Metodické doporučení ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a postihu záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování (Dokument MŠMT č.j.: MSMT-780/2024-1), dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
8. Regionální informační servis, dostupné na: <https://www.risy.cz/cs/>

9. SOLIL, Jiří. Věková hranice trestní odpovědnosti v českých zemích. Právní prostor. 2014. Dostupné na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/vekova-hranice-trestni-odpovednosti-v-ceskych-zemich>
10. Statistické přehledy kriminality za roky 2000 až 2022, Policie České republiky, dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
11. Statistické ročenky kriminality za příslušné roky (2001-2019), Ministerstvo spravedlnosti České republiky, dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
12. Statistická ročenka Plzeňského kraje - 2023, dostupná na: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-plzenskeho-kraje-2023>
13. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2006, dostupné na: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>
14. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2012, dostupné na: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>
15. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2022, dostupné na: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>
16. Strategie rozvoje města Klatov 2017-2025 s výhledem do r. 2030, dostupné na: <https://www.klatovy.cz/mukt/strategierozvoje.asp>
17. www.mapakriminality.cz
18. Závazná metodika systému včasné intervence a týmů pro mládež, Ministerstvo vnitra České republiky, 2007, dostupné na: <https://www.mvcr.cz/clanek/ohrozene-a-rizikove-deti-hodnoceni-systemu-pece-o-ohrozene-deti.aspx>

Články

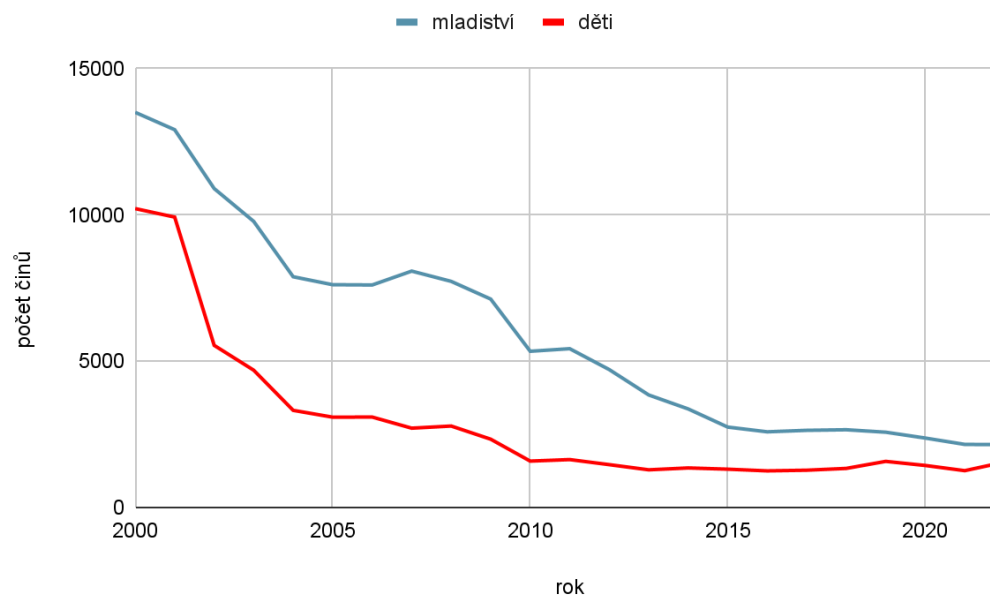
1. MALÝ, Karel. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio criminalis Theresiana*. Právněhistorické studie. 2017, roč. 47, č. 1. Praha: Karolinum. ISSN 0079-4929.

2. ROZUM, Zdeněk. *Kriminalita dětí a mládeže - příčiny a východiska*. Pedagogická orientace. 2008, č. 3, s. 77-91. ISSN 1211-4669.
3. SVATOŠ, Roman. *Vývoj kriminality mládeže v České republice*. Kriminalistika. Praha: Magnet-Press. 2013, č. 2. ISSN 1210-9150

Přílohy

Příloha č. 1

Objasněné činy spáchané dětmi a mladistvými

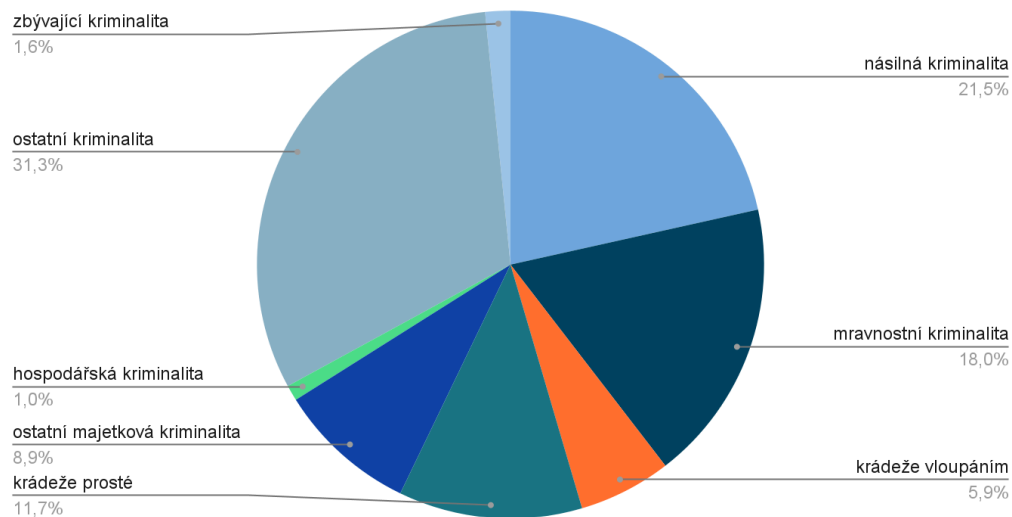

Zdroj: Statistické přehledy kriminality Policie České republiky 2000 – 2022.

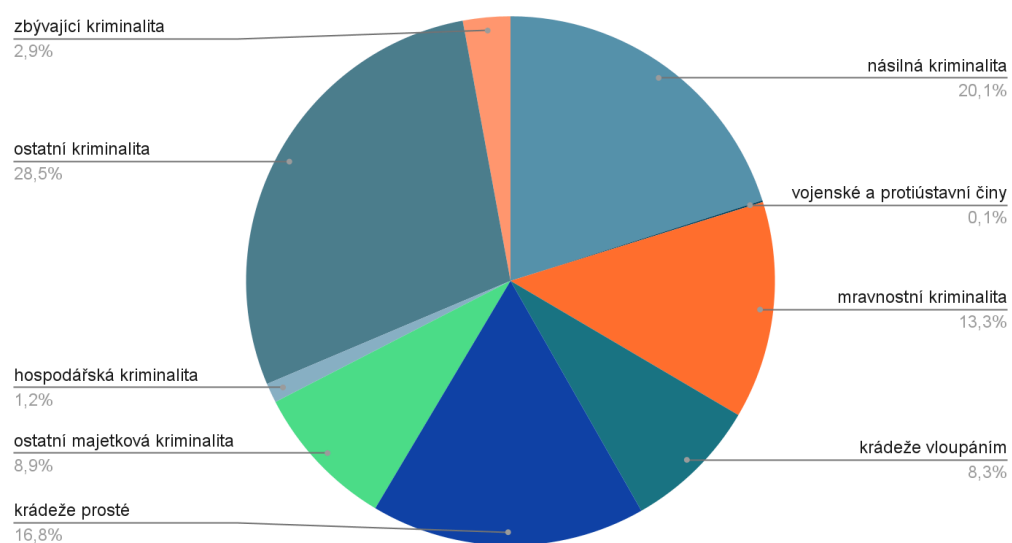
Příloha č. 2

Struktura objasněných činů spáchaných mladistvými a dětmi mladšími 15 let v roce 2022

děti mladší patnácti let

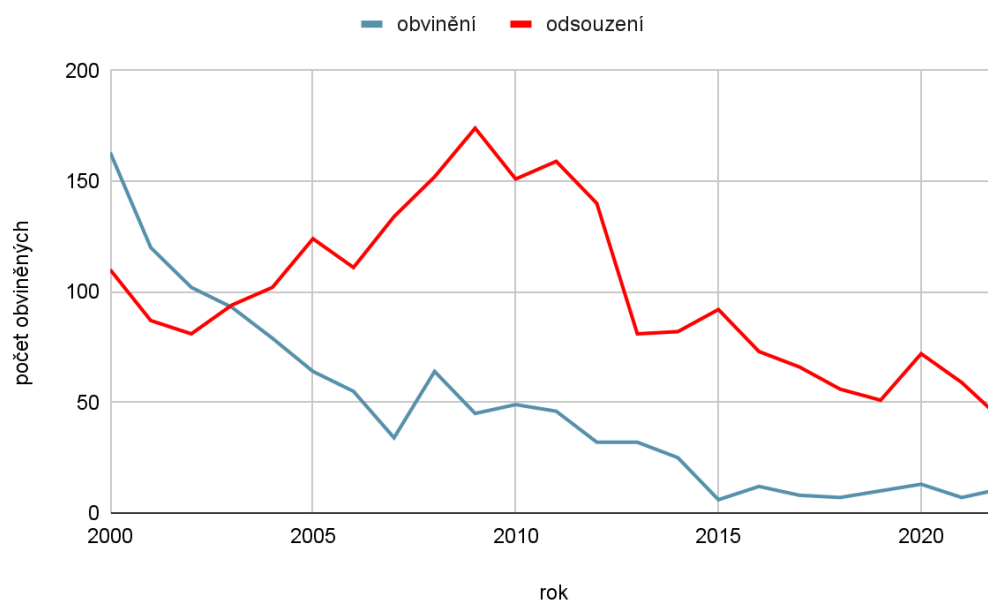
mladiství

Zdroj: Statistické přehledy kriminality Policie České republiky 2000 – 2022.

Příloha č. 3

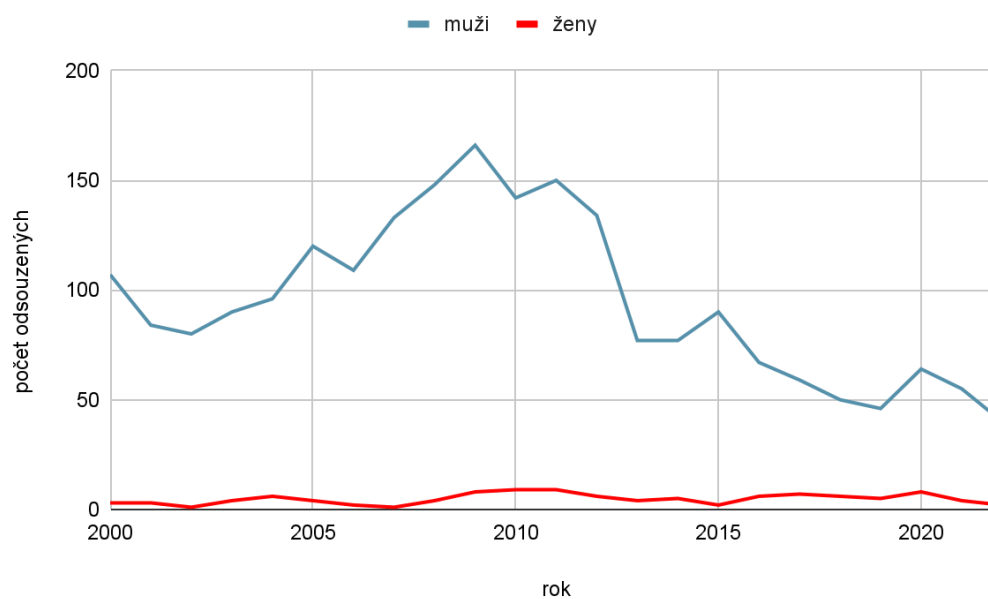
Vývoj stavu obviněných a odsouzených mladistvých od roku 2000 do roku 2022

Zdroj: Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2006. Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2012. Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2022.

Příloha č. 4

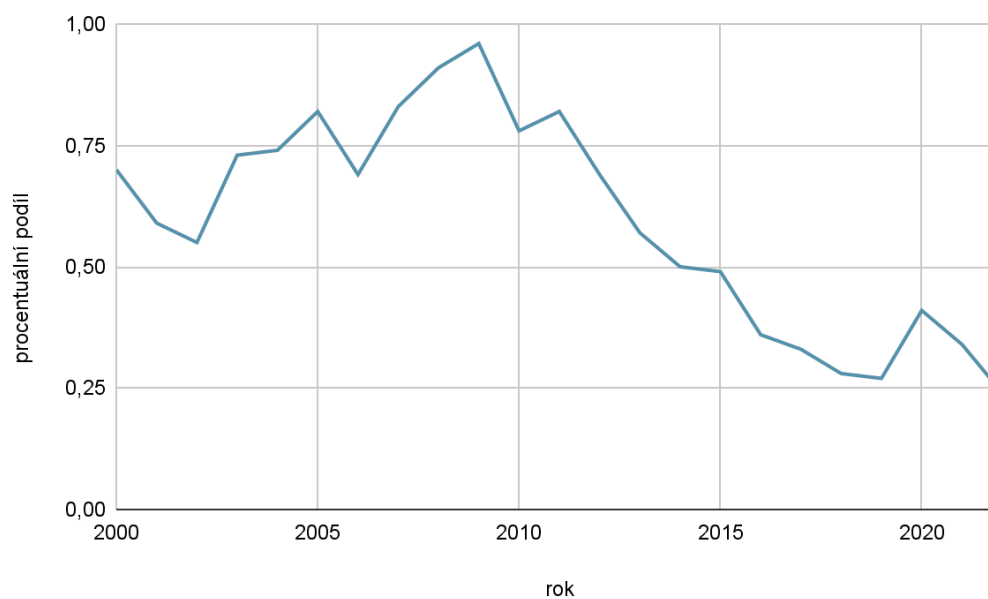
Vývoj počtu odsouzených mladistvých žen a mužů od roku 2000 do roku 2022

Zdroj: Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2006. Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2012. Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2022.

Příloha č. 5

Podíl počtu odsouzených mladistvých k celkovému stavu odsouzených

Zdroj: Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2006. Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2012. Statistická ročenka vězeňské služby ČR 2022.

Cizojazyčné resumé

The topic of my master thesis is “Criminological and criminal aspects of youth crime (with a focus on the Klatovy region).” This thesis is divided into ten chapters.

The first chapter characterizes the basic concepts related to youth crime. This chapter is particularly important for understanding who is considered a youth, as this concept is very broad. The next chapter aims to describe the historical and current legislation on youth punishment. The condition of age began to play a role as early as the Middle Ages and over time this area has changed greatly.

The third and fourth chapters are very important because they contain the conditions of criminal responsibility of young people and the measures that can be imposed on them for the unlawful acts committed. These areas are particularly important because of their difference from adult offenders, as youth must be treated differently due to their incomplete development.

The fifth chapter of this thesis contains the development of youth crime in the Czech Republic since the year 2000 resulting from the statistics of the Police of the Czech Republic and the Prison Service of the Czech Republic. These data show that youth crime has gradually decreased since that year.

The following two chapters explain the characteristics and the most common acts committed by young people. However, the criminal part of the chapter is mostly devoted to the most common causes and ways to prevent further offences committed by young people. This is because if youth crime is not prevented, it will not decrease, and for this reason it is important to know the causes of youth crime, i.e. what leads offenders to commit crimes.

The last chapter deals with youth crime in the Klatovy district. Its main aim is to find out the state and structure of youth crime in this area. This chapter shows that, as in the whole Czech Republic, youth crime is decreasing.

Although there is a reduction in youth crime, it is still a current and serious problem. We may never completely eliminate youth crime, but we can try to prevent it from increasing, especially through proper prevention.